

Betekintés Farkaslaka népköltészetébe

A mese

A népmese a téli falusi esték, a család vagy közösségbeli együttlétek szellemi tartozéka. A mesét mindig egy embertől halljuk, de egy nép művészi és emberi tapasztalatán át csiszolódik remekké. Így válik egy nemzet észjárásának leghitelesebb megnyilvánulásává még akkor is, amikor más népek mesekincsének hatását is magán viseli. Illyés Gyula szerint a magyar népmesék parasztságunk tiszta, költészetbe öltöztetett vallomásai és vágyakozásai a magasabb, szabadabb, tiszta élet után. Az az ujjongó győzelem, amely felé a mesehős tör: a parasztság bizodalma.

A fejlődés lassan leszoktatott minket arról, hogy higgyünk a csodákkal való találkozásban, de a mese megőrizte a régi magyarok hitét a csodák világában. A mesék a kutató számára megvilágítják a nép lelkületének mélyebb, alvó rétegeit is, de a mesemondó nem is gondolja, hogy a titokzatos kacsaláb egy kacsalábon forgó várban az ősmagyarok sátrának dúcát jelentheti, melyet az osztjások ma is ilyenre faragnak. Vagy hogy a vasorrú bába szintén ősmagyar kori emlék: ők készítették az egyik bálvány orrát jó tartós vasból, hogy el ne törjön, mikor a húsáldozatot a szájához emelték. Meséinkben, babonáinkban még mindig őrizzük a nép szellemének eredetét. A falusi ember ivás előtt kiloccsint a poharából a földre, de nem gondol arra, hogy őseink ezzel a mozdulattal a föld istenének áldoztak.

A paraszti családban meséltek az öregek, de a fiatalok is, ha alkalom adódott rá: szülő a gyermekeknek, nagyszülő az unokáknak, nagyobb testvér a kicsinek, aki olyan kései sarjúgyermek volt; meséltek a fonókban, a tollufosztó kalákában, kukoricafosztáskor. De megszólalt a mese az erdőszéli kicsi faházakban is, amikor esténként összegyűltek a pásztorok, a favágók. Köröskörül a nagy fák, madarak, vadállatok, patakok. Ők pedig beszélgettek az időjárásról, a természet mostohaságáról, a nyájat fenyegető vadállatokról, kígyókról, betegségekről, a rosszul hasadó fáról, az asszonyról, gyermekről. A pilláncsoló tűz világánál eleredt a mese is.

Farkaslakán az emberek élete szorosán kapcsolódott a természethez. A természet mostohaságát sokszor tulajdonították természetfeletti lényeknek. Hiedelmekben ott voltak a tündérek, de a sok bajt a boszorkányok okozták, akik elvették a tejet, megbabonázták az állatokat, megrontották a fiatalokat, kiosontak a kéményen, békát tartottak az ágyuk alatt. Ezek bevonultak a

mesékbe, természetesen az igazság, a jóság győzelmével. Ez a hívő falu meséiből a legtöbb esetben kizárta a vallásosságot. Több volt a csúfolódó, tréfás, mókás mese; sajnós az öregek elvitték magukkal. Szerettek mesélni állatokról átélt vagy képzelt történeteket, még a tragédiák mesés feldolgozását is oda helyezték a farkaslaki határra. Aztán benne volt a mesékben a férj és feleség közötti feszültség. Az idegenből hallott meséket átdolgozták képzeletük szerint.

Ma a mesélés csak a nagyszülők sajátja, akik már az olvasottakat mesélik. Az erdőben ma is összegyűlő erdei munkások ritka alkalmakkor mondanak mesét, ezek talán már nem is mesék, hanem felnagyított, kiszínezett történetek.

Az alábbi népmesét a farkaslaki Hegyben egy kicsi faházban jegyezte le Jakab Zsigmond 1948-ban. Elmondta Sztojka Dénes, aki akkor 20 éves volt, s gondolom, édesapjától hallotta, mert az öreg Sztojka Dénes bácsi is nagy mesélő volt.

A tizenegy rabló

A farkaslaki Hegyben, egy kicsi faházikóban élt egyszegényember. Egyszer arra vetődött tizenegy rabló. Gondolták, hogy ezt a magányos embert, akit Péternek hívtak, kirabolják. Megszorult állapotban minden kicsi jól fog, hátha odabent akad valami, amit elvigyének. Hajnalodott, s Péter éppen akkor ébredt fel, s kötözte a bocskorát, mikor a rablók kezdtek hallgatózni az ajtó előtt. Milyen az ember, ha egyedül van, beszélget, hát ezt tette Péter is. „Ezt az ötöt már megkötöttem — mondta, mikor az öt lábujjkáját belekötötte a bocskorába. — Ha a másik ötöt is megkötöm, akkor a csonkát fenékkal a füttőre teszem.” A rablók közül az egyik csonka volt, s mikor meghallotta, azt hitte, hogy róluk beszél, pedig a lábujjkáit s a puliszkafőző csonka füllő fazakát emlegette. No, gondolták a rablók megszeppenve, ha ez ilyen nagylegény, akkor itt nincs mit keresni. Sokáig nem hallgatóztak, hanem otthagyták Pétert, s eltakarodtak másfelé.

A következő mesét 1960-ban a 60 éves Albert K. Gergő bácsi mondta el. Talán azért jegyeztük le akkor, mert olyan ízesen, dallamosan beszélt, a mássalhangzók torlódását feloldva, hogy gyönyörködtünk benne.

A nagyhasú mónár

Élt egyszer a Nyikó mellett egy nagy hasú mónár. Annak akkora nagy hasa vót, hogy a gyermekek örökké azt mondták róla, hogy bornyúzó, így csúfolták. Telt, múlt az idő, a mónár szégyellte magát a nagy hasa miatt. Elhatározta, hogy elmenyen hazulról. Úgy is tett, elment világgá. Ahogy ment, mendegélt, a nagy hóban kapott egy pár csizmát. A farkasok megettek valamiféle embert, s a két lábát a csizmában meghagyták. Gondolta, hogy jó lesz neki a csizma, felvette és magával vitte. Vándorolt tovább, míg beérkezett egy faluba. Ott megesteledett s szállást kért. Miután megvacsoráltak, a család lefeküdt az ágyba, s ő a kemence eleibe, mert a góc alatt kapott helyet. A két csizmát a feje alá tette s elaludt.

Éjjel a gazda tehene megbornyúzott. Miután megszoptatta a bornyút, bevitte a házba, hogy ne fázzon, s letette a kemence eleibe. A nagy hasú mónár nem vette észre, mert nem ébredt fel. Hajnalban megébredt, s ahogy tapogatott maga körül, hát megérezte a kicsi bornyút. Megijedt, azt hitte, hogy ő bornyúzta. Fogta magát, csendesen felkelt, kiosont a házból, s mindent otthagya világgá ment. Mikor reggel a háziak felébredtek, s meglátták a csizmában a lerágott lábakat s mellette a bornyút, azt hitték, hogy az ette meg az éjjel a mónárt. Hogy bajba ne jussanak, gyorsan eltemették a csizmákat is s a bornyút is. Ezalatt a mónár elindult hazafelé. Amikor Kővár mellett ment el, hát az erdőben világot látott. Odament, s hát látja, hogy a tolvajok húst sütnek, bort isznak, ott né, mulatnak. Őt is megkínálták, de mikor mindent megettek, megittak, tanakodni kezdtek, hogy mit csináljanak vele, hogy ne árulja el őket. Megölni nem akarták, s kitalálták, hogy zárják be a hordóba. Úgy is tettek, kivették a hordó bütüit, belédugták, aztán visz-

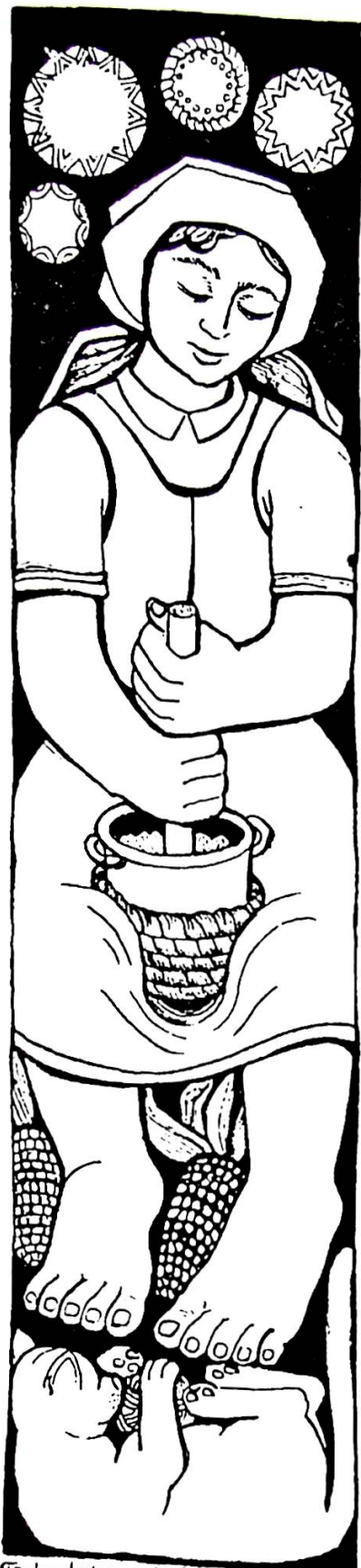
szarakták a dongákat, s abronccsal réaszorították, hadd kuttogjon benne. Miután eltakardtak, akkor az ételmaradékra, csontokra odamentek a farkasok. A hordó körül settenkedtek, s a mónár a hordó likján keresztül az egyik farkasnak megfogta a farkát, osztán jól belékapaszkodott. A farkas addig rángatta, míg a hordó megindult az oldalon befelé. Amikor a patakba bészökött, abba a helybe széjjelment. A mónár kiszabadult belőle. Így ment vissza a falujába, s tovább már boldogabban élt. Még ma is öröl, ha nem halt meg, vagy a víz el nem vitte a gátját.

Az itt következő mesét Anna nénitől, Balog Csunyi Ferencnétől hallottuk a férjével együtt 1959-ben. Ő akkor 70 éves volt.

Ladarc

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy ördögös szüle s annak egy leánya, Régina. A leányt férjhez adták Ladarchoz. A fiatalok külön mentek, más házba laktak. A Régina anyjának azonban azon járt az esze, hogy ölje meg Ladarcot, mert ő emberhússal élt. Frustokra meg is hívták a fiatal párt. Este a vénasszony a kést fenni kezdte, de Régina többet tudott az anyjánál, azt mondta az urának: „No az éjön elmenyünk világgá, mert anyám azt forralja, hogy megöljön.” Éjszaka fel is keltek. Régina egyet pökött az ágyba, egyet a fűttő alá, egyet az ágy eleibe, egyet a ház közepibe s egyet az ajtó megi, s avval világgá mentek. Reggel korán várta az anyja frustokra, de hogy nem jöttek, hát elment oda, s bészólt az ablakon: „Felkőitél-e, Régina?” A pök az ágyból azt felelte: „Kelek most.” Az anyja tovább kérdezte: „Sepertél-é, Régina?” Az ágy előtti pök azt felelte: „Seprek most.” Ismét kérdezte: „A szemetet kivitted-é, Régina?” —

Farkaslaka 1976 Jakab Zs.

mire a ház közepén levő mondta: „Viszem most”. „Begyűjtöttál-é, Régina?” A fűtő alatti felelte: „Gyűjtök most.” „Puliszkát főztél-é, Régina?” „Főzök most” — szól az ajtó mögötti. Akkor benézett a vénasszony az ablakon, s hát nincs se Régina, se Ladarc. Mérgesen hazament, s azt mondta az urának: „Ülj fel a háromlábú kancára, s hozd vissza őket.” A vénember fel is ült, s utánuk vágtatott. Egyszer azt mondja Régina Ladarcnak: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?” „Látom, hogy apád úgy jön, hogy három singég szakad ki a láng a torkán. Most már mit csináljunk?” Azt mondja Régina: „Én átbukom a fejemen, s lesz belőlem egy kápolna, te is átbuksz a fejedben, s lesz belőled egy vén zarándok. Mikor apám idejő, azt kérde tőled, hogy láttál-é itt elmenni egy fiatal párt. Te azt feleled: Láttam, mikor a kápolnát építették, de azóta megöszültem, s még a madár sem járt erre. Akkor apám visszatér.” Úgy is lett. Mikor a vénember visszatért, az ördögös szüile azt kérdezte: „Hát nem hozod őket?” „Nem, mert nem láttam.” „Hát mit láttál?” „Láttam egy muharas kápolnát s egy vén zarándokot.” „Láttod-é, a kápolna volt a leányod s a zarándok a vejed. Takarodj, s hozd vissza őket.” Akkor a vénember esmént utánuk ment. Mondja Régina: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?” „Látom, hogy apád jó, hét singég szakad ki a láng a száján, még a hátamot is égeti. Most mit csináljunk?” Azt mondja a felesége: „Én átbukom a fejemen, lesz belőlem egy hold árpa, te is átbuksz, s lesz belőled egy csengető gyermek. Csengesz örökké mellettem, s háj-hájjatsz, hogy a madarak ne verjenek el. Mikor apám idejő, azt kérde, hogy láttál-é egy pár embert itt elmenni? Te azt feleled, hogy láttál, mikor apád vetette az árpát, de már megért, s őrzöd, hogy a madarak ne verjék el.” Úgy is történt, s a vénember esmént visszafordult. Kérdezi otthon a vénasszony, hogy miért nem hozta el őket. A vénem-

ber elmondja, hogy mit látott. „No, ez a lányod volt s a vejed. Add ide azt a lovat, hadd menjek én utánuk.” Abogy mennek, Régina kérdi: „Mit látsz, Ladarc?” Ladarc feleli: „Látom, hogy úgy jó anyád, hogy 27 singég szakad ki a láng a torkán. Egyik álla hasítja az eget, másik a földet. Most mit tudjunk csinálni, Régina?” Régina mondja: „Én átbukom a fejemen, lesz belőlem egy nagy tó, te benne egy réce. Idejő anyám a tó partjára, mindent mond neked, de te ne hogy odanézz, mert kivessi a szemedet.” Úgy is lett, s az anyja utolérte. „Hát ti itt vagytok, hé?” Eléggé akarta felszippantani a vizet, de nem tudta. Körbe járt a tó partján s mondta: „Ruc-ruc, né, mekkora fejem van. Ruc-ruc, né, mekkora szemem van. Ruc-ruc, né, mekkora orrom van. Ruc-ruc, né, mekkora szám van”, s így tovább, míg lement az alsó felibe. „Ruc-ruc, né, mekkora hasam van, ruc-ruc, né, mekkora fenekem van.” A veje kíváncsi volt, odanézett, a szemit abba a helybe kikapta. A vénasszony a szemeket a kendője sarkába kötötte, s ott lógatta a hátán, s úgy ment visszafelé. Régina átalbukott a fején, s lett belőle egy lódarázs. Az anyja után ment, jól összemarta, s a kendőből kilopta az ura szemit. A vénasszony nagy örömmel hazaért. Kérdi a vénember: „Hát megkaptad-é?” „Meg — mondja a vénasszony —, hozom a szemit, s most vacsorára megeszszük.” Oldja ki a ruhát, s hát likas a kendő szege. „A leányod többet tud, mint én, de most megyek utánuk, s békit nem hagyok, amíg meg nem kapom őket.” Mérgében a hatlábú lovára ült, hogy gyorsabban menjen, s úgy vágtatott utánuk. Mondja Régina: „Nézz vissza, Ladarc, mit látsz?” „Anyád jó, 77 singég szakad ki a láng a torkán.” „Most visszahajítom a hajtőmet.” Lett egy sűrű erdő belőle, de a határ, amelyen túl nem tudott uralkodni, még messze volt. Amíg az erdőn átcsúszott, esment haladtak egy darabot. Azt mondja most Ladarc: „A

1976 okt. Jakabzs.

zsebemben van egy fénkő, most én hajítom hátra.” Vissza is hajította, s lett belőle egy nagy hegy. „No — mondja Régina —, menjünk, ahogy tudunk, ne legyen hatalma, hogy minket megfoghasson.” Amíg a sziklán átmászott az ördögös szüle, addig a határt átlépték. Még utánuk kiáltott: „No te jól kidurrantottál velem, lesz-e még valamikor visszafordulásod?” A leánya azt felelte: „Se azt nem mondom, hogy igen, se azt, hogy nem.” Azzal világgá mentek, s éltek boldogan.

Az alábbi mesét is Csunyi Ferencné Balog Anna mondta el, szintén 1959-ben. Hallomásból tanulta, mert nem tudott olvasni. Ennek a mesének, mint a legtöbbnek, írott változatát is ismerjük, de egyéni ízek alapján megérdemli, hogy mint helyi mesekincsünk egy darabját közreadjuk.

Veresbéli király

Volt egyszer, hol nem volt, volt egy király, s annak egy felségesen szép leánya, de olyan, hogy az áldott napra lehetett nézni, de arra nem. Egyszer arra vetődött egy csodaszép legény. Olyan szép volt, hogy a leány úgy belébőlöndült, hogy hozzá akart menni feleségül. Az ördögös szüleinek is volt egy leánya, s ő is hézza akarta adni feleségül. A legény a király leányát vette el, s csaptak olyan lakodalmat, hogy hét országra szólott a híre. Az öreg király fele országát reáíratta a vejire, hogy éljenek boldogul. Éltek boldogan, az asszony kicsi gyermeket várt, már hathónapos volt. Akkor az ördögös szüle bosszújában úgy megvarázsolta a királyleány urát, hogy az a Vörös tengeren túl kellett lakjon, de az ő leányával. A királyleányt is elvarázsolta, hogy az addig ne tudja megszülni a gyermekét, míg az urát meg nem találja, s az át nem öleli a derekát.

A királyleány bánatában elindult bujdosni, csináltatott három pár vasbocskort s egy vasbotot. Azzal indult megkeresni az urát. Felhúzta az első vasbocskort, ment hegyen-völgyön át, addig, míg az áldott hold édesanyjához nem ért. Köszönt illedelmesen: „Adjon Isten jó estét, öreg édesanyám.” Kérdi az öregasszony: „Hol jársz, miféle járásbéli vagy ezen a helyen, ahol még a madár sem jár? Erre lelkes ember nemigen vetődik.” A királyleány azt felelte: „Addig menyek, míg az uramot megkapom, mert egy vén boszorkány elvarázsolta. Nem hallották hírit, Veresbéli király volt.” Feleli a hold édesanyja: „Én nem hallottam, de hazajő a fiam, a hold, s megkérdem, nem látta-e.” Hazament a fia, de a vénasszony a leányt eldugta, hogy a fia ne lássa meg. Kérdi: „Édes fiam, te annyit jársz, a Veresbéli királyt nem láttad-é valahol?” „Én, édesanyám, nem láttam subutt.” No a királyleány ott hált, vacsorát adott neki az öregasszony. Reggel felkötötte a másik bocskort, mert az első elvásott az úton. Útnak eredi, de már egy abroncs volt a hasán. Addig-addig ment, míg elért az áldott nap édesanyjához. Ott köszönt neki: „Adjon Isten, édesanyám.” „Hozott Isten, drága leányom, hát te hol jársz?” Azt mondja: „Itt s itt járok, egy ördögös szüle elvarázsolta az uramat, s addig menyek, míg megkapom, mert amíg a derekamát át nem öleli, nem tudom megszülni a magzatomat.” Megkérdezte a fiától, s az áldott nap azt mondta: „Mindent látok, minden likba bésütök, de nem láttam subutt.” No, felhúzta a harmadik vascipőt is a leány, s addig ment, míg elért a szél édesanyjához. De akkor már két abroncs volt a hasán. Megkérdezte a szél édesanyjától, hogy nem látta-é az urát valahol. „Nem láttam — azt felelte —, de az én fiam mindenütt jár, hátha ő látta valahol.” Hazament a fia. „Adjon Isten jó estét, édesanyám” — köszön az anyjának. Az öregasszony akkor megkérdezte, hogy

1976 okt.

Zakab Zs.

1976

Jakabzs.

a Veresbéli király váráról tud-e valamit. „Ma is ott jártam, nagy dínomdánom van a várban.” Elmondja a szél, hogy a Veresbéli király a Veres tengeren túl lakik egy várban. „Oda is elmegyek” — mondja a királyleány. „De te oda hogy tudsz átaljutni? — kérdi a szél. — Máskülönben van egy hattyúm, a Veres tengeren úszik, megmondom, vigyen átal.” Akkor a királyleánynak ott is enni adtak, s ott maradt reggelig. Reggel úgy indult útnak, de akkor a harmadik abroncs is a hasán volt. A leány már alig bírta magát, sírva ment a tenger partjára. A hattyú felvette, átalvitte, s letette a vár elé. Akkor oda leült és sírdogált. Az őr meglátta s megkérdezte: „Maga itt mit ül, mit sírdogál?” „Én szolgálatot keresnék, ha befogadnának, annyi ideje vándorszorgok, hogy elfáradtam, amíg idáig értem.” „Éppen jó — mondja az őr —, mert a konyhán hiányzik egy leány, s kell oda.” A királyleány bement a konyhára, de gyengén tudott dolgozni. A komornának odaadta a gyűrűt, ami az ujján volt, hogy adná oda a királynak. Amikor a király meglátta a gyűrűt, megijedt, hogy kerülhetett ez ide. Lement a konyhára, megnézte, s hát reáismert a feleségire. Megörvendett, s azt mondta neki: „Este lopózz bé a szobámba, s feküdj le az ágyba.” A leány estére bélopózott, mert hogy szavamat ne felejtsem, nem egy szobában háltak. Az ura átölelte, s hát akkor két aranyhajú gyermeket szült, mert az ördögös szüile úgy átkozta volt meg, hogy amíg az ura át nem öleli a derekát, addig ne tudja megszülni a gyermekét. A király erősen megörvendett, s azon járt az esze, hogy a másikat hogy tudná elrendezni.

Másnap gyűlést hívatott, s megkérdezte a tudósoktól, hogy mit érdemel az az asszony, aki az urát elvarázsolja a családjától. Azt tartsa-é meg, vagy azt, amelyik két aranyhajú gyermeket szült. A tudósok azt mondták, hogy válassza azt, amelyik gyermeket szült, s a másikat a ló

farkához kell kötni, hogy a faja is vesszen ki. Akkor a feleségít bévitte, maga mellé ültette. Amikor a másik meglátta, mérgében dúlt, fúlt, azt sem tudta, mit csináljon. Ekkor ló farkához kötötték, s a várban meghordozták. Ők pedig éltek boldogan, örültek a kicsi gyermekeiknek, még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Kovács Mátyás bácsi az alábbi mesét 1960-ban mondta el. Története is van: az első világháború végén egy sebesültszállító vagonban hallotta, amikor az olasz harctérről hozták hazafelé. Ő aztán továbbadta a maga által alkotott változat alapján.

Jancsi katona

Volt egyszer két szomszédos király. Azok egymással jó barátságban éltek. Az egyik király pipázott, a másik nem. Az, amelyik nem pipázott, a barátja névnapjára ajándékot akart küldeni. Elküldte a szolgáit, hogy vegyenek egy szép tajtékpipát, de a boltos bécsapta, s tajtékpipa helyett pityókapipát adott. Ő nem értett a pipákhoz, s ezt lovas hírvivővel elküldte a barátjának. Megérkeztek a hírvivők, s mondták, hogy az uruk tisztelteti s ezt a pipát küldi ajándékba. Mikor a király meglátta a pityókapipát, azt hitte, hogy csúfolódik vele a barátja, úgy megharagudt, hogy a lovas hírvivőktől azonnal megüzente a háborút. Ez is megsértődött, s megkezdődött a háború. Kitűzték a harcteret, s a harc csak egy napig tartott. De olyan háború volt, hogy egyedül csak Jancsi maradt a harctéren. Azt se tudta, merre menjen a sok halott között. Elesteledett, éhes is, szomjas is volt. Az erdőben világosságot látott, s elszámította, hogy oda hémegy. Erélyesen kopogtatott, s belépett a házba. Ott lakott egy 300 esztendőös vén boszorkány. „Jó estét, öreg-

Farkaslaka 1976 Jancsi, Zs.

anyám” — köszönt a fiú. Háromszáz esztendeje lakott itt, de ilyen bátor ember még nem járt erre felé. „Éppen szükségem van rád.” „Szükség ide, szükség oda, de én most ehetném” — mondta Jancsi, mert a sok harcban megébezett, szomjazott, és el is fáradt. A vén boszorkány sonkát, kenyeret s jó bort vett elé. „Ülj le, fiam, s egyél.” Mikor jóllakott, azt mondta Jancsi: „No, most meséljen, anyám.” „Én már háromszáz esztendeje lakom itt, s az én koszt-nannyám egy lámpást hagyott reám örökségül. Még máig nem kaptam olyan bátor emberre, aki nekem elhozza, s én nem tudtam hozzájutni. Látom, bátor gyerek vagy, s ha elhozod koszt-nannyám örökségét, úgy megajándékozlak, hogy életedben boldog leszel.” Elmagyarázza az öregasszony: „Van egy négyemeletes ház. Az első emeleten egy fekete kutya őriz egy kád rézpénzt. A kutya gargoncáskodik, de te ne félj, mondd neki: Jó reggelt, kutya koma. Kifogyott országunkból az aprópénz, s őfelsége, a király küldött kölcsönözni. Ekkor megrakod magad rézpénzzel, s felmész a második emeletre. Ott még egy nagyobb kutya őriz a még nagyobb kád ezüstpénzt. Belépsz, s akárhogy vicsorog a kutya, ne félj tőle. Mondjad: Őfelsége a király küldött rézpénzt beváltani ezüstpénzért. Megrakod magad ezüstpénzzel s méysz a harmadik emeletre. Itt egy nagyobb fekete kutya őriz az aranyt. Jó reggelt, kutya koma — mondd neki —, őfelsége, királyom küldött ezüstöt beváltani aranyra. Raksz, amennyi kell, az a tiéd lesz. Akkor felmész a negyedik emeletre, ott a nagy kutya még mérgeesebb, de te ne törődj vele, menj bé az ajtón, az asztalon van egy lámpás, azt hozd el nekem.” Lefeküdtek, de sem Jancsi, sem az öregasszony nem tudott alunni. Mikor megvirradt, megreggeliztek, megindultak, s mendégéltek az erdő között. Elérték a kastélyt, s hát tényleg négyemeletes. Jancsi összeszedi magát, megindul nagy erélyesen s bényit. Igaza volt az

öregasszonynak, s minden úgy történt, ahogy mondta. Mikor elhozta a rozsdás lámpát, gondolkodni kezdett, hogy vajon minek kell ez a vénasszonynak, hogy annyi aranyat ad érte. Nem adta oda a lámpást. Az öregasszony várt és patvarkodott, de Jancsi nembiába volt katoná, jól megkardlapozta, s otthagya, a lámpást pedig magával vitte.

Jancsi megindult s mendegélt, kiért a rengeteg erdőből, s lát egy várost. Ahogy eléri, keres egy vendéglőt, ahol eszik, iszik. A legfényesebb vendéglőbe bényit, de a pincérek kilökik, mert csak egyszerű katona volt. Akkor a zsebiből kimarkolt egy marék aranyat, s behajította az ablakon. Hát Jancsinak akkora becsülete lett, hogy bétessékelték a legszebbik szobába, s köpenyt, hátizsákot vittek utána. Ha pénz van, van becsület is. Ett, itt, s meg is részegedett, egy napig egyedül mulatott. Másnap megparancsolta a vendéglősnek: „Nekem a legjobb zenészeket a városból s mulatópajtásokat.” A vendéglős mind összegyűjtötte a jóbarátait, egész nap és egész éjjel mulattak, olyan dínomdánomot csaptak. Harmadnap egyedül mulatott. Ekkor a vendéglős elébe állt, s Jancsinak eszébe jutott, hogy megkérdezze, hogy mikor bájött a városba, gyászlobogót látott, vajon miért gyászolnak itten. A vendéglős elmondta, hogy a király ebben a városban lakik, s van egy szép tizenhét éves lány. Szerette volna tudni, hogy ki lesz a jegyese. Összehívatta a tudósokat s a kártyavetőket. Azok azt jósolták, hogy egy közkatona lesz a leánynak a mátkája. Olyan dühös lett a király, hogy a leánynak páncélkastélyt csináltatott, s abba záratta, hogy a katonával ne találkozzon. Őriztette katonasággal is, hogy senki se jusson hozzá. Jancsi megbokrosodott, hogy nem ő lesz-e az. De már a pénze elfogyott. Akinek pénze nincs, annak becsülete sincs. Hát azt mondja este a korcsmáros, hogy távozzon, mert hely nincs, a szoba le

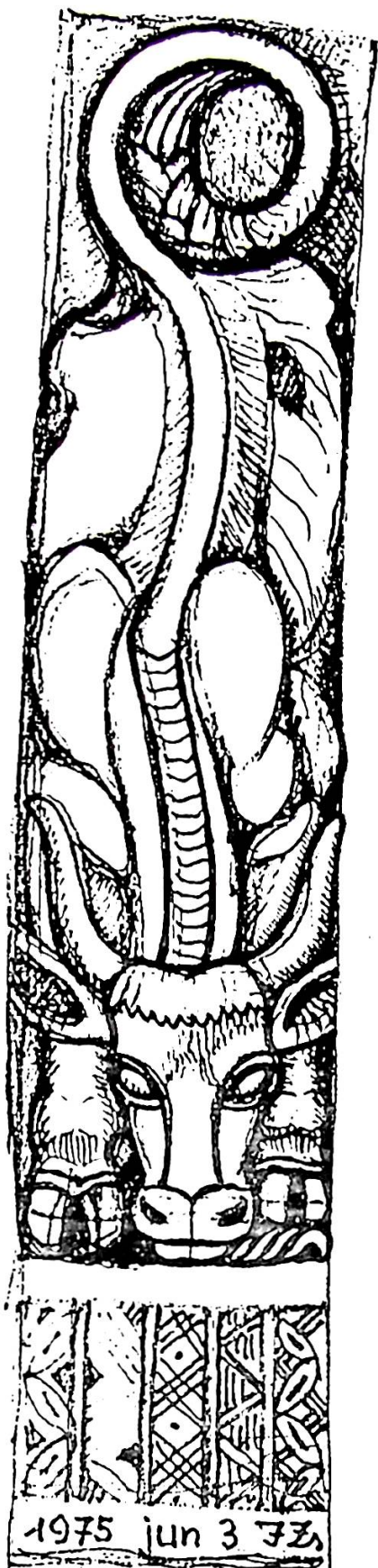
1984 jan. 24 Fakal.És.

van foglalva, nem tud szállást adni. Adtak a tyúkketrecben. Jancsi nagy szomorúan bement a tyúkokhoz, s bánkódott, hogy a pénzt nem tudta megbecsülni. A hátizsák s a lámpás ott volt mellette. Sötét volt, s gondolta, meggyújtja a lámpást, hallám, mennyit ér, hogy annyi pénzt adott érte a vénasszony. Eléveszi, s addig csavargatja, hogy egyszer csak fényesség lesz a tyúkketrecben. Hát úgy jó a kisebbik kutya, hogy csak, s kérdi: „Mi a kívánságod, felséges királyatyám?” Jancsi mondja: „Elfogyott a pénzem, s aranyra van szükségem.” Ekkor a kicsi eltávozott, a nagy kutya jött elé, s annyi aranyat hozott, hogy a hátizsákot megrakta. Mennyen Jancsi, zörget a vendéglős ablakán. Felkel a vendéglős, de haragszik, hogy Jancsi felzaklatta. Hívja a szolgálkat, hogy azok az udvarból bajítsák ki. Azok reámennek, de egy nagy marok pénzt felmarkol, s az ablakon behajtsa. Ahogy a vendéglős meglátta a sok pénzt, hívja a pincéreket. Akinek pénze van, annak becsülete is van. A szoba nem volt elfoglalva, Jancsi lefeküdt pihenni. Most gondolkozik azon, hogy ezután ügyel a pénzre. Vajon nem ő-e a katona? Lecsendesedik a vendéglős, s Jancsi megcsavarja a lámpát, jó a kutya s kérdi: „Miért hív, felséges királyatyám?” „A királykisasszonyt szeretném látni.” A kutya eltűnt, az örök mind elaludtak, a kaput beütötte, s a királykisasszonyt odavezette. Jancsi is megszerette a leányt s az is, s eltöltötték boldogan az éjszakát, úgy, ahogy tudták. Mikor megvirradt, megcsavarta megint a lámpást, jön a kutya. „Vidd vissza a királylányt.” A kisasszonyt visszavitték a palotába, s Jancsi aludt tovább. Megy a szomorú hír a királyhoz, hogy a rácskapu össze van törve. A király nagy dühösen megy a leányához, kérdi, mi történt. Hát mégis igazuk kell legyen a jósoknak? Azt mondja a leány: „Egy nagy fekete kutya jött, bevitt egy kicsi szobába, s ott volt a szép katona. Nagyon jól eltöltöttük

az időt." Nem tudta a király, hogy mit csináljon, hogy a katona ne férjen hozzá a leányához. A rácsot a palotán lakatossal megjavították, s zsoldos katonákat állított oda. Jancsi alig várta, hogy este legyen megint. Mikor lepibent a társaság, megcsavarta a lámpát. Jő a kutya s kérdi: „Felséges királyatyám, mi a kívánságod?” „Akarom látni a királykisasszonyt.” Maga mellett látja abban a pillanatban. Ekkor is boldogan töltötték az éjszakát. Reggel visszavitte a palotába. Ment a királynak a jelentés: össze van törve minden. A király nagyon dühös lett. Összehívatta a tudósokat, hogy miképpen védje meg a leányát. Egy tudós kitalálta, hogy csináltassanak a kisasszonynak gyöngyös ruhát, s a gyöngy hullható legyen. A szabókat összehívatta az országból, s egész nap varrtak. Jancsi alig várta, hogy az éjszakát boldogan tölthesse. A kutya el is vitte a leányt, s az éjszaka jól telt. Jancsinak egyéb dolga nem volt, aludt virradatig. A király összegyűjtötte a katonákat és a rendőrséget, s megindultak a gyöngy nyomán. A nyom a vendéglőbe vezetett. Kérdi a király a vendéglőstől, hogy van-e itt valami katona. A vendéglős bevezette a szobájába. Jancsi aludt, de felköltöttek, s elvezették azonnal a tömlecke. Felakasztásra ítélték. A hercegek is nagyon dühösek voltak, hogy nem ők tetszettek a királyleánynak. Jancsi búsult a tömlecken, mert a lámpás elmaradt. Mikor eljött az akasztás napja, akkor Jancsi kapott annyi engedélyt, hogy kinyitották az ablakot. Az ablakon vasrács volt. Éppen akkor küldött egy cipész egy lábbelit abba az utcába, amelyikben a vendéglő volt. Az inas fütyörészve fütyögtette a cipőt, s mikor Jancsi meglátta, hát megszólította: „Segíj rajtam, s életedre boldoggá teszek.” „Hát én hogy tudjak segíteni, mikor magát úgyis felakasztják?” „A vendéglőben van egy lámpás a szobámban, csomagoldtasd be, s hozd ide, mint-ha a cipőt hoznád.” Gondolkozik az inas, mért

ne tenné meg? A cipőt elvitte, a papírt vissza-kérte, s elment a vendéglőbe. A vendéglős nem tudta, hogy az milyen lámpás, neki a sok arany ügyis ott maradt. Az inas füttyögtette visszafelé, s a börtön ablakán behajította. Az örök nem látták. Mikor Jancsi meglátta, akkorát kacagott, hogy az örök azt gondolták, hogy megbolondult. Füttyölt, énekelt. Összegyűltek a grófok, hercegek, akik a kisasszonyra pályáztak, s kacagták, hogy most Jancsit akasszák. Jancsi énekelve, táncolva ment az akasztófa alá, de figyelte, hogy kik kacagják a legjobban. El is ér az akasztófaig, fellépik. Kérdi a király, hogy mi az utolsó kívánsága, mert az elítéltnak teljesítik az utolsó kívánságát. „Engedje meg, felséges király, hogy ezt a lámpást gyűjtsam meg, s világánál haljak meg” — mondja Jancsi. A király megengedte. Eléveszi a lámpást, s egyszerre hármat csavarint. Jő a három kutya. Jancsi reámutat azokra, akik a legjobban kacagtak, s már el is tüntették a kutyák. Mikor egy párat eltüntettek, akkor a király fejet és térdet bajtott, s azt mondta, hogy övé a leánya s a fele királyság, csak kegyelmezzen. Csináltak egy nagy lakodalmat. Akkor Jancsi megparancsolta, hogy hozzák elé a legfényesebb hintót, abba ültessék a leányt. „Addig nem megyünk subu-va, míg a suszterinast meg nem kapjuk” — mondta. Odahívatta, maguk közé ültették, s éltek együtt boldogan.

Kedves emlékü apósom sokat mesélt az unokáinak, nagy mesemondó volt. 1895-ben született, nemcsak a régi falu életének volt ismerője, hanem sok időt töltött a Hegyben, Pálnéban, amikor ott még megvolt a legelője. Nagyon ismerte az állatok életét, s azok bevonultak meséibe, melyeket vagy ő talált ki teljesen, vagy hallott mesét színezt velük. Az alábbi mesét, melynek cselekménye a mesélő kedve szerint a farkaslaki határban történik,

sokszor el kellett mondania, mert ez volt a gyermekek számára a legkedvesebb. Hogy milyen sikere volt az unokáknál, azt lemérhetjük arról, hogy a fiúk: Antika és Sanyika csatakiáltásszerűen visszhangozták udvaron, kertben, erdőn: „Nemhogy híznám, döglöm meg.” Meséiben az erdei állatokkal átélni vélt történetek is sorakoztak. Közlöm a mesét, amit id. Jakab Zsigmondtól az 1960-as években hallottam:

A farkas és a róka

A farkaslaki határon van egy szikla, úgy hívják, hogy Szarvaskőhegye. Sok rókalik van arrafelé. Egyszer az egyik róka nagyon megéhezedett, s elindult eleséget keresni. Béjött a Nyikó mellé, ott Albert Istvánéknál, a műmalomnál sok majorság, réce, csürke, minden vót. Gondolta, hátha itt kap egy ínyes falatot. Megkutatott mindent, de nem talált semmit, minden le volt zárva. Béjött Simó Lajosni, Farkaslakán a legnagyobb gazdáni, ott is minden vót, de ott sem kapott semmit. Kiment Küscserébe, a malomfali tetőre, hátha ott a borozdában egeret tudna fogni. Mit lát, jő a farkas komája a sükei hegyből. „Szerbusz, róka koma, nem tudsz valami jó falatot?” „Nem tudok semmit” — szomorkodik a róka. „Tudok én” — így a farkas. „Hol, te?” „Kecsetben.” Bózsó Mózsiék akkor lakodalmaztak, kidőlt pincéjük volt, az oldalán bé lehetett menni, s ezt a róka ismerte is. El is mentek, bé a pincébe, ott sült hússal, kaláccsal, mindennel jóllaktak. Azt mondja a farkas: „Ej, te róka koma, hogy ihatnám.” „Igyál — mondja a róka —, itt a bordó, megeresztem a csapot, csak oda kell tartani a szádat, s igyad a bort.” Úgy is lett. A róka is ivutt, de keveset. Azt mondja a farkas: „Ej, te róka koma, hogy énekelhetnék!” „Hallgass te, mert a lakodalmazó fiatalok lejönnek s agyonütnek.” A far-

kas csak kiállt a pince közepibe, s kezdett üvölteni: „Hu-u-u.” Meghallották odafönn, s a legények lejöttek karókkal, s kezdték szabni a farkast. A farkas, mikor látta, hogy fele sem tréfa, nekik szökött, s a lábuk között kiszökött, s elfutott. A róka meghúzódott a hordó alá. A farkas nagy szomorúan ment Kecset felé, onnan Bükkfűn keresztül Tőgyesnek. Ezalatt a legények lecsendesedtek, visszabúzódtak, s a róka is kijöhetett. A farkas után futott, s Bükkfűnél utolérte. Azt mondja nagy álnokul: „Jaj, te farkas koma, megszabadultál, de ingömöt szinte agyonverének.” „Jaj, szegény róka koma, gyere, ülj fel a hátamra” — mondta a farkas, s jószívűen vitte. A róka nem mert kacagni, de püsmögött magában, hogy „vert viszen veretlent”. Mikor Zsém oldalán a régi úton mentek Fenyőút hegye felé, akkor a köves úton egy nagy kőről ledöccsent a farkas lába, s a rókából kibökkent, hogy vert viszen veretlent. Hej, megharagudt a farkas, s Fenyőúthegyiről bévágta Tőgyes laposába. A róka akkor azt gondolta, hogy ezt a farkas komájának visszaadja. A farkas a Hegyen hátrament Belsővészbe, a róka pedig hátra Jalaszán Bálinténak, s ott megaludtak mind a ketten. Két nap múlva Ballanghegyin a farkas a bossbokrok között meghúzódott, a róka Égettpatakán kiment, s újra összetalálkoztak. „Aj, te róka koma, milyen jó, hogy találkozánk, nem tudsz valami ennivalót?” — kérdezte a farkas. Buda Ferkő báék akkor vetették meg a farkaskaptányt, s ezt a róka tudta. Odavezette a komáját, megkerülték a kaptányt, s mondja a farkasnak, hogy nyúljon hézza a húshoz. „Hát te miért nem eszed meg, róka koma?” „Igen de nekem ma péntek van, nem eszem húst, de te egész nyugodtan megeheted.” No, kerülük, egy juhcomb volt benne, a farkas megfogja a húst, s ahogy megnyomta a billentyűt, a hús kiesett, s a kaptány az orrára ugrott. A róka felkapta a húst. Az mondja a farkas nyünnögyve: „Róka koma, hát neked ma péntek van.” „Péntek az orrodon van” — felelte a róka, s eltroppolt a hússal. A farkas a bokrok között addig sűrölte s vájta az orrát, hogy a bőrrel együtt levájta a kaptányt is, s így megszabadult. Visszajött Bálintéba. Albert Pista bá lópásztor volt, egy hitvány fehér lovat is tartott, s oda hátra kertje is volt, hát a lovat odavitte. Úgy gondolta, hogy vagy megél, vagy megeszik a vadak, mert itthon nem volt szénája. Reakap a farkas, s azt mondja: „Ej, te ló koma, be jó, hogy találkoztunk, mert erősen meg vagyok éhesedve.” „Hát — mondja a ló —, most ne bánts engem, mert csont és bőr vagyok, gyere egy hónap múlva, s akkor lesz rajtam, amit egyél.” Jól van, nagy szomorúan továbbmegy a farkas. Pista Tamás Anti bá juhászember volt, két hitvány berbécs elmaradt a nyájtól, s a farkas reakapott. Mondja azoknak is, hogy milyen jó, hogy találkoztak, de azok is azt felelték, hogy rosszul teleltek, csak a csontjuk s gyapjuk van. „Várd meg a május végét, s gyere akkor.” Na jól van, továbbmegy, talál egy ludat kilenc pipével, de kora tavasz volt még, s a pipék sarjúk, zöldek voltak. Hát azoknak is mondja: „Jó, hogy találkoztunk, mert jóllakom

belőletek.” „Hej — feleli a lúd —, csak tollat kapsz rajtunk, gyere ősszel, akkor mind ludak leszünk, s egyszerre megehetsz.”

Telik-múlik az idő, eljő május, s a farkas fölkeresi a fehéret. „No, fehér — mondja a lónak —, most jöhetsz.” „Jól van, menj fel a dombra — ajánlja a fehér —, én odamegyek, s te húzd le a patkómat, mert megakad a torkodon.” Úgy is tett a farkas, de a fehér egyet nyerít, egyet táncol, s úgy rúgja meg a farkast, hogy az béesik a gödörbe. Hej, a farkas szomorúan állapítja meg: „Apám sem volt kovács, bár én se levék vala.” A fehér eltáncolt. Megy a farkas, s megkeresi a berbéceket. Azok azt tanácsolják, hogy álljon meg egy helyen, ők két oldalról odafutnak, s beszélnek a szájába. Úgy is csinál a farkas, kényelmesen várja a berbéceket. Azok két oldalról esszefutnak, s úgy essze-lapítják a farkast, hogy az alig tudja kinyögni: „Apám sem volt szolgabíró, bár én sem levék vala.” Elment a ludakhoz, akkor már a pipék is nagyok voltak. Megegyeznek, hogy kitátja a száját, s a ludak belerepülnek. A farkas ki is tátotta, de a ludak elrepültek fölötte, s egy-egy savanyút beléfostak a szájába. „Apám sem volt törvénybíró, bár én se lettem volna” — nyögé a farkas. Búsan indul tovább, elmegy a pálfalvi Cikába. Orbán Pista bá nagygazda volt, két kövér ökrrel szántott. Azt kérdi a farkas: „Kied mit csinált az ökreivel, hogy így meghíztak?” Pista bá azt felelte, hogy ő biza kiherélte. „Hát engem is ki kéne heréljen” — mondja a farkas. Kapott rajta az öreg, az ökrök kötelivel megkötözte, elévette a bicskáját, s kezdte herélni. A farkas nyöszörgött: „Nemhogy híznám, döglöm meg. Nemhogy híznám, döglöm meg.” S meg is döglött.

Ugyancsak néhai apósom, id. Jakab Zsigmond mondta el 1970-ben a következő mesét:

Ki a gazda a háznál?

Valamikor régen élt egy szegényember, volt neki tíz gyermeke s egy házsártos, hitvány, veszekedős felesége. Nem győzött eleget dolgozni a szegényember, a felesége mindig üldözte szóval. Elbúsulta magát, s elbújdosott egy hatalmas nagy erdőbe, eiszte el is akarta magát pusztítani. Az erdőben megsötétedett, s reákapott egy kunyhóra, s a kunyhóba bekéredzkedett. Ott talált egy öreg-öreg asszonyt, megkérte, hogy aluhasson ott, s el is panaszolta magát az öregasszonynak. „Nem baj — mondja az öregasszony —, segítek én rajtad.” Éjjel valami kotyualékot, miegymást csinált neki, s megtanította, hogy tudjon beszélni minden állattal, hogy értse az állatok nyelvét, de ne mondja el senkinek. Adott neki egy tyúkot is, a tyúknak azt kellett mondani: „Tyúkom, tyúkom toji-toji, arany, ezüst foji-foji.” No, reggel a szegényember

megköszönte, elbúcsúzott, hazament, s otthon béadta a feleséginek, hogy ő milyen szerencsés ember volt, a tyúkot feltette az asztalra, s mondta: „Tyúkom, tyúkom toji-toji, arany, ezüst foji-foji.” Annyi volt az ezüst, arany s minden, hogy a szegényember meggazdagodott. Ahogy a feleséggel jöttek mentek az állatok között, ő mindegyre elkacagta magát. A felesége házsártos volt, s követelte, hogy mondja meg, hogy mit kacag, ha állatokkal találkozik. A szegényember hiába mondta: „Nem mondhatom, mert meg van tiltva, ha elárulom, halálra vagyok.” A felesége követelte: „Nem bánom, ha meghalsz is, csak előbb tudni akarom, hogy te mit tudsz.” Hát osztán addig-addig, hogy a felesége rávette, s a szegényember lefeküdt az ágyba, hogy ő most már meg fog halni, de mit csináljon, el kell árulja a titkot. A szegény kutya lefeküdt a küszöbre, a fejét a lábára fektette, ott búslakodott, hogy kifogy a gazdájából. Odamegy a kakas, felszökik a küszöbre, s elkukorékolja magát. A kutya leszidja: „Te nem szégyelled magad, nem tudod, hogy a gazdánk hal meg, s te még énekelsz?” Azt mondja a kakas: „Ott hadd haljon, ha ilyen ember. Nekem tíz tyúkom van, s én mind a tíznek tudok poroncsolni, s ő égy asszonynak nem tud? Ott hadd haljon.” Ezt meghallja a gazda az ágyban, felugrik, eljárja az asszonyt, kiríassza. „Ilyet tőlem ne követelj se egyszer, se másszor.” Azután kibékültek, összeegyezték, s tovább boldogan éltek, lehet, ha még ma is élnek.

A századfordulón született Tamás Ignác bácsi mondta el az alábbi mesét egy gerendafaragást megszakító pihenés alkalmával a hatvanas években:

Pücsök Tamás

Ez a Pücsök Tamás, akiről ez a mese szól, nagy tolvaj volt. Úgy tanulta volt a tolvajságot, hogy még magát is meglopta. Eldugta a bicskáját egy bokorba, s alkonyatkor keresni kezdte, addig kerülgette a bokrot, hogy észrevétlenül visszalopta. A kabátját úgy kilopta a házból, hogy senki sem vette észre. Most még a lovat is ki tudta volna lopni a pajtából. Akkor történt éppen, hogy a király felesége elvesztette a gyűrűjét. A gyűrűt igazából a szobaleány s a szakácsné dugta el a ganéraházba. Haj, búslult a királyné, mert nagyon sajnálta a gyűrűjét, s a király ki is hirdette, hogy aki megkapja, azt erősen megajándékozza, s még a leányát is neki adja feleségül. Kapott rajta Tamás, gondolta, hogy ha ő olyan nagy tolvaj, akkor bizonyosan a másikat is, vagyis a gyűrűt is megkapja. El is ment a királyhoz, s ott jelentkezett, hogy ő megkeresi a királyné gyűrűit. A király örvendett, s bétették egy szobába, ahol Tamás le is feküdt az ágyba. Igaz, csípték a bolhák, s egyet hirtelen meg is fogott éppen akkor, mikor a szakácsné hozta bé az ételt, s mondta is: „Hál' istennek egy megvan.” Délkor a szobaleány vitte a délebédet,

s akkor éppen a második bolhát fogta meg, mondván: „Most már kettő megvan.” Megijedtek a tolvaj asszonyok, mert azt hitték, hogy Tamás rájuk mondja, s a konyhában összedugták a fejüket, s elhatározták, hogy kivallják, hogy ők lopták el, csak ne árulja el őket. A bak pulyka éppen ott rúgott a ganéban, s lenyelte a gyűrűt. No, jó a király, s kérdi a szegényembertől: „Hát megvan-é a gyűrű, hé?” „Meg, felséges királyom — feleli Tamás —, vágassa le a bak pulykát, mert ott van a begyiben.” Le is vágták abba a helybe, s hát ott volt a gyűrű. Meg is ajándékozta a király, de a leányát nem akarta hézza adni, s gondolkozott, hogy mivel foghatná meg ezt a szegényembert. Abogy sétál a kertjében, hát ott szökdösik előtte egy pücsök. Hamar reatenyerelt, s megfogta, esszeszorította a markában. Hívatja Tamást, s mondja neki, hogy ha kitalálja, mi van a keziben, akkor neki adja a leányát, de ha nem, akkor leütteti a fejit. Tamás vakarja a fejit, ami még a nyakán volt, s azt mondja magában: „Ej, te szegény Pücsök, most légy okos, mert igen kicsi helyre kerültél.” A király nem tudta, hogy az a szegényember neve, azt gondolta, hogy kitalálta, s meg nem foghatta, hogy honnét. Így nem volt mit csináljon, hozzáadta a leányát, csaptak egy nagy lakadalmat, s még most is élnek, ha meg nem hóttak, de lehet, ha eddig meghóttak.

Hadnagy Péter bácsi 1897-ben született, s a hatvanas években mondta el a következő mesét. Mesélés közben hamisan mosolygott.

A póruljárt pásztor

Gordon alatt egy huncut pásztorlegényecske legeltette a juhokat. Örökké hitványságon járt az esze, s gondolta, hogy megréfálja a falut. A juhokat béterelte a falu mellé az Odalra, s kezdte kiabálni: „Emberek, segítség, itt vannak a farkasok!” Este volt, s az emberek nem láthatták, hamar lámpást szereltek elé, villát, botot a kezükbe, s futtak, hogy hajtsák el a farkasokat. A legényke nagyot kacagott, s örvendett, hogy elhitték.

Egyszer jönnek igaziból a farkasok, s kiülnek Kakasülőre, s onnan orgonálnak: „U-u-u, tartozik nekem ez a falu!” Meghallják a kutyák, az öreg házőrzők vastag hangon visszaugatnak: „Ha tartozik, megadjuk-adjuk.” A kicsi kutyák kiszöktek a kapuk eleibe, s csaholtak: „Jobb lesz, menj el, jobb lesz, menj el, jobb, jobb, jobb.” Hát a farkasok nem mertek bójönni a faluba, egy kicsit féltek a kutyáktól. S akkor észrevették a legénykét, akin már erősen szorult a gagya. Kiabálni kezdett: „Hé, emberek, segítség, itt vannak a farkasok!” Az emberek azt hitték, hogy ismét bé akarja csapni, s a fülük botját sem mozdították. A farkasok megették a juhokat, s magok találják ki, hogy mi lett a pásztorlegénykével.

A népdal

A magyar népzene egyik legnagyobb ismerője, Kodály Zoltán 1926-ban a következőket írta: „A magyarság még él [...] A székely dal is él, egy pillanatra sem hallgatott el még. Mint friss tavaszi szellő fúj bele a magyar zeneélet csukott szájába. A magyar népdal nem pusztán a mai magyar falusi élet visszhangja, hanem az egész magyar lélek tükre. Néhány dallama ma is egyformán szól a Duna és a Volga mentén másfélezer esztendő és háromezer kilométer távolságon keresztül. Kultúránk egy nagy keleti kultúrának nyugatra szakadt, itt gyökeret vert, csodálatosan máig megmaradt sarja [...] Amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése.”

A népdal szépségével, csodálatos mélységével, nyelvi gazdagságával minden érzelem leghívebb kifejezője. Tolmácsolja a szerelmet, az örömet, a bánatot.

Farkaslaka népe éneklő nép volt. Nem is olyan régen még szállt a dal a legények, leányok ajkáról a fonókban s onnan hazatérőben, a mezőn, az otthoni munka közben, a kocsmákban. A sorozásra induló legények dallal üzentek kedvesüknek. Közel laktunk a kocsmához, s még húsz évvel ezelőtt, mikor a hazatérő legények a kapunk előtt haladtak el, hallgattuk éjszaka, hogy azok a fiúk, akiket kezdett meghódítani az idegen kultúra, most visszatértek önmagukhoz. Csak népdalt énekeltek. Honnan tudták? Talán apáiktól. Egyéniségükhöz ez állt a legközelebb, őszintén most szabadultak fel, egy kicsi ital feloldotta a szunyókáló érzéseket, s minden érzelmükre kifejezést találva olyan csodálatos szépségében ömlött dalba szerelmük, vágyuk, fájdalmuk, hogy gyönyörűség volt hallgatni.

Fiatalságunk ma már szívesebben hallgatja a slágereket, főleg a könnyűzenét. Teret hódított a passzív zenekultúra, inkább szalagról hallgatják, mint éneklük. A rádió, televízió, diszkó kiszorította a közös éneklést.

Még a lakodalmakban hallani felváltva népdalt és műdalt (igaz, ez függ a zenészek műsortervétől is), továbbá családi ünnepélyeken, találkozókön és ünnepi rendezvényeken. Ne legyek igazságtalan, mert a Felső Fancsaliak utcájában tanúja voltam egypár középkorú férfi nagyon szép éneklésének, akik nagyszüleik dalait fújták gyönyörűen egy pici ital hatására.

Farkaslaka népdalkincsében sok a katonanóta, sok a keserűséget feloldó dal, és csodálatos pentaton dallamokban ömlik a szerelem. Az idősebbek még ma is emlékeznek rájuk.

Felmérhetetlen veszteség számunkra, hogy keveset lehet hallani, pedig amit 1100 esztendő gyémánttá csiszolt, azt elrontani nem lehet, és elfelejteni nem szabad.

A következőkben a Farkaslakán énekelt, füttyölt szerelmes vagy tréfás dalokból adok ízelítőt, az alkalmi népdalokat a megfelelő helyen közlöm.

*Messze száll a fecske odafenn a levegőben,
Kérdem tőle: látta-e a szeretőmet?
Láttam biz én a farkaslaki selymes réten,
Keselylábú lovát legelteti kötőféken.*

*Mikor hozzád jártam, babám, mindig álmos voltál,
Szóltam hozzád, de te mindig haragudtál.
Már ezután kialudhatod magadat,
Nem ölelem át a vékony, karcsú derekadat.*

*

*Farkaslaki lányok, hova jártok?
A kőkútban vizet nem találtok,
Mert a kőkút befagyott, a szeretőm elhagyott,
Az a csalfa, sej, haj, az a barna.*

*

*Farkaslakán kidobolta a bíró,
Rózsafával tüzel a szolgabíró.
Fogok én még rózsafával tüzelni,
Fog engem egy barna kislány szeretni.*

*Nem messze van édesanyám lakása,
Ide látszik magos jegenyefája,
Bús gerlice fészket rakott réája,
Volt szeretőm, bár sohasem lett volna.*

*

*Piritusból csinálják a pálinkát,
Azért nem lát senki rajtam jó ruhát.
Bár csinálnák édes téből s ecetből,
Cudar zsidó, nem élnél a zsebemből.*

*Két fa között kisütött a holdvilág,
Kitagadott engem az édesanyám,
Kitagadott, nem is ismer fiának,
De én azért hívom édesanyámnak.*

*De szeretnék zöld erdőben fa lenni,
Hogy ott engem meggyújtana valaki.
Élégetném ezt a cudar világot,
Két fa között meghagynám a babámat.*

*

*Nem jó csillag lett volna énbelőlem,
Éjfél előtt nem tűnnék fel az égen,
Éjféltájban körüljárnám az eget,
Akkor tudnám meg, hogy a babám kit szeret.*

*Jó bort iszom én, fenyőággal tüzelek,
Kökényszemű, barna kislányt szeretek.
Olyan annak a két szeme járása,
Mint az égen a csillagok ragyogása.*

*

*Ha meghalok, ki fog engem siratni?
Ki fog az én koporsómra ráborulni?
Ráborulna édesanyám, de már nincsen.
Boruljál a koporsómra, drága kincsem.*

*

*Zöld erdőben terem a mérges kígyó,
Szép leányból lesz a legénycsábító.
Édesanyám, de boldog az, ki csúnya,
Szegény legény szívét nem szomorítja.*

*Édesanyám, nem bírok elaludni,
Legényt hallok a kapuban beszélni.
Édesanyám, eresszen ki hozzája,
Fáj a szívem, majd meghalok utána.*

*Hadd el, lányom, ráérsz te még kimenni,
Ráérsz te még a legénnyel beszélni.
Tudom, anyám, jól tudom, hogy ráérek,
Azt is tudom, hogy sokáig nem élek.*

*

*Csárdás kiskalapot veszek,
Mellé rozmaringot teszek.
Szagos lesz az utca, merre, merre járok,
Szeretnek is engem a leányok.*

*

*Erdély bé nagyon kerítve,
Mégis kimegyek belőle.
Olyan szép lányt hagyok benne, hogy
Holtig fáj a szívem érte.*

*Lányok, farkaslaki lányok,
Szedjétek piros virágot,
Tűzzétek a mejjeteke, hogy
Arról jussak eszetekbe.*

*

*Ennek a szép barna lánynak dombon van a háza,
Sugár jegenyefa nőtt az udvarába.
Sugár jegenyefa, földre lehajlik az ága,
Ennek a szép barna lánynak én leszek a párja.*

*Terebélyes vén diófa van az udvarunkban,
De szép barna kislány van a szomszédunkban,
Csalfa szemeimet rá se merem vetni,
Fiatal az édesanyja, azt is kell szeretni.*

*

*Régi babám kapujába jó estét, jó estét,
Szállást kérni jöttem hozzád, ha beeresztenél.
Mindenféle csavargónak szállást nem adhatok,
Nincs itthon az édesanyám, csak egyedül vagyok.*

*De azért a szép szavadért mégis beengedlek,
Zöld paplanos puha ágyba szépen lefektetlek,
Csipkés szélű lepedőmmel be is betakarlak,
Két karommal átölellek, hajnalig csókollak.*

*Ez a kislány puha ágyát magasra vetette,
Barna legény a kalapját rajta felejtette,
Hozd ki, rózsám, kalapomat, tegyem a fejemre,
Hogy ne nézzen minden leány csalfa szemeimbe.*

*

*Vígan úszik a vadkacsa a vízen,
Vígan legel a lovam a réten,
Szépen szól a csengő a nyakában,
Tied leszek én, babám, nemsokára.*

*Göndör a hajam, erdőben születtem,
Zöld erdőben, ott is nevelkedtem.
Zöld erdőben csipkebokor a szállásom,
Mégis a faluban a legszebb lány a párom.*

*

*Utcára nyílik a kocsmajtó,
Kihallatszik belőle a víg muzsikaszó,
Sört ide, bort ide meg egy barna lányt,
Hadd mulatom ki magam igazán.*

*Szeretni, szeretni szerettelek,
Feleségül elvenni sose mertelek,
Menyasszonyi fátyol a fejedre kerül,
Szívem a bánatba belemerül.*

*

*Édesanyám a rózsa, a rózsa,
Én vagyok a legszebbik bimbója,
Bimbájának a legszebbik ága,
Barna legény babája, babája.*

*Irigyeim, hagyjátok szeretni,
Hagyjátok a szememet rávetni,
Rászokott a szemem a nézésre,
Gyenge karom a lányölelésre.*

*

*Dombon van a babám, dombon van a babám nádfödeles háza,
Akármerre járok, akármerre járok, mindig oda látok.
Bár ne volna dombon, hogy ne látnék oda, hogy ne látnék én el oda,
Szerelmes szívemnek, bánatos szívemnek százszor könnyebb volna.*

*Boldog az a legény, boldog az a legény, kinek nincs babája,
Aki a kapuban, aki a kapuban minden este várja.
Lám, én is így teszek, százat is szeretek, de csak egyet szívből, igazán,
Mert én legény vagyok, szeretőt tarthatok, ahányat akarok.*

*

*Réten, réten, sej, a farkaslaki réten
Elvesztettem a zsebbe való késem,
Késem után a karikagyűrűmet,
Azt sajnálom, nem a régi szeretőmet.*

*

*Ha bemegyek, ha bemegyek a farkaslaki csárdába,
Cifra nyelű kis bicskámat vágom a gerendába,
Aki legény, az vegye ki, aki bátor, megteheti.
Még az éjjel zsandárvérrel írom ki a nevemet.*

*

*Farkaslaki csendőrök megköttek a kezemöt.
Édes rózsám, gyere, váltsál ki,
Ne hagyjál elhervadni.*

*Én kiváltlak, ki, ki, ki, nem hagylak elhervadni,
Eladom a csipkés zsebkendőm,
Kiváltom a régi szeretőm.*

*

*Nyílnak, nyílnak a mezei virágok,
Férjhez mentek előlem a szép lányok,
Nem is maradt a számomra még egy se,
Kit a szívem, árva szívem szeretne.*

*Szépen szólnak a mezei pacsirták,
Keservesen sírnak az édesanyák.
Szomorú édesanyák, ne sírjatok,
Megvigasztal hazatérő fiatalok.*

*

*Kalapom, kalapom csurgóra,
Sört innék, bort innék, ha volna.
Akár iszom, akár nem,
Részeges, csapodár a nevem.*

*

*Nincsen pénzem, de majd lesz,
Mikor Segesváron vásár lesz.
Eladom a szürkét meg a feketét,
Veszek kökényszemű menyecskét.*

*

*Túl a vízen zörög a jég, zörög a jég,
Pakot Magdó, élhatsz-e még, élhatsz-e még?
Élek, élek, de csak elig,
Nálad nélkül rosszul telik.*

*Szerettelek egy ideig, egy ideig,
Szeredától csütörtökig, csütörtökig.
Ugye rózsám, sok szép üdő, száradjon beléd a tüdő.*

*

*Csak az esik nekem olyan keservesen,
Büszkén jár előttem a régi kedvesem,
Olyan büszke, mintha sohasem is látott volna,
Mintha a szeretője sohasem is lettem volna.*

*

*Alma a fa alatt, nyári piros alma,
Engem gyaláz a szeretőm édesanyja,
Engem gyaláz, engem tesz a, vesz a szóra,
Szeretem a lányát, nem tehetek róla.*

*Alma a fa alatt, nyári piros alma,
Nem gyaláz már a szeretőm édesanyja,
Nem gyaláz már, nem is tesz a, vesz a szóra,
Elvettem a lányát, bár ne tettem volna.*

*

*Hej, de széles, hej, de hosszú az az út,
Amelyiken az én babám elindult.
Édes rózsám, térj vissza a hosszú utadról,
Emlékezz a szombat esti szavadról.*

*Hosszú útról visszatérni nem lehet,
A szerelmet eltiltani nem lehet.
A szerelem szélesebb a tenger vizénél,
Árvább vagyok a lebulló levélnél.*

*

*Szegény vagyok, szegénynek születtem,
A rózsámat igazán szerettem,
Az irigyek elrabolták tőlem,
Most lett szegény igazán belőlem.*

*Elmegyek én messzi innen lakni,
Ahol engem nem ismer meg senki.
Úgy elmegyek a világ végére,
Hogy ne legyek senkinek terhére.*

*

*Lement a nap a maga járásán,
Sárgarigó szól a Nyikó partján,
Sárgarigó meg a fülemile.
Szép a rózsám, hogy váljak el tőle?*

*Ha meghalok, temetőbe visznek,
A síromra fakeresztet tesznek.
Jöjj ki hozzám holdvilágos este,
Ott boruljál a sírkereszttemre.*

*

*Katona én sohasem lettem volna,
Ha az anyád bé nem íratott volna,
Engem anyám még akkor béíratott,
Kicsi voltam, a bölcsőben ringatott.*

*Kicsi voltam, amikor én születtem,
Rózsát nyíltam, mire felnevelkedtem,
Rózsát nyíltam a babám ablakában,
Elhervadok a brassai fogházban.*

Még ide írom azt az éneket, amit Albert (Sári) Tamás szerint Tamási Gáspár bácsi a Nagy utcán hazafelé mentében szokott énekelgetni:

*Farkaslaki Nagy utcában lakik egy menyecske,
Rozmaringos ablakánál járok minden este.
Mosolygását, kacsintását a Jóisten áldja,
Még az éjjel véle hálok, ő a szívem párja.*

Erzsi néni szerint az édesapjuk, mikor hazament, s egy kicsit ittas volt, akkor azt énekelte, hogy:

*Kerek ez a zsemle,
Nem fér a zsebembe,
Ketté kéne vágni,
Úgy kell megpróbálni.
Éljen Garibaldi!*

Népballadák

A farkaslaki nép életében is volt sok balladába illő történet: gyilkosság szerelemféléstől, bosszúból, másból. Volt tűzvész, leégett kaliba és bennégett szénégető, kisgyermek halála, akire ráborult a zabkéve, vízbe fült fiatalasszony, akinek holttestét később találták meg stb. Előfordult, hogy feldühödött állat csúfolt meg embert, hogy három személyt egyszerre ütött meg a villám. És ezeket az eseteket a nép mégsem dolgozta fel. Viszont a háromszéki Butyka Imre történetéből ballada született. Az ő tragikus története a szomszédban esett meg.

Butyka Imre balladája

Butyka Imre postakocsi-kísérő csendőr volt a múlt század végén. Egyszer, miután Parajdon lovakat cseréltek, elindultak Udvarhely felé. Sok pénzt szállítottak, s ezt a munkatársai is tudták. Butykát megelőzve ők is elindultak, s Korond és Farkaslaka között, valahol a Kalandán várták a kocsit.

A hatvanas években tanítványaimmal kutattunk a farkaslaki szellemi népkincsek után, s az egyik kedves iskolásom találta meg az öreg Miklós Dénesnét, aki akkor már hajlott hátú öregasszony volt. Így tőle hallottam a balladát, és ő még két ember nevét is tudta a tettesek közül: Pécsi Lászlónak és Almási Ábrahámnak hívták őket. Az országút akkor még Pálfalva fölött vezetett el, s ott, a fenyők között állították meg a kocsit. Butykát megölték, a pénzt elvették. Egy pálfalvi tanyai lakos vette észre, jelentette az esetet, s így sikerült a tettesek közül négyet elfogni.

A ballada nemcsak Farkaslakán él, a környező településeken is feldolgozták. Kibéden Ráduly János, Háromszéken Faragó József több változatát megtalálta.

*Hallod, pajtás, Kalandában mi történt:
Butyka Imrét más pénzéért megölték.
Korondon még hét órakor kávézott,
Nyolc órakor piros vére kiomlott.*

*Vérét vették, mint a fogoly madárnak,
Háromszéki Butyka Imre zsandárnak.
Butyka János, nyisd kapudat, kapudat,
Halva hozzák szép fiatal fiadat.*

*Piros vére kibullott a nagy hóra,
Maga pedig leborult a nagyútra.
Minden csendőr bajtársamnak meghagyom,
Ki pénzzel jár mindenfelé, vigyázzon.*

*Szép leányok, arra kérlek titeket,
A síromra virágot ültessetek,
Mert én többet nem leszek tiveletek,
Csak a nagy ég maradjon meg veletek.*

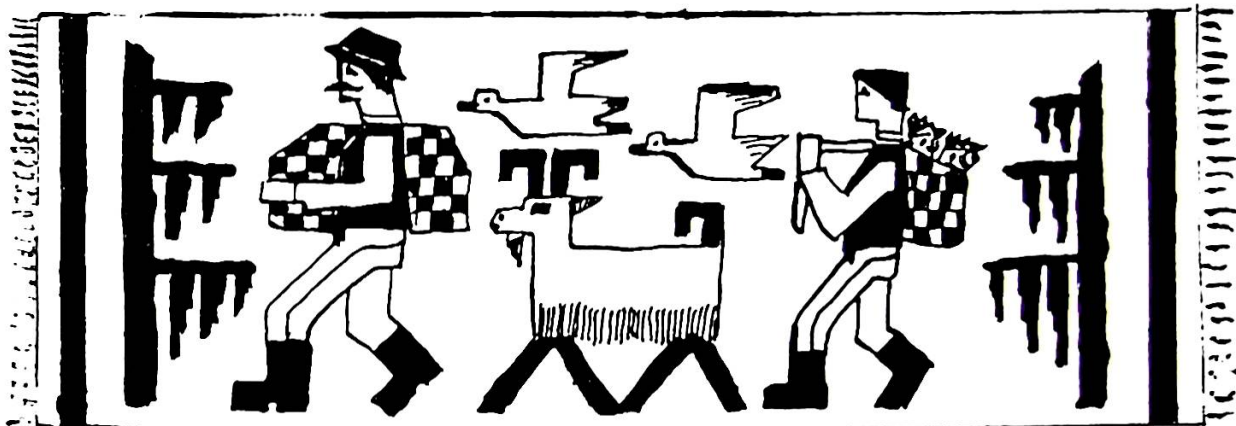
A Székelypálfalva melletti föl hagyott országúton volt egy kőemlék, melyet a „csíkszeredai szárnylegénység bajtársi kegyeletéül emeltetett 1897-ben”. Felirata: „Butyka Imre M. Kir. Csendőr Emlékére, Ki 1888. febr. 13-án szolgálat közben rablógyilkosságnak itt esett áldozatul.”

Horvát Jolán balladája

A meggyilkolt szerető balladájával több helyen találkozunk, ilyen megtörténhetett Farkaslakán is, de nem dolgozódott fel balladában. Egyedül a Horvát Jolán ilyen vonatkozású balladájával találkoztak a tanítványaim, s én 1970-ben jegyeztem le az 50. évéhez közeledő Magyar Gizi nyomán. El is énekelte, de tőle már megkérdezni, hogy kitől hallotta, nem lehet.

*Szabó Gyula Horvát Jolánt szereti,
De a Jolán szülei nem engedik.
Nem baj, Jolán, ha nem szabad szeretni,
Meglátod, hogy mit fogok cselekedni.*

*Szabó Gyula egy vasárnap délután
Találkozott Jolánkával az utcán,
Kihívta a zöld erdőbe sétálni,
Hogy ott fognak kék ibolyát gyomlálni.*

*Kiértek a zöld erdőnek szélibe,
Így szólt Gyula: Ülünk le hát a földre.
Óh, Jolánka, nem engedem másé légy,
Inkább itten meg kell haljunk egymásért.*

*Beretvával kimetszette a szívét,
Így küldte a másvilágra emlékét.
Apák, anyák, mirőlunk tanuljatok,
A szerelmet soha el ne tiltsátok.*

*Koporsóján körös-körül koszorú,
Édesanyja megy utána szomorún.
Édesanyja bemegy a szobába,
Ráborul a Jolánka asztalára.*

Találós kérdések

1. A bunda melegebb a tűznél, hogy lehet? (Üljön csak oda bundában a tűz mellé, s megtudja!)
2. Aki szombaton szapul, mikor mos? (Az üst oldala kormos.)
3. A mi falunkban mikor kelt fel legelőször az ökör a földről? (Amikor kiherélték.)
4. A parasztok földhöz vágják, s az urak zsebükben hordják. (Takony.)
5. A templomot miért építették dombra? (Pénzért.)
6. A vénasszony hogy borítja ki a puliszkát? (Melegen.)
7. Az ökör mikor a legnehezebb? (Amikor a te lábodon áll.)
8. Egy kész szekér mi nélkül nem tud elindulni? (Zörgés nélkül.)
9. Egy szánt, kettő nézi, négy viszi, kettő hallja, egy hajtja. (A disznó, mikor túr.)
10. Egyen bé, kettőn ki, s mikor kiérsz, akkor vagy bent. (Nadrág.)
11. Elöl menyen fényecske, utána megy fehérke, s a farka föl van kötve. (A tű s a céma megbogozva.)
12. Esős időben hol tartják a fejszét? (A nyelében.)
13. Ezer madár indula, egynek szárnya szakada, s mind az ezer megáll. (Amikor az osztovátán fölvetett fonalból egy szál leszakad.)
14. Évának mije nem volt, ami mindenkinek van? (Anyja.)
15. Ha kimenyen; béáll, ha bémenyen, kiáll, ha felmegyen, leáll, s ha lemegyen, föláll? (A macska farka.)
16. Három hangya hogy mászik fel a fára? (Páratlanul.)
17. Háromszáz arató mit csinál legtöbbet egy nap alatt? (Lyukat a búzaszálon.)
18. Jézus hogy ült fel a számarra? (Fél lábon.)
19. Kerek dombon csonteke szánt. (Fésű.)
20. Két láb ül három lábon, kezében egy láb, bójön a négy láb, elkapja az egy lábat, erre két láb úgy vágja hozzá a három lábat, hogy rögtön elejti az egy lábat. (A csizmadia ül a háromlábú széken, ölében a csizma, a kutya elkapja a csizmát, erre a csizmadia hozzávágja a háromlábú széket.)
21. Ki volt az első vőfély? (Az Úristen Éva és Ádám házasságánál.)
22. Lágyan béteszik, keményen kiveszik, mi az? (Kenyér.)
23. Lúd szántja, ember hajtja, fehér a földje, fekete a magja, gonddal vetik bé. (Írás lúdtollal.)
24. Melyik állat tűri legjobban a hideget? (A bolha, mert télben is ingben jár.)
25. Melyik hónapban eszik a diák a legkevesebbet? (Februárban.)
26. Melyik úton nem járnak? (A Tejúton.)

27. Melyik szekérre nem rakhatnak szénát? (A Göncölszekérre.)
28. Melyik ló lát hátul is úgy, mint elöl? (A vak ló.)
29. Menyen, menyen, meg nem áll, mégis csak egy helyben jár. (Óra.)
30. Miből lett a cigány? (Purdéból.)
31. Mi fő a fazékban, ha amennyi felszáll, annyi leszáll? (Fuszulyka.)
32. Mi födi a torony tetején a keresztet? (Rozsda.)
33. Miért hunyja be a szemét a kakas, mikor kukorékol? (Mert kívülről is tudja.)
34. Miért nyálazik az ökör? (Mert nem tud pökni.)
35. Miért van sok templom tetején kakas? (Ha tyúk lenne, meg kellene tojózni.)
36. Mikor János a juh? (Mikor bojtorjános.)
37. Mikor úszott a fejsze a vízen? (Vízözönkor.)
38. Milyen fa van legtöbb az erdőben? (Görbe.)
39. Négy tapsikája, méhlesője, mézevője, mi az? (Medve.)
40. Nyári szélről ringatva ezerszínű kisbaba bölcsőjében alszik, hosszú bajszát lengetve zöldbe burkolózik. (Kukoricacsó.)
41. Olyan tyúkom van, hogy a föld alá jár tojni. (Pityóka.)
42. Piros a bőre, szőrös a közepe, korona a fejibe, kóró a fenekibe. (Rózsabogyó.)
43. Se keze, se lába, mégis felmegy a padlásra. (Füst.)
44. Vásárhelyen hogy hívják a talicskát? (Nem hívják, hanem taszítják.)
45. Virág mondja virágnak, várja végét világnak,
A forgácsnak fölszedésit, két vén fának eldőlésit.
(Virágnyelven: szerető mondja a szeretőjének, hogy várja meg, amíg eloltják a gyertyát, s az öregek lefeküsznek.)

Közmondások, szólások

Életigazságok, az élet diktálta tanulságok születtek a nép ajkán, ezek bizonyítják életrevalóságát, de csúfolódó kedvét, huncutságát is. Farkaslakán több szólás született és forog közszájon, mint közmondás.

1. Addig jár a korszó a kútra, míg nyaka szakad.
2. Addig rakod a szekeret, amíg letörik.
3. A dögleni való juhról is suvad a gyapjú.
4. A gyermek előtt nem lehet elvágni a macska farkát.
5. A haragtartáshoz mód kell.

6. Ahol a kötél a legvékonyabb, ott szakad.
7. A höngörgő kő nem mohosodik meg.
8. Aki sír, attól el kell venni, aki bőcskődik, annak oda kell adni.
9. Akinek nem inge, ne vegye magára, még akkor sem, ha az övének a párja.
10. Akkora szája van, mint nálunk a csűrkapu.
11. Alma nem esik messze a fájától.
12. A lúd is érti a vezsegetést.
13. Amelyik kenyéren megharagudott, azon megbékül.
14. Amilyen a szántás, olyan az aratás.
15. A munka és a boldogság egy úton jár.
16. Annyit ér a beszéde, mint a falra hányt borsó.
17. Annyit sem törődik vele, mint macska a vasárnappal.
18. A palacsintaevés nem erőszak.
19. A pipéket is ősszel számlálják.
20. A rest kétszer fárad, a fösvény kétszer költ.
21. A százforintos paripa is megbotlik.
22. A szülő arra való, hogy ha él, adjon, s hogyha meghótt, hagyjon.
23. Az ember sokat megél éltiben, ha meg nem hal idejiben.
24. Az ígéret is öröm a bolondnak.
25. Bekapta, mint Gergő juhász a kanalat.
26. Beteg fekszik, fölkel, eszik, kicsi falás jól nem esik.
27. Dolgos kéz, okos ész, olyan kincs, mely el nem vész.
28. Jobb este mosogatni örömmel, mint reggel körömmel.
29. Jókötésű, mint a korondi tyúkborító.
30. Fatálhoz fakanál illik.
31. Fiam, faljunk, s fussunk. Nem úgy, apám, együnk s menjünk.
32. Ha ez ház, akkor én püspök vagyok.
33. Ha kétszer meg lehetne halni, az elsőt számba se venném.
34. Ha születtünk is, csak ne volnánk, s ha vagyunk is, csak ne itt, s ha itt is, csak ne így.
35. Ha tudnám, hogy elesem, előbb leülnék.
36. Hegyes a szeme.
37. Hosszas betegségnek halál a vége.
38. Ismeri a világot Kadácsig s vissza.
39. Járt-kelt, mint a tyúk a ház körül.
40. Kerülgeti, mint macska a forró kását.
41. Kicsi kutya a nagytól tanul ugatni.
42. Ki mint él, úgy ítél.
43. Kinek Krisztus a barátja, könnyen idvezül.
44. Kitátotta a száját, mint a dályai pap tehene.

45. Kövér disznó makkal álmodozik.
46. Meglobbanok, mint a Csendes Sándor bá puliszkavize.
47. Melyik Farkaslakán a legrusnyább háziállat? Hát a vénlegény.
48. Minden gajdhoz nem kell hozzárúgni.
49. Mindenkiért fáj a szívem, de magamért hasad meg.
50. Mindennek ellen tudok állani, csak a kísértésnek nem.
51. Nagy lábon él.
52. Nehéz rossz muzsikára jól táncolni.
53. Nem lát tovább az orránál.
54. Orsó, guzsaly, motolla, vesztek volna pokolba.
55. Ott is farkast lát, ahol a rigó rúgja a port.
56. Öreg ésszel, fiatal erővel mindent elérhetsz.
57. Öregember, otthon légy, otthon nem csíp meg a légy.
58. Rendben van, mint Barabás az Istennel.
59. Rossz fát tett a tűzre.
60. Sepretlen ház, vendéget vár.
61. Sok ember helyett más kéne, s sok helyett semmi se.
62. Spekulál, mint a zsidó az üres boltban.
63. Sunyi macska fogja meg az egeret.
64. Szemesé a világ, vaké az alamizsna.
65. Szép öregasszonyt s jó gyermeket ki látott?
66. Szurkos a keze.
67. Szükségben látod, hogy ki az igaz barát.
68. Szürke lónak szürke társ kell.
69. Többet egy csiporral, több lesz egy cipóval.
70. Törött cserepe van.
71. Úgy dekret, mint a kötetlen marha.
72. Úgy leégett, mint Diafala.
73. Úgy várnak, mint kutya a hajítófát.
74. Üres kalász fenn hordja a fejét.
75. Végén csattan az ostor.

Mosolygó Farkaslaka

A most következő történetek vagy egyszerűen mondások a falu száján élnek. Egy részük elhangzik a lakodalmi összejöveteleken vagy munka közben, vagy egymás közötti beszélgetéskor, amikor nem akarva alulmaradni, ugratják egymást. Az események egy része meg is történt, de a

huncutságra hajlamosak felnagyították. Más részét a mókázó farkaslakiak találták ki. A nevek, melyeket említék, nem mind eredetiek, mert néhol az élők nevét kicseréltem, tehát ne keresse senki mögötte a gazdáját.

1. Nagyapó kergette az unokáját, mert az valami rossz fát tett a tűzre, s így kiáltott: „Állj meg, te varasgyék!” Mire az unoka így felelt: „Én szívesen megállok, nagyapó, de előbb álljon meg maga.”

2. „Tudod-e, minek lettél volna jó te, Kati?” „Minek, János bátyám?” „Hegedűhúrnak, mert akkor örökké tudnál sími.”

3. Pali bá, a beteg ló gazdája ivott a megkészített pálinkából, s így szólt az urusos emberhez: „Töltsd bé neki bátran, mert ha jó nem volna, akkor én sem innám meg.”

4. Antiné Józsi bácsi 'mondta egyszer régen, hogy a zetelaki ember megevett egy véka főtt pityókát. „Hogy lehet az, Józsi bácsi, 'szen az egy kicsit azért sok” — szólt bele az egyik hallgatója. „Úgy no, bolond, hát apró volt” — mondta Józsi bácsi.

5. A görcs fogta az M. Jóska lábát, de a fia bédugta az ágy alá, ahol nem tudja megfogni.

6. P. József plébános úr meglátogatta Józsi bácsit egy téli napon. Az udvaron nem volt ösvény, s a nagy hóban nehezen lehetett utat tömi. Meg is mondta a plébános úr, hogy csodálkozik azon, miért nem separt utat. Mire így felelt Józsi bácsi: „Én nem ellenkezem az Istennel. Ő odatette, s tudom, hogyha odatette, akkor el is fogja venni.”

7. Elek bácsi Bencédben dolgozott. Meg is kapta a munkája után járó pénzt. Hazafelé Kecsetben egy kicsit benézett a korcsomába, s a pénz elfogyott. Kecsetet elhagyva lefeküdt egy kicsit az út szélére s elszunyókált. Mikor felébredt, tapogatta az üres zsebét, s egy arra járó fiatalembertől azt kérdezte: „Fiam, én most megyek-e vagy jövök, mert ha megyek, akkor nincs baj, de ha jövök, akkor nagy baj van.”

8. Elek bácsi kórházba került. Anti meglátogatta s így csodálkozott: „Bátyám, erősen megvékonyodott a lába.” Mire Elek bácsi azt felelte: „Öcsém, ahova én most indulok, oda éppen megfelelő, s könnyen el is bír.”

9. Gyuláék juhot vásároltak. A juhok gyengén teleltek, öregek is voltak, s a Pap utcán nem tudtak kimenni, térdre estek. Vissza akarták adni a régi gazdának, de az így vigasztalta őket: „Hát tudjátok, én ezeket a juhokat az alföldről hoztam, ott reformátusok, ezek most tanulják, hogy hogy álljanak át katolikusnak, vigyétek csak nyugodtan.”

10. Gyula kicsi emberke. Egy lakodalomban ő szószólóskodott, s jól is váltott az esze. Vencel bácsi évődött vele. Vencel nagy, erős ember, Gyula csak a derekáig ér. Egyszer azt mondja neki: „Vencel bátyám, látom, hogy maga mindent tud, teli tüdővel fújja a klánétát is, de én olyat tudok, amit

nem tud megcsinálni.” „Olyan nincs” — felelte Vencel. „Hát én felveszem a maga kabátját, de hallám, vegye fel az enyimet maga” — mondta Gyula.

11. A régi farkaslaki bírónak nem volt gyermeke, de szeretett legyeskedni más asszonya körül. Egyszer Udvarhelyen két farkaslaki asszony egy üzletben vasárnapi szőr fejkendőit vásárolt. A boltos dicsérte a portékáját, s hogy nagyobb keletje legyen, elmondta: „Vegyenek ebből, mert nagyon szép, előkelő, épp az előbb vett a farkaslaki bíró is a három leányának.”

12. János és Ferenc elmentek szekeresesre. A szászoknál megszálltak. Azok vacsoráztak, s az utasokat is kínálták fuszulykalevessel. A két férfi szégyellte első kínálásra elfogadni, s köszönték szépen, de nem kértek. Viszont a szászok többször nem kínálták. A szekeresek éhesek voltak nagyon a hosszú út után, s megszólalt az egyik: „Ez, kérem, tavalyi fuszulyka-e?” Mondják, hogy nem, mert idei. „Akkor mi is szívesen ennők belőle” — mondták az utasok. Azóta sokszor hallani Farkaslakán, ha valakit kínálnak: „E tavalyi fuszulyka-e?”

13. Ignác elment vizitába. Szoktak az állatoknak pityókat főzni, s itt is éppen akkor vették le a kályháról. Kérdi, hogy ehet-e belőle, mert igen jó szagja van. A leány jó szívvel mondta: „Egyél bátran, úgysis a disznóknak főztük.”

14. Bajna papnál szolgált Mihály. Egy alkalommal verekedés volt a faluban, s ő is belekeveredett. A pap meghallotta, s megdorgálta a verekedésért, lelkére kötve, hogy az ember nem szabad bántsa a felebarátját. „Plébános úr — mondta Mihály —, én csak azt a felit üttem, amelyik nekem nem barátom.”

15. Márton az Ákác patakban összeszólalkozott a komájával és fejbe ütötte. Aztán elment a csendőrörsre, s jelentette, hogy a komát az Ákác patakban a villám megütötte. „Hát azt miért jött ide jelenteni, mi gondja azzal?” — kérdezték a csendőrök. „Igen, de a nyele a kezemben volt” — szolt Márton.

16. Elek korán reggel sietve szaladt az árnyékszékre, s nem volt ideje felöltözni, hát magára kanyarította a felesége rózsás pongyoláját. Közben odajött egy ismerős, leült a küszöbre, s szivarra gyújtott. Elek nem tudta kivárni, hogy elmenjen, mert fázott, jól becsombolyította magát s előmerészkedett. Igen, de a férfi azt gondolta, hogy az Elek Pesten lakó nővére jött haza, s úgyesen köszönt: „Kezét csókolom, haza tetszett jönni Pestről?” Mire Elek kelleetlenül felelt: „Én nem, csak Budáról, s ott is jól megfáztam.”

17. Két farkaslaki beszélget, azt mondja az egyik: „Megtréfáltam a tyúkomat, a tojófészket alul kilyukasztottam, s mikor megtojik, visszanez, de nem látja a tojást, mert az a likon leesett, akkor még egyet tojik.” „Az semmi — mondja a másik —, én olyan lovat láttam, hogy magát befogta, elment az erdőre, ott a kicsi szekerét megrakta ággal, hazafelé bément Bakk

Sándorhoz, megivutt egy déci pálinkát. Igaz, a lovat úgy hívták, hogy Csunyi Ferenc bá.”

18. Pista jegykezelő volt az autóbuszon. A korondi kövér cigányné szoptatta a kicsi fiát, aki csak nézelődött az utasok között. Az anya rászólt: „Kapsd bé, te purdó, mert ha nem, akkor odaadom a taxator bácsinak.”

19. Egy farkaslaki embernek sovány leányai voltak. Nagyon szeretett mókázni, s így szólt: „Az én leányaim kétszer kell a vízbe szökjenek, hogy egyet csubbanjanak.”

20. A kollektivizálás idején az elvtársak hazaküldték János bácsit, hogy jöjjön vissza fogattal, s őket vitesse be Udvarhelyre. Tél volt, János bácsi el is ment, hamarosan jött egy gyalogszánkóval, s így szólt: „No, indulhatunk.” Azok csak nézték, de János hamarosan megfejtette: „Maguk ilyen fogatra hagytak.”

21. Ez is akkor történt, amikor mindent le kellett szerződni, még az almát is. János bácsi le is szerződött öt mázsa almát. Vett a piacon tíz almacesmetét s elültette a kertbe. Ősszel szorították a beszolgáltatásért. Ő így nyugtatta a hatóságot: „Legyenek, kérem, türelemmel, várják meg, hogy teremjenek a fák, s szívesen beadom, éppen most a tavasszal ültettem el őket.”

22. Samu bácsi az erdőre készülődött. Azt kérdi a fia: „Apám, ma megyünk-e?” „Holnap is elmehetünk” — felelte az apja. Másnapra mocsok idő lett nagyon, szemetelt az eső. Ismét kérdi a fia: „Apám, ma megyünk-e?” „A tegnap is elmehettünk volna” — felelte az öreg.

23. Antal szerint neki akkora hagymái teremtek a kertjében, hogy a kosárba csak három fért bele. „Az semmi — mondta Áron —, de nekem a kertben akkora répák termettek, hogy ketté kellett vágjam őket, mert a pinceajtón másként nem tudtam bevinni.”

24. Egy másik farkaslaki Hány János szerint, mikor katonai szolgálatot teljesített az alföldön, akkora szőlőszemeket látott, hogy a katonabakancs jó erős, mégis mikor kiköpte a szőlő magját, az a bakancsot átlyukasztotta.

25. Minya szolgált a papnál valamikor rég. Búcsúra kellett volna induljanak Oroszhegybe. Akkor még nem volt más járat, csak a szekér, s ők is azzal készültek, de Minya még hetes szakállt viselt. Gazdája siettette, hogy hamar borotválkozzon meg, mert indulni kell, s a lovakat kellene befogni. Minya hirtelen nem kapta a borotválkozó szappant, s a szekrényben meglátott egy kenőcsfélét, azzal bekente az arcát s kezdte borotválni. A plébános megdöbbenve vette észre és szidni kezdte, hogy ahhoz miért nyúlt, mert az az utolsó kenet. Minya úgy próbálta megnyugtani: „De nekem az első.”

26. Farkaslakán megalakult a fúvószenekar. Jól is ment a zenélés, de kezdetben nem tudtak lefújni, emiatt egyfolytában muzsikáltak. Egyszer elmentek Ülkébe muzsikálni, ott sem tudtak lefújni, s közben összefutás, verekedés történt, s a zenészek is elfutottak. Azt mondja Józsi bácsi, hogy

futás közben a határon megbotlott egy hangyabolyban, s a klánéta akkor esett ki a szájából, ha nem, még most is fújná.

27. Gyula kicsi emberke volt, lakodalomban táncolt egy magas leánnyal. A szélvész csárdásban szoktak dobbintani. A leány hiányolta a dobbintást, erre így mókázott Gyula: „Zsuzsika, egy kicsit tegyél le, hogy dobbintsak egyet.”

28. Az első műanyag ingek olyanok voltak, hogy ha sokáig állottak meleg vízben, akkor szétmállottak. Bözsi néni béáztatta az ura ingét — ahogy mesélte —, a kályhán hagyta, ott a szélén, hogy a víz ne hűljön meg. De a kályha szélén volt egy lábasban laskaleves is. Az ura este hazaérkezett, egy kicsit ittas volt, s megette az ing foszlányait. Reggel kérde a felesége: „Te mit ettél az este?” „Én levest, de nagyon sótalan volt” — felelte a férj. „No, akkor nyeljed le még egy cső cémát s öt-hat gombot, hogy teljes legyen, mert megetted az inget” — mondta a feleség.

29. Jancsi bá este elmaradt a korcsomában, s a felesége az asztalon hagyta a puliszkát és a túrót vacsorára. Ezt úgy szokás enni, hogy a tányérra aprítja a túrót, s puliszkával felmártja. Jancsi bá nem gyújtott lámpát, a hold sütött, s az ablakon keresztül éppen az üres tányért célozta meg, az is fehér volt. Azt gondolta, hogy ott a túró, s így a holdvilágot ügyesen puliszkával felmártotta, s jóllakva lefeküdt.

30. Jóska és Vencel muzsikáló férfiak voltak. Valamin összeszólalkoztak. Egy pár nap után megkérde Vencel Jóskától: „Haragszol-e még?” „Én igen” — feleli az. Azt mondja erre Vencel: „Ha a haragnak naponta háromszor enni kéne adjál, akkor ennyiég nem tartanád.”

31. A Balaton mellett történt, hogy egy erdélyi ember székely beszédet hallott, boldogan szaladt oda s megkérdezte: „Maguk hová valók?” „Mi, mikor otthon vagyunk, akkor farkaslakiak” — felelte Mátyás.

32. Kálmán meg akarta valami vásárral csalni Ákost, de az átlátott a szitán, s azt mondta: „Te tiszta bolond vagy, Kálmán.” „Hát én miért?” — kérdezi az. „Te azért, mert azt hiszed, hogy én bolond vagyok” — felelte Ákos.

33. Két öreg beszélget, azt mondja az egyik: „Te Mátyás, én nem kívánkozom a mennyországba, ott annyi dolog van, hogy sok. Oda a gyermekek jutnak, s gondold el, mennyi pelenkát kell mosni, s minden este kifényesíteni a csillagokat, s kitűzni a helyükre” — fejeződik be a bőcsködés.

34. Nagypénteken siratta az özvegyen maradt asszony a férjét. A koma-asszony vigasztalta: „Ne sírjon olyan erősen, komámasszony, meglátja, maga még férjhez megy.” Mire a sirató: „Abból, tudom, húsvét előtt nem lesz semmi.”

35. Gyula tanulta a harisnyavarrást. Az elsők nem sikerültek, és Simó bosszantotta: „Te csak a halottnak tudsz harisnyát varrni, mert annak nem hűz seholy, neki mindegy, hogy milyenre szabta.” Gyula megharagudt, s így

tromfolt vissza: „Hallgass, mert neked is varrtam egyet, puliszkakeverővel fordítottam ki, s mégis visszahoztad, hogy bő.”

36. Lakott a Céma utcában egy idegenből ideszármazott cipész, akit csak úgy szólítottak, hogy szomszéd úr vagy Bodzos. Péter bá odavitte a bakancsát javítani. Sokáig nem készült el, s az öreg utánament. Siettette a mestert, s az mind azt mondogatta: „Abba járok, abba járok.” Péter bá nem vette észre, hogy Bodzos pont az ő bakancsában járt. Azóta mondják valamilyen sürgős feladat előtt: „Abban járok, mint Bodzos.”

37. Márton szekérral ment Udvarhelyre a piacra. Magával vitte a fiát, aki még nem volt városban, de zsemlét sem evett soha. Az apja vett neki egy zsemlét, amelynek lyukas volt a közepe. „Apám, a likat megegyem-e?” — kérdi a gyermek. „Meg, fiam, mert pénzbe került” — felelte az apja.

38. Albert jött a Cigánydombról, ahol az állatorvosi rendelő áll. Az örökké mókázó Márta megkérdezte: „Ugyanbiza honnan jössz?” „Én ehejt az állatorvosnál voltam” — felelt Albert. „Eisze nem vagy beteg?” — kérdezte Márta.

39. Amelyik ló sovány, gyengén gondozott, arra azt mondják, hogy ez nem látta gazdájának a gatyáját. (Éjjel a gazda ki szokott menni, hogy enni dugjon a lovának. Ilyenkor nem öltözik fel, csak gyenge alsóban megy ki, amit a ló is meglát.)

40. Vilma néni valamikor szemrevaló menyecske volt, s Budapesten szolgált. Egyszer az úttest tiltott szakaszán sétált át. A rendőr megállította, s meg akarta büntetni. Vilma néni így kérlelte: „Ne haragudjon, biztos úr, inkább visszamegyek.”

41. Süket Péter bá Bagzosban meg akarta verni a feleségét. Az asszony fűgén felmászott egy közeli fára. Péter bá kiabált: „Szállj le, Röbi!” Röbi nyelvelt: „Nem szállok le!” Addig, hogy Péter bá fűrészt ragadott, s kezdte kifűrészelni a fát, de mikor dőlt a fa, az asszony leszökött s elfutott. Péter bá nézett széjjel, s mikor látta, hogy az asszony messze jár, így szólt: „Tudtam, hogy sátán vagy, de hogy repülni is tudsz, azt nem gondoltam.”

42. Eszter néni maga mesélte, hogy egyszer készült Udvarhelyre, ahova minden kedden jártak hetivásárra. Sokan gyalog mentek, mások szekérral. A fogatos Fancsali Amburus Áron korán reggel, még sötétedéskor indult, s az utasok szerre ültek fel a hosszú szekérra. Eszter néni sietve öltözködött a sötétben, mert nem akart elkésni, a fiókból találmra kivett egy darab kolbászt, azt takaróruhába csavarta, a szék karjáról a blúzot a nyakába kanyarította, s már fent is ült a szekéren. Mikor közeledtek Udvarhely felé, és világosodni kezdett, akkor látta meg, hogy a blúz helyett az unokája kék-fehér pepita egyenruháját vette magára a sötétben. Csak azt nem tudta, hogy a leányka az ő fekete réklijében, amit helyette hagyott, hogy megy iskolába. A szombatfalvi vendéglőnél ebédelni szoktak, mindenki vitt hazul-

ról enivalót, s mikor Eszter néni veszi elé a takaróruhát, hát kolbász helyett a puliszkakeverő volt benne.

43. Valamikor nagy árvíz volt Bogárfalván, a faluszéli házakat el is vitte. Azóta mondják Farkaslakán, ha váratlan vendég érkezik: „Úgy várják, mint Bogárfalva az árvizet.”

44. Egy falusi ember taníttatta a fiát, s úriember lett belőle. Mikor a fiú végzett, az apa örömmel mondta: „Milyen jó, fiam, hogy ezután lesz, akire támaszkodjak.” A fia vett egy pálcát, hazavitte az apjának, s azt mondta: „Édesapám, támaszkodjon ezután erre.”

45. Milyen segítséget kaptak a szülők a kollektivizálás idején a városban lakó gyermekeiktől? Üzent tavasszal az anya a leányának: „Gyere haza, leányom, segíts egy kicsit kapálni.” Visszaüzent a leány: „Csak annyi kapálnivalót vállaljon, ami egynek való.” Az apa üzent nyáron a fiának: „Gyere haza, fiam, segíts egy kicsit kaszálni!” Visszaüzent a fiú: „Csak annyit vállaljon, amit egyedül lekaszálni lehet.” Karácsonykor ismét üzennek a szülők: „Gyertek haza disznóolni.” Visszaüzennek a gyermekek: „Megyünk, mert az nem egy embernek való munka.”

46. Egy disznópásztor a Hegyből hajtotta le a disznait, az útszélen legeltette, s találkozott egy pappal, de nem tudta róla, hogy kicsoda. Beszédbe elegyedtek, s megkérdezte, hogy mi a foglalkozása. „Én is pásztor vagyok” — felelte a pap. „Magának nagyobb csordája kell legyen — felelte a disznópásztor —, mert jobb a gúnyája.”

47. Pali bát megbüntették erdőkihágásért. Így könyörgött: „Erősen ne büntessenek meg, mert azt is az erdőből kell kivegyem.”

48. János bácsi egy vasárnap Korondon rekedt, s hazafelé nem volt más járat, csak egy úgynevezett gyorsjáratú busz, amely csak városokban állott meg. Korondon mégis megállt, mert odaérkezett egy vezető ember, s azt le kellett tenni. János bácsi a hátsó ajtón felmerészkedett, pedig a barátai figyelmeztették, hogy Farkaslakán nem áll meg. „Bízzatok csak reám” — mondta ő. Kalanda-tetőn kezdte énekelni, hogy: „Kiskalapomat felakasztom a szegre...” Az autóbusz vezetője figyelmeztette, hogy a kocsiban nem szabad énekelni. Bükkfűnél ismét rákezdte: „Kiskalapomat...” A vezető azzal fenyegette, hogy ha még egyszer énekelni kezd, ő leszállítja. János bácsi Bakk Sándornál ismét elkezdte, de hamar be is fejezte, mert ledobták. „Ezt akartam” — mondta, mikor szerencsésen földet ért.

49. Mózsai szólt az anyjának, hogy főzzön egy nagy puliszkát. „Jaj, fiam — mondta az anyja —, nincs lisztem.” „Nem baj — mondta Mózsai —, főzzön két kicsit.”

50. Péter szolgált egy úriembemél, aki nagyon zsugori volt. Ebédnél Péter elvette a kenyeret, és nagy, vastag sorkolatot vágott le, de a gazdája nem tudta szótétlen hagyni, s azt mondta rosszállva: „Többször is lehet vágni,

Péter.” Mire ő: „Akarok es.” Kenyerét megkente vastagon vajjal, amiből a gazdája azelőtt ett, de ezt is sokallva, ismét megjegyezte: „Tudod-e, hogy a vaj ára nyolc lej?” (Akkor nagy pénz volt.) „Meg is éri” — felelte Péter.

51. Ugyanott történt, hogy tejet ettek puliszkával. Péter úgy fogott ki a gazdáján, hogy gyorsan megette a puliszkát, de maradt egy kicsi tej, s ahhoz kért egy kicsi puliszkát. Most a puliszkából maradt, s ahhoz kért tejet, s ez így folytatódott, míg jól nem lakott.

52. Ha valakit nagyon kínálnak, de nem akar enni többet, azt mondja: „Nem vagyok én Buda Minya.” Buda Minya állítólag egy ültiben megevett egy libát.

53. Az olyan emberre, aki valamely dologban nem vesz tevékenyen részt, de ott van, azt mondják: „Ez csak a marhák előtt járt.”

54. A nehezen segítőnek: „Ha nem segítesz, legalább nyögjél.”

55. Ha egy nagy s egy kicsi ember megy együtt: „Úgy néztek ki, mint a pünkösdi juh a bárányával.”

56. A háború idején a fronton levő katonák felesége valami hadisegélyt kapott. Így csúfolódtak akkor a menyecskékkel:

*Uram után kapom a segilyt,
Isten, az uramot haza ne segítsd.
Míg az uram itthon volt,
Selyem szoknyám sosem volt.*

57. A varsági doktor részeges volt, sokat járt Farkaslakán, de kiváló diagnosztá hírében állott. Egyszer ittas állapotban kérte az egyik embert: „Kérem, vezessen el a Hangyához.” Annak leesett az álla, mert még kevesen tudták, hogy a fogyasztási szövetkezet Hangya szövetkezet.

58. A farkaslakiak sokat vityálódtak (csúfolódtak) az oláhfalviakkal, szemükre vetették, hogy püspökjáráskor a püspök urat el akarták kísélni Csíkba, és ő szabadkozott, hogy ne fáradjanak, nem lesz semmi baja, akkor így esedeztek: „Engedje meg, püspök úr, hogy legalább az akasztófaig kísérhessük el.” (Határnév, minthogy Farkaslakán is van Akasztófa dombja.)

59. „Imádkozzál, Áron, mert nem jutsz a mennybe.” „Nem baj, én itt is jó helyen vagyok” — felelte Áron.

60. „A múltkor megegyeztünk, Tamás, hogy többet nem iszol.” „Igaz, de kevesebbet sem.”

61. Géza vett a vásáron egy tehenet, szép pirostarkát, tejet is adott. Bekötötték az istállóba, s reggel látják, hogy odalett a szarva, keresik, s hát a jászolban meg is kapták. Mit tehettek egyebet, szurkot olvasztottak, s visszarágasztották a szarvát, egész éjjel őrizték, nehogy leessen, s másnap eladták egy Nyárád menti embernek. Egy hét múlva visszajött az ember,

hogy őt becsapták. (A gazdaember nem szereti, ha csonka a tehene.) Géza azt mondta: „Maga hol volt, mikor vásároltunk, a kórházban vagy a korcsomában, vagy itt? Különben, mi a szarváról szerződést nem csináltunk. Hát tejet ad-e?” „Igen” — felelte a vásáros. „Egy tanácsot azért adhatok — mondta G. —, maga is ragassza vissza a szarvát s adja el.”

62. 1945-ben népőrséget szerveztek, s a régi őrmester a népőrség tagjaival járta a falut, keresték az eldobott puskákat. Minden udvarra benéztek. Pálpali Vilmos disznóketrecet javított. Azt kérdi tőle az őrmester: „Maga itt mit csinál?” Vilmos nagy alaposan azt felelte: „Éppen csendőrőrsöt építünk.”

63. *Ki bort, pálinkát iszik, temetőbe kiviszik,
Aki semmit sem iszik, azt is utána viszik.*

64. Az asszonyok régebb keveset ittak, inkább az öregebbje között akadt egy-egy, aki felöntött a garatra:

*Hej, Duciné, Duciné, de jó korcsomárosné,
Ha pálinka nem volna, több jámbor asszony volna.
Hej, mint dagad a tüdőm, jön a töllesztő üdöm,
De még jobban a májam, mincs miből kicsináljam — szól a rigmus.*

65. Egy régi farkaslaki szolga énekelte:

*Farkaslaki Vészoldalba többet éhen, mint jóllakva.
Ketrebuclé, hagymáslé, így az élet lefelé.*

66. Ignánc bácsi s Elek bácsi együtt dolgoztak. Egyszer, abban az időben, mikor divat lett tévét vásárolni, s a televízió egyfolytában a Megéneklünk Romániát közvetítette, azt mondja Ignánc bácsi: „Te Elek, te értesz-e a televízióhoz?” „Én nem” — felelte Elek. „Annyit sem, hogy fölvidd a padlásra?” — kérdi tovább Ignánc bácsi.

67. A siratókról mondják, hogy valaki így siratta meghalt urát: „Jaj, édes uram, mikor éltél, az elődet megfódtam fehérrel, az utódat feketével, olyan voltál, mint egy tarka kutya, s most a ravatalon vagy.”

68. A zsidelyes házakon az elkorhadt zsidely helyén gyakran keletkezett lyuk, s azon a hólé, esőlé becsorgott. A siratóban elmondta egy feleség: „Jaj, jaj, édes uram, ezután ki dugja bé a csepegő likamat?”

69. A faluban a szomszéd falusiakat így csúfolták: a korondiak csiprosok, a pálfalviak borítósok, a malomfalviak békások, a szentlélekiek és bogárfalviak polyvások, a kecsetiesek fekete kalaposok, a farkaslakiak maradtak a szenesek.

70. A kollektivizálás idején két aktivistát küldtek Farkaslakára, egyet Vásárhelyről, másikat Bukarestből. Egyik sem értett a mezőgazdasághoz, de

ők irányították. A Hegybe búzát kell vetni, adták ki az utasítást, hiába bizonygatták az itteniek, hogy ott nem terem meg, de a tervet nem lehet sabotálni — mondották az aktivisták. A vezetőség nem tehetett mást, beleegyezett, de másnap reggel vetőmagnak búza helyett zabot vittek ki a Hegybe. A két aktivista megleégedetten szemlélte, hogy viszik a vetőmagot, amikor aztán a zab kikelt, agyonhallgatták a dolgot, s így nem lett kellemetlenség belőle.

A gyermekek világa

Népi gyermekjátékok, mondókák

A letűnt gyermekvilág játékait Farkaslakán sem az üzletekben vásárolt drága játékszerek alkották, hanem a felnőtt környezet utánzása s a természet adta anyagok felhasználása. Nemcsak gyermeki fantáziájuk, kezdeményező-, alkotókészségük, hanem kezűgyességük fejlődését is rendkívüli módon szolgálták ezek a játékok. A ritmikus, dallamos hanglejtésű mondókák néha nap-, hold-, eső-, hóhívogatók voltak, máskor virágébresztők, állathívogatók, rovarröptető, állatriasztók: „Katicabogár, repülj el, jönnek a zsandárok, visznek el”, „Csiga-biga, gyere ki, ég a házad ideki”. Nagyon sok beugrató, veszekedő, barátkozó rigmust használtak: „Csere-bere, fogadom, többet vissza nem adom”, „Aki a lovát eladta, többet vissza nem kapja”, „Kölcsön kenyér visszajár”, „Örök harag, míg a kutya meg nem harap”, „Láttál-e kertben kecskét?” stb. Kárörvendő: „Úgy kellett, káposztába hús kellett.” Nyerő játékoknál, pl. gombozásnál: „Első nyerés kutyavesztés.” A társasjátékokhoz fűződő mondókák nagy része ősi dallamainkat őrzi.

A játékszerek, a babák, a lovacsák házi készítésűek voltak, s a szülő és gyermek, a nagyobb testvér és kistestvér meleg kapcsolatát, szeretetét mélyítette, amellet, hogy elkészítése foglalkozást adott a gyermekeknek.

Farkaslakán a következő gyermekjátékok éltek:

Hiri futás. Máshol macskaeger-játéknak nevezik. Apósomtól, id. Jakab Zsigmondtól hallottam, hogy ha a gyermek rossz fát tett a tűzre, nagyapó azt mondta: „Tolvaj pumi egere, ma hirit futunk.” Ezt úgy kellett érteni, hogy a gyermek szaladt elöl, utána nagyapó egy vesszővel, s ha utolérte, kicsavarta a fülét. Azt is tőle hallottam, hogy régen a leányok, legények a falu végén hiri-futást játszottak. Vajon honnan ez az elnevezés? Elgondolkozhatunk rajta, hogy milyen távoli időkből maradt nyelvünkben, hiszen a *hiri* finnül egeret jelent.

Tuli futás, tulizás. A gyermekek körben állanak, a kör körül szalad a tuli. Ez viszi a zsebkendőt, vagyis a tüzet. Aztán észrevétlenül leejti a körben álló valamelyik játékos háta mögött, és szalad tovább. Ha az, akinek a háta mögé esett a „tűz”, nem vette idejében észre, a tuli, miután az egész kört megfutotta, a hátára csap, és azt mondja: „Te vagy a tuli.” Közben a körben állók énekelnek. Azt is szokták énekelni, hogy:

*Tüzet viszek, ne lássátok,
Ég a ruhám, ne hagyjátok.*

Vagy:

*Ne nézzetek hátra,
Mert az ördög látja,
Beledob a zsákba.*

A *tuli* egyébként finnül tüzet jelent (ugyanaz van meg a *tulipiros* szavunkban).

Biggyenkancsó. Leányok, legények játszották vasámap délutánokon a játszóhelyeken, faluvégeken. A játékvezető kancsót tartott a kezében, amelyben cédulák, azokon fiú- és leánynevek voltak. A játszók egymás után megkérdezték a játékvezetőtől: „Biggyenkancsó, mi van benne?” Felelet: „Fiú, leány elég van benne, vegyé!” Ha a kihúzott cédulán levő név talált valakire a jelenlevők közül, az csókot kapott.

Sárpuska. Eső után a sárban jól lehetett mezítláb tapcsikolni, nem vágta fel a talpat az üvegdarab. A sárpuskához fél maréknyi sárt jól meggyúrtak, majd kis fészket készítettek benne. Fenekét nyállal simára dolgozták, belekiabáltak, hogy *kukukkmálé*, majd szájával lefelé fordítva valami sima, kemény tárgyra csapták. A levegő hatalmas pukkanással vágódott ki a sárpuska közepén.

Kereplő. Henger alakú fa egyik részét nyélnek, a másikat fogazottan megfaragják, majd az utóbbi részt keretbe foglalják. A keret két oldalán levő részhez egy lemezt erősítenek, amely súrolja a fogazott részt. Forgatáskor erős kereplő hangot ad. Régen a gyermekek ezzel riogatták a búzát verő verebeket. Közben kiabáltak: „Háj-háj, veréb, csonka cserép.”

Nagypénteken ilyen kereplő helyettesítette a „Rómába ment” harangokat.

Fűzfasíp, doromb. Tavasszal, amikor a fűzfában megindul a nedvkerítés, levágják egy ágát, s a vesszőn a héjat addig csavargatják, amíg elválik a fás résztől, vagyis leguvad. Ebből készítik a fűzfasípot oly módon, hogy a lehúzott héjba a szélétől kb. 2 cm-re háromszög alakú lyukat vágnak. A héjából kihúzott gömbölyű fás rész megfelelő darabját visszadugják a síp alsó részébe, s a felső részbe is dugnak egy dugót, de előzőleg ebből hosszában kihasítanak egy kis részt, hogy fújáskor felette a levegő behatolhasson a sípba. Csak addig szól, amíg nedves, ezért ha megszárad, vízbe mártják.

Kisgyermek cirógató. Simogatjuk a gyermek haját, majd az alábbi mondókával a többi testrészét: „Sűrű erdő [haj], kopac mező [homlok], pillogtató [szem], tátogtató [száj], gégevágó [nyak], itt bémenyen [száj], itt megáll [has], itt a csorgó, itt igyál [fütyürü].”

Ujjak játéka. „Ez elment nyulászni, ez meglőtte, ez hazavitte, ez mind megette, s ennek a kicsinek semmi sem maradt.”

Parittyá. Kiválasztunk egy ágas fát, olyan araszos nagyságút, majd mindkét ágához jó szorosan két gumiszalagot erősítünk. A gumiszalagokat bőrdarabbal fogjuk össze. Fontos, hogy a fa két ága és a gumiszalagok hossza arányos legyen. Aztán sima kavicsot teszünk a bőrdarabba, meghúzzuk, és a jól célzó el is találja a célt, ami rendszerint veréb, de lehet ablaküveg is.

Gólyaláb. Az esős, sáros őszykőn az ügyesebb gyermek gólyalábat kötött lábbelijére. A gólyaláb egy hosszú lécz, amelyre közép-tájon keresztben rövid léczdarabot erősítenek, a talp alá. A lábfejet kengyelszerűen madzaggal odaerősítik. Aki a lécz felső végét fogva, egyensúlyozva megtanulta a járást, óriásnak érezte magát, igaz, néha el is hasalt.

Csusza disznópajta. Míg az öregek fejtették a kukoricát, a gyermekek a csuszából mindenféle építményt készítettek. Két csuszát egymással szembe a földre helyeztek, a következő kettőt föléje, de keresztben mindig úgy, hogy az egyik csusza vékonyabb vége a másik vastagabb vége fölé kerüljön; ez folytatódott a gerendából rakott disznóólak vagy boronaházak mintájára.

A csuszából, ha felöltöztették, igen jó babákat készítettek az ügyes kezű kislányok.

Pike. Két végén hegyesre faragott léczdarab, melynek ütője egy 50–60 cm hosszú lécz vagy faragott lapos ütő. A pikét hegyreütéssel kellett elütni, az felugrott, aztán egy másik ütéssel a levegőben tovább ütötték. Az elütött pike távolságát rúddal mérték meg. Ha a játékosok közül valamelyik a levegőben nem tudta a pikét elütni, kiesett a játékból.

Szörlabda. A marhák tisztán tartásánál, kefélésénél kikerülő vagy a vakaróból kivert szőrt összegyűjtötték, meleg vízben megáztatták, összegyömszölték. Remekül lehetett vele dobni. Néha a levágott tehén gyomrában is lehetett ilyen szörlabdát találni.

Ostor. A falusi legényke legáltalánosabb játékszere a kisostor. Kendertilolás idején mindig akadt kóc, amit összefontak, kis nyelet faragott neki az apa, piros bojtot kötött rá gyapjúfonálból az anya, és lehetett hajtani vele a csikót.

Bodzafa puska. A bodzafa két bütyök közötti részét levágták, dróttal a belét kinyomták. Aztán mogyoróágból kis pumpát faragtak hozzá, csepűből pedig gömbölyű golyót készítettek, nyállal vagy vízzel jól összenyomkodták, majd az egyik dugót a cső alsó végébe tették, a másikat felül, ezt a pumpával benyomták. A közből levő levegő nagyot szólva kinyomta az alsót. Lehetett vele vízipumpázást is játszani.

Kórémuzsika. A kukoricakóré homorú oldalán, ahol hosszanti mélyedés van, a mélyedés két oldalán felhasították a kiemelkedő héjat. A felhasított

rész alá két kis fácskát (pallót) dugtak, s az így keletkezett húrokon megnyálazott vékony kukoricaszállal muzsikáltak.

Vízimalom. Tavaszi hóolvadáskor felnőttek vagy ügyesebb gyermekek segítségével gyakran készültek vízimalmok. Mikor „sáncban a hóvíz könnyű hajót visz”, a gyors vízű sáncok vagy kis csermelyek fölé két ágasfát vertünk a földre. Erre helyeztük a fűzfavesszőből készült tengelyt, melyet átszúrtunk egy darab kukoricakórén, s abba lécecskéket illesztettünk, lapátszerűen. A víz hajtotta, a gyermekek órákig gyönyörködtek benne.

Lipinka. Lapos, sima deszka, amit átfektettek egy rönkön, két gyermek a két végére ült, s hol az egyik, hol a másik emelkedett a magasba.

Zörgő. A hízott liba gégéjét levágás után nem dobták el, hanem kis méretű kukoricaszemeket tettek bele, megszáritották, remek zörgő lett a kisgyermekek számára.

Pörgettyű. Fakarika, melybe pálcát dugtak, két tenyér közé fogva megsirítették. Sokáig elforgott.

Surrogató. Kis fakorongot két helyen átfúrtak, zsineget húztak bele és összekötötték. A zsineget két ujra akasztva sokszor megforgatták, majd többször széthúzták. Saját lendületétől mindig újrásodródott, és surrogó hangot adott.

Békaháló. Nyáron szénacsinaláskor a felnőttek délben pihentek, a gyermekek játszottak. A útilapu virágjának a szárából békahálót fontak. Ujjaik között átdugtak három szál útilapuzsárat, majd erre keresztbe fektettek egyet. A három szálat a keresztbe fektetetten átcsavarták. A továbbiakban ezt a szélen levő két szárral folytatták, ha széles lett, akkor leemelték és a szárait átkötötték. Hogy békát valaki fogott-e vele, azt nem tudhatom.

A **szánkó**, a **hintaló** ma is kedves gyermekjáték, csak régen az apák faragták. A téli legkedveltebb játékeszköz a kis szánkó, melyet hajlított állal, lécezett tetővel készítettek. Egész télen húzták, tolták, repültek vele. Itt a faluban inkább csákljának nevezték.

Gondolom, annyi öröm volt a házilag készített játékokban, amennyi öröm belefért egy kisgyermek szívébe.

A **kiszámoló versikék** a társas gyermekjátékok elválaszthatatlan részei. Farkaslakán a következőket hallottam:

*An-dan-dé-nusz, szó-reke-té-nusz,
Szó-re-ke, ti-ki-ta-ka, ele-bele, bim-bam-busz.*

*

*Megy a kutya Kecset felé, lóg a csengő éléfelé.
Link, lank, lakatos, tied lesz a libafos.*

*Eke, beke, bakkecske, benne van a szerencse.
Kicsi csipor, nagy kancsó, meg is van már a hunyó.*

*

*Kicsi kutya ne ugass, este jó a guzsalyas,
Este, mikor szürkül bé, a guzsalyas döndül bé.*

*

*Egyedem, begyedem, bükkfa járom,
Szól a rigó télen, nyáron.
Űski, büski, ereszd ki,
Ezt szeretem, menjen ki.*

*

*Egy, kettő, három, négy, Kopac Mihály, hova megy?
Barassóba dohányért, s a víz mellé leányért.*

*

*Ata, fata, fatarisznya, fára futott Göndör Miska.
Itt a zsák, túl a zsák, pendely jutott rá, nem zsák.*

*

*An-dan-dó, kutyavakaró,
Akire jut a százkető, az lesz a hunyó.*

*

*Egyerem-begyerem, dínom-dánom,
Szőlő-rittyán, kóré-károm.
Medve mondá, menjünk ki,
Zöld erdőbe keresni.*

*

*Madarak voltunk, földre szálltunk, búzaszemet kapirgáltunk,
Jött a vadász puskájával, meglőtt mindent golyójával.*

*

*Egyedem, begyedem, kendertánc, hajdú sógor, mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet, csak egy darab kenyeret.
Nénémasszony megfogott, jól fölpofozott.
Te légy a fogó.*

*

*Egyedem, begyedem, citrombi,
Ábri, fábri, dombori.
Ecc-pecc, kuparec, bum m.*

*

*Ön, döm, desz, deszi-dári, desz.
Ördög vitte patkó bicskát, ezek közül ezt.*

*

*Piros kendő, pi, pi, pi,
Alatta van valaki.
Két kis egér, két kis nyúl,
Álljon ki az ifjúúr.*

*

*Sóskertben uborka, reákapott a róka.
Hadd el, róka, megleslek, Szeredáig vittelek,
Ott meg kell állni, ki kell reperálni.
Cicuskának négy a lába, ötödik a farkincája,
Farka alatt van egy lyuk, azt az orrodra húzzuk.*

*

*Ipa-tuta, méreggusa
Fakadjon bé rád.*

*

*Volt egyszer egy ember, volt szakálla kender,
Cserefa pipája, lószőr bokkrétája [vagy: bükkfa tarisznyája],
Felmászott a fára, leesett a sárba, kitörött a lába.*

*

*Egy, begy, libabegy,
Reád esik huszonegy.*

*

*Két kis kakas összeveszett,
A verembe beleesett.
Kérdi: mit ettél?
Egeret, bogarat, mindenféle madarat.*

*

*Egy az egyre, két kettőre,
Három hatra, hat kilencre,
Töltsd ki tízre, tányérjára,
Hadd suppanjon a hátára.*

•

*Lip-lap, levelezőlap,
Rá van írva nagybetűvel,
Hogy te számár vagy.*

•

*Egy az egyre, két kettőre,
Úsd ki tízre, tizenegyre és még egyre.
Ez elejtő, ez fölkapó,
Ez jó hátba puffogtató.*

Dajkanyelvi szavak

1. adj pacsit (adj kezét)
2. bábó, bábis (láb)
3. bakaca (malac)
4. belbelj, bubukálj (aludjál)
5. bece: kényes bece pókháló, hazajött a szolgáló
6. bingyó, kakó, kakóca (kisfiú becéző neve)
7. bibis (fáj, vagy: nem szabad)
8. cece, cecés (szép)
9. cucó, gyere cucóra, cucókáztatlak (gyere a hátamra)
10. csacsa (szekér)
11. csimcsó, becsi (juh)
12. csomi (szoptatós bárány)
13. dá-dá (megveri)
14. didi, csicsi (emlő)
15. dupé, popsi, fundus (fenék)
16. füttyü, füttyürü, fuszulyka (kisfiú nemiszerve)
17. hájá, hájá, pupájál (kicsi buba, aludjál)
18. hecski, pücsi, pücski (tehén)
19. hő (meleg)
20. kacsó (kéz)

21. kota (tyúk)
22. kókó (tojás)
23. kucu (kutya, de: fogacska is)
24. mocsí (ló)
25. papa, pepe, papáld meg (edd meg)
26. pecsi (hús)
27. pipi (csirke)
28. pipő (cipő)
29. picus az orrában (takony)
30. pukka (puliszka)
31. püpu (víz)
32. tente, tentikélj (aludjál)

Jeles napok és szokások

Újesztendő napjára nézve azt tartják: nem jó, ha ezen a napon reggeliben nőszemély látogat el valamely házhoz. Ha férfi a látogató, az szerencsét hoz, azonkívül jel arra, hogy bikaborjú, kosbárány vagy fiúgyermek születik abban az esztendőben. Majorságot ezen a napon nem szokás vágni, sem enni, mert az hátrafelé kapar, de a disznó előre túr, ezért az kerül az asztalra. A tyúkokat ezen a napon abroncsból kell etetni, különben egész évben eltojnak.

Vízkereszt (jan. 6.) a farsang kezdete. Ekkor történik a házszentelés. A házat, ahová beengedik a szentkeresztet, a pap megszenteli, s a szemöldökfát írott betűkkel jelöli meg (G. M. B.). Ez védelmet nyújt a gonosz ellen. Régen a keresztet kísérő fiúk, a vidimuszok karjára a leányok egy tincs fonalat kötöttek, melléje szalagot egy kis virággal. Hajdanán, amikor szűkiben voltak a fonálnak, ezekkel varrták meg az egyházi ruhákat. Később elmaradt a cérna tűzése, csak a tisztelet jeléül tettek szalagot, ma divatját múlta. A leány nagyon kellett igyekezzen, mert ha a fonalat meg a virágot elfeledte feltűzni, akkor a vidimuszok ezt kiabálták: „Rossz fonó, rossz fonó, későn kelő, hamuban heverő, tyúkszaros taligán vigyenek férjhez.” Ha a leány feltűzte a fonalat és a virágot, akkor a következő szöveget mondták: „Jó fonó, jó fonó, jókor fölkelő, puliszkakeverő, hatlovas hintón vigyenek férjhez.” A házszentelők ajándékot kaptak, régen pár tojást, a gazdagoktól sonkát.

A papot, az őt kísérő kántort, presbitert és a vidimuszokat a szomszédok átkísérik a következő megszentelendő házba, boldog újesztendőt, míg farsangi napokat kívánnak egymásnak. Ez a szokás ma is él, ilyenkor a szomszédok egymást megkínálják kaláccsal, itallal. És megkezdődik a farsang, a vígságok, multságok, lakodalmak időszaka. Azt tartják, hogy aki nem kíséri át a házszentelőket a szomszédba, annak nem nő meg a kendere.

A régi farsangi bálokra emlékezve mondta el dr. Kaszapné Jakab Margit néni, hogy mivel az ő idejében a faluháza kicsi volt ahhoz, hogy az egész fiatalság elférjen benne, utcák, nemzetségek vagy barátságok szerint szervezték a bálakat. Ilyenkor a fiatal emberek vagy legények fenyőággal borították be a falakat. Függlámpákat kértek a faluból, és azokat akasztották fel. A gerendákról pattogatott kukoricából fűzött díszek és szalagok függtek. Több alkalommal kosaras bált rendeztek, ahová minden asszony magával vitte kosarában a hideg étkeket, süteményeket. Éjfélkor aztán félbeszakították a táncot, gyorsan asztalokat terítettek, azokra mindenki felrakta a

magával hozott ételt, italt, körbejártak, és mindenki abból vett, ami neki a legjobban ízlett. Utána gyorsan kihordták az asztalokat, s reggelig folyt a tánc.

Vince (jan. 22.) napjára vonatkozik a mondás: „Ha fénylik Vince, tele lesz a pince.”

Pál fordulása (jan. 25.). „Ha Pál fordul köddel, ember elhull döggel” — tartja a régi mondás.

Kövércsütörtök a farsang farka. Napjainkban az iskolások ünnepe.

Gyertyaszentelő (febr. 2.). Erre is van rigmus: „Ha csöpög gyertyaszentelő, az izéket szedd elő.” A néphit szerint ezen a napon előjön a medve a barlangból, s azt elhagyva megnézi az árnnyékát. Ha meg is látja, akkor még visszamegy, de ha zimankós idő van, akkor künt marad, mert hamar tavasz lesz.

Húshagyókedd. Ezen a napon vége a téli mulatságoknak, a maszkázásnak, a nagy evészeteknek. Igaz, a fiatalok még egyszer kitáncolják magukat: vasárnaptól húshagyókedden éjfélig tart a mulatság, mikor a farsangot elharangozzák, s a mulató társaság széteszik. Ezen a napon tyúkot kell vágni, különben — azt tartják — az ülű elviszi a majorságot. Ha napos idő van húshagyókedden, jó kukoricatermés lesz.

Jégtörő Mátyás (febr. 24.). A néphit szerint, ha jeget talál Mátyás, akkor elviszi, de ha nem talál, akkor csinál.

Gergely (márc. 12.). Gergely pápa napján lehet vetni az első veteménymagvakat. Gergely különben sokszor megrázza a szakállát, havat szór a földre.

A népi regula szerint márciusnak vagy a két első hete, vagy a két utolsó hete a télhez tartozik, tehát mindenképpen lesz még ebben a hónapban téli zimankó.

Sándor, József, Benedek (márc. 18., 19., 21.). Néha zsákban hoznak meleget, de el is felejtetik kinyitni a zsák száját. Lehet ültetni a fokhagymát. Ez a marhák első kihajtási napja.

Gyümölcsoltó Boldogasszony (márc. 25.). A gyümölcsfacsemeték oltásának, szemezésének napja. Ha még hó fűdi a földet, nem lesz jó búzatermés.

Virágvasárnap a barkaszentelés napja. A néphit szerint a házba csak megszentelt barkát ajánlatos bevinni, mert a szenteletlen barkától megdöglenek a pipék. A lúdtojásokat szentelt barkával körberakják, s ezután ültetik rá a kotló libát. A tyúk fészkébe is tesznek, hogy biztosabban keljenek ki a kiscsirkék. A pásztorok a pásztorbeálló napon meggyújtják a szentelt barkát, s szenét cseréptányérra rakva kerül meg a juhsereget. Azt tartják, hogy a farkas vagy medve így nem viszi el a juhokat.

A szentelt barkát égeti el a lelkész a templomban, ezzel történik a hamvazás, ami figyelmeztetés arra, hogy porból lettünk és porrá leszünk.

Nagypéntek. A harangok a gyász jeléül elnémulnak (Rómába mennek), ennek következtében csak kereplővel adják hírül a misék időpontját, a delet és az estét. Ezen a napon szigorú böjtöt tart minden család. Régebben ilyenkor szokás volt málcsikot főzni, ami tulajdonképpen olajjal leöntött laska. Főztek aszalt szilvát, aszalt almát, de sem eresztéket, sem rántást nem tettek hozzá. Még ettek szilvaízet, de sokan éték nélküli: szigorú böjtöt is tartottak. A gyermekek a pattogatott kukoricának örültek. Régen sós perccet is árultak az utcákon.

Nagypénteken minden ruhát és ágyneműt kiraktak az udvarra, mert azt tartották, hogy ha megfújja a nagypénteki szél, nem esik bele a moly. Elmozdították a szekrényeket, az ágyakat, és az összesepert port kiszórták az utcára, miközben mondták: „Tetű, bolha, poloska, menjetek a pokolba.” (A mondóka féregűző volt, mert ne gondolja senki, hogy a székely házaknál a háború előtt láttak tetűt és poloskát. Bolha akadt elég, főleg a macskák, kutyák közelében.)

Nagyszombat. A húsvét előtti szombaton, a reggeli misén a lelkész ma is vizet szentel. Ebből a vízből lehetett hazavinni. Nagy vihar jövedele esetén ezzel a vízzel keresztet rajzoltak a vihar elé, hogy távol tartsák a jégesőt. A megigézetteknek is szentelt vízzel vetettek. Ezzel a vízzel mosták meg borjadzás utáni első fejéskor a tehén tőgyét, s ha megbetegedett, ezzel kenték be. Általában az udvart és az istállókat meghintették, védvén betegségtől és gonosztól. Nagy betegség esetén a beteg fejét is szentelt vízzel dörzsölték.

A nagyszombat estéli misén tűzszentelés történik: ekkor égették s égetik ma is a virágvasárnapi barkát. A szentelt barka szenét vízbe dobva régebb még szemverés ellen is felhasználták.

Húsvét. A karácsony után a tavasz és a keresztények legszebb ünnepe. Húsvét reggelén van a határkerülés, amelyről a *Jelek a mindennapi életben* c. fejezetben szólok részletesebben.

Húsvét első napján szokás ma is, hogy az asszonyok, leánykák kosárban szép, hímes asztalkendővel leterítve a szentelni való ételt elviszik a templomba: elsősorban tojást, sonkát, bárányhúst, kalácsot, kenyeret, sőt régen vizet és más italt is.

Húsvét másodnapjára a leányok tojást festenek. Szép volt a hagymahéjjal festett tojás, de pirosat mindig bolti festékekkel készítettek. Ma selyemharisnyával leveleket szorítanak a tojásra, és így mártják a festékbe, majd festés után lebontják. A levél nem engedi az alatta levő részt elszíneződni: a tojásokon fehér levélrajzolatok jelennek meg. Főleg a büröklapis tojások nagyon szépek. Írott tojást nem készítettek.

A húsvéti tojás a locsolóknak készül. A leányok ezenkívül kaláccsal, pálinkával kínálják őket. A legények régebben csoportosan jártak locsolni, és mondtak locsolóverseket is. Ma csak a gyermekek körében általános a locsolás, a legények, fiatalemberek inkább a rokonokat vagy a nagyon kedves leányokat, barátnőket locsolják. Néhány, Farkaslakán még ma is meglévő öntözővers:

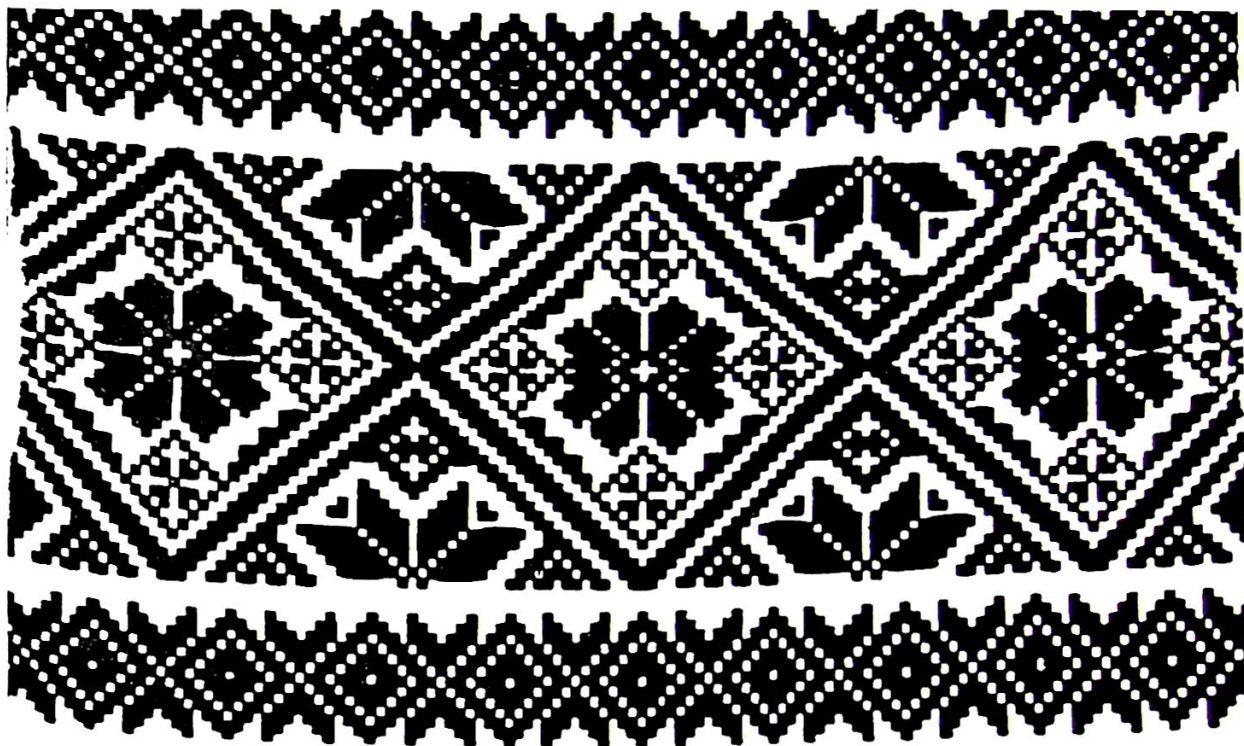
*Eljöttem hozzátok a fagyon,
Adjatok piros tojást, ha vagyon.
Ha nem adtok piros tojást, ha vagyon,
A tyűkokat egy karóval mind ütöm agyon.*

*

*Ajtó mögött állok, piros tojást várok,
Ha nem adnak tojást, estig is itt állok.*

*

*Hallottam, e házban vagyon egy rózsató,
Nevelje nagyra a Teremtő.
Vizet öntök a tövére, szálljon áldás a fejére,
Az Istentől azt kérem, piros tojás a bérem.
Most jöttem keresztül nagy, hideg havason,
Tizenötöd napja, hogy mindég utazom,*

*A Jordán vizéből egy kis vizet hozék,
Melyben a kis Jézus megkeresztelkedék.
Nesze víz, rózsavíz, el ne hervadjatok,
Jövő húsvétra is mind megmaradjatok.*

*

*Kerek kertben jártam, piros rózsát láttam,
El akart hervadni, meg szabad-e locsolni?*

*

*Húsvét másodnapján az jutott eszembe:
Citrus vízipuskát fogjak a kezembe,
És azzal elmentem piros tojást szedni,
Mehagytam a lányoknak, hogy meg fogom öntözni.
Nesze víz, rózsavíz, gyöngyöm, gyöngyvirágom,
Piros tojást, hímes tojást tarisznyámba várom.*

*

*Én kis kertészlegény vagyok,
Virágokat locsolgatok.
Itt egy virág el akar hervadni,
Meg szabad-e locsolni?*

Az a bizonyos locsolóvíz régebben szagos szappan leve volt, aztán jött a kölni, s ma sprayt is használnak.

A legények nem vettek tojást, a gyermekek tarisznyával jártak, és versengtek, hogy ki tud többet összegyűjteni. Elsőnek a keresztszülőket keresték fel, tőlük ajándékot is kaptak. Ma sok mindent, így a locsolóajándékot is felváltotta a pénz.

A húsvéti étkezés a negyven napos böjt után igen gazdag volt. Elsősorban bárány került az asztalra. A húsvéti bárány és a kalács minden háznál kikerült. A mákos, diós és pusztakalács, valamint a kalácstésztára rákent, tejben főzött kásából készített, úgynevezett tejfölös lepény divatozott. A megszentelt ételek morzsáit kereszt alakban kiszórták a madaraknak, ez arra szolgált, hogy őket is részesítsék Isten áldásában, de arra is, hogy a verebek ne verjék el majd a határt.

Húsvéti locsolás után szokás volt a gyermekek között a *türkölés*: a tojásokat egymáshoz koccantották, s akinek a tojása nem tört be, az elnyerte a másikét.

Tibor (ápr. 14.). Állítólag ezen a napon szólal meg a kakukk, és addig szól, amíg a madarak fészkekből ellopott tojásoktól be nem reked. A népi

életrend szerint a szalonnát csak ezután szabad megkezdeni. Ennek a hagyománynak nyilván az a háttere, hogy a nehéz mezei munka idejére is maradjon tartalmas eledel.

Szent György napja (ápr. 24.). Állathajtó, pásztorbeálló nap. Ezen a napon fejték be a juhokat: mindenki megfejte a maga juhát a pásztor jelenlétében, az pedig a kifejt tej mennyisége alapján fizetett. Még egy versikét is hallottam ezzel a nappal kapcsolatban:

*Szent György napján, kibajtáskor
Minden ember lehet pásztor.
Szent Mihálykor, behajtáskor
,Csak az pásztor, ki elszámol.*

Azt tartották, hogy ha a szilony (jégkéreg) ezen a napon megbírja az ökröt, akkor nem lesz se széna, se szalma.

Május 1. A teljes pompájában beálló tavasz ünnepe. A leányok ablaka alá ilyenkor májusfát, zöldágot állítottak a legények. Amennyiben jó idő járt és kizöldültek az erdők, zsenge levelű bükköt, ha nem, fenyőfát csentek a kapu mögé, amit reggel látott meg a leány. Ha valakire haragudtak a legények, az tövisfát kapott. Az ügyes leány azonban ezt reggel korán el is tüntette, nehogy meglássa valaki a kicsúfolást. A nagyobb ágakat este szekérral hozták haza az erdőről. Néha egy-egy legény egész éjen át őrizte kedvese ablaka alatt a zöldágot, nehogy éjszaka ellopják. Később éjjelizene is járta. Ilyenkor a legények csapatostól kísérték a muzsikásokat egyik leánytól a másikig, de az, aki a zenét adatta, mindig egy kissé távolabb állt meg magányosan, hogy a leány, amikor kikukucskál az ablakon, észrevegye, kitől kapja a zenét. Mikor a zene hangjára felébredt, háromszor gyufát gyújtott, jelezvén, hogy hallja és örül az üzenetnek.

Pongrác, Szervác, Bonifác (máj. 12., 13., 14.). A fagyos szentek. A földműves nép előtt nincs nagy becsületük, mert sokszor lefagyalják a gyümölcsfák virágait.

Nepomuki Szent János (máj. 16.). Templomunk védőszentje, ezen a napon van Farkaslakán a búcsú.

Pünkösd. A legnagyobb eseménye a Csíksomlyói Búcsú. A farkaslakiak régen a pünkösd előtti csütörtökön indultak a keresztaljával a búcsúra. Elöl egy férfi vitte a keresztet, utána a háromrúdú zászló következett, amit szintén férfiak emeltek, majd a két kis zászló; ezek hordozói már nőszemélyek voltak. A háromrúdú zászló rúdjai között ment a csengettyűs. A hosszú út alatt a búcsúsok Mária-énekeket énekeltek, és minden útba eső templomba betértek. Rendszerint csütörtökön estére értek Oláhfaluba, ahol megszálltak, másnap pedig a Hargitán keresztül folytatták útjukat. A péntek éjszakát a

csíki oldalon, a Lina-kanyarban levő fogadónál töltötték. Innen már olyan korán indultak, hogy a felkelő napot a Somlyó hegyéről köszöntötték. Visszafelé ismét megháltak a Hargita túlsó oldalán, majd Máréfalván, s pünkösöd másodnapján délfelé érkeztek vissza a faluba. A harangozó, aki a toronyból figyelte, már a Baknya-tetőn való jövetelüket észrevette, és harangozni kezdett, a pap az otthon maradottakkal, egy otthoni keresztal-jával eléjük ment a falu végére, ahol keresztet és zászlót hajtva köszöntötték egymást, és együtt jöttek vissza a templomba.

Úrnapja a pünkösöd után következő második hét csütörtöke, Farkaslakán azonban vasárnap ünneplik, mert csütörtökön Udvarhelyen van búcsú. Ezen a napon egy-egy utca sarkán az ott lakók négy kis oltárt készítenek, amit háziszöttesekkel borítanak. Ezekhez az oltárokhoz érkezik az oltári szent-séggel a körmenet, élén a pappal. Az elsőáldozók kosárcájukban rózsaszir-mot visznek, és azt szórják az oltárok köré és az utcára. A néphit a gonoszt, a betegséget, a természeti csapásokat elűző erőt tulajdonít az oltári szentség körbehordozásának.

Orbán (máj. 25.). A mi vidékünkön ez az utolsó fagyosszent.

Medárd (jún. 8.). Azt tartják, hogy ha ez a nap esős, akkor negyven napig reátart.

János (jún. 24.). Ha ezen a napon esik, a pityóka elrothad.

Péter és Pál (jún. 29.). A kaszálás kezdete.

Margit (júl. 13.). Ha ezen a napon esik (Margit lepisili magát), akkor hat hétig reátart.

Lőrinc (aug. 10.). Ha szép idő járja, hosszú lesz az ősz.

Nagyboldogasszony. A két Mária-ünnep (aug. 15. és szept. 8.) közötti időszak a *kétasszony köze*. Ekkor szedik a gyógynövényeket. A gyógynövé-nyek szedése kapcsolatos a Mária halálával, akinek sírjából csodálatos gyógyító füvek nőttek ki. A két Mária-ünnep közti időszakban tojt tyúktojás eltartható télig is. Ha ezen a napon a kender a vízben ázik, akinek ruhát szőnek belőle, az beteg lesz.

Kisasszony-napja (szept. 8.). Azt tartották, hogy aki ezen a napon napfelkeltekor belenéz a napba, az meglátja benne Máriát és a körülötte levő rózsákat.

Ha a hóharmat nem esik le, akkor Szent Mihályig jó idő lesz. De Kisasszony-napja után nem tanácsos csirkét keltetni, mert annak gatyát kell varmi.

Szent Mihály (szept. 29.). Tulajdonképpen pásztorünnep, a juhok elhányásának napja: a nyári legeltetés után ekkor adják vissza a gazdáiknak. Ha mégis tovább tart a legeltetés, mert jó idő járja, külön javadalmazás jár a pásztornak. Ha Szent Mihálykor még itt vannak a fecskék, akkor karácso-

nyig nem lesz hideg. Az előtte levő vagy utána következő két hét a vetések ideje.

Gál napja (okt. 16.). A makkérés napja. Hajdan a disznómakkoltatások idején jeles nap volt.

Szeptember második, október első felében van a *vénasszonyok nyara*. Ilyenkor simogató, meleg még a napsugár, erdőn-mezőn felcsendül ismét a tücsökszó, ökörnyál úszik a levegőben, de fönt a magasban vadludak ék alakú csapata húz el, jelezve a tél közeledtét.

Mindenszentek napja (nov. 1.). Ekkor szokott beköszönteni a borús, zúzmarás tél. Mégis vannak kivételes évek, mint az 1996-os, amikor csodálatosan verőfényes nap köszöntötte a virágba borult temetőket. Mindenki megemlékezik ilyenkor halottairól. A farkaslaki temetőben a vezérlő keresztnél misét szolgál a lelkész, majd megszenteli a sírokat. Ilyenkor minden síron égnek az emlékezés gyertyái: imádkoznak az élők, együtt vannak az eltávozottakkal. Nemcsak a közeli halottak sírján, hanem a rokonokén is sorra gyertyát gyújtanak.

Márton (nov. 11.). Az a mondás járja, hogy ha Mártonkor a lúd jégen áll, akkor karácsonykor sárban botorkál. A legtöbb háznál Márton napjára ludat vágnak. Ha a Márton-napi lúd mellcsontja fehér, akkor nagy, havas tél lesz, ha fekete, akkor viszont sáros tél várható.

Katalin (nov. 25.). „Ha Katalin kopogós, karácsony locsogós” — tartja a régi mondás. Katalin napján ágat állítunk vízbe, karácsonyra kizöldül, s ebből szerelmi jóslás is következhet.

András (nov. 30.). „Fehér András rossz év” — szokták mondani. A farkasok párválasztó ideje ez, ilyenkor farkasorgonálást hallani a hegyeken. Ez a nap még a szerelmi jóslások ideje. Volt leány, aki András-nap estéjén a favágó tőkére kendermagot vetett ilyen szöveggel: „András, neked kendent vetek, mondd meg nekem, kihez megyek.”

Miklós (dec. 6.). A Mikulás-járás és ajándékozás újabb keletű szokás, de a régi paraszti családokban is volt hagyománya ezen a napon a Szent Miklós püspök emlékére adott apróbb ajándékoknak.

Luca (dec. 13.). „Szent Lucának fényes napja éltünket hosszabbra szabja” — mondják ezen a napon. A Luca-nap és karácsony közötti 12 nap időjárásából lehet következtetni a hagyomány szerint a következő esztendő 12 hónapjának időjárására. Ekkor készítik sok háznál a *hagymakalendáriumot*, és számon tartják, hogy beválik-e vagy sem. Kell hozzá egy nagy fej vöröshagyma és száraz apró só. A hagymát középen kettévágják, és miután eltávolították a közepéből a fehér rügpikkelyeket, sorra kiszedik a többi lemezt, és sorjában egymás mellé lerakják. Addig rakják, míg tizenkét pikkely lesz. Azután mindenikbe egy kevés száraz sót hintenek, és állani hagyják. Kis idő múlva egyes lemezekben a só vagy gyengébben, vagy

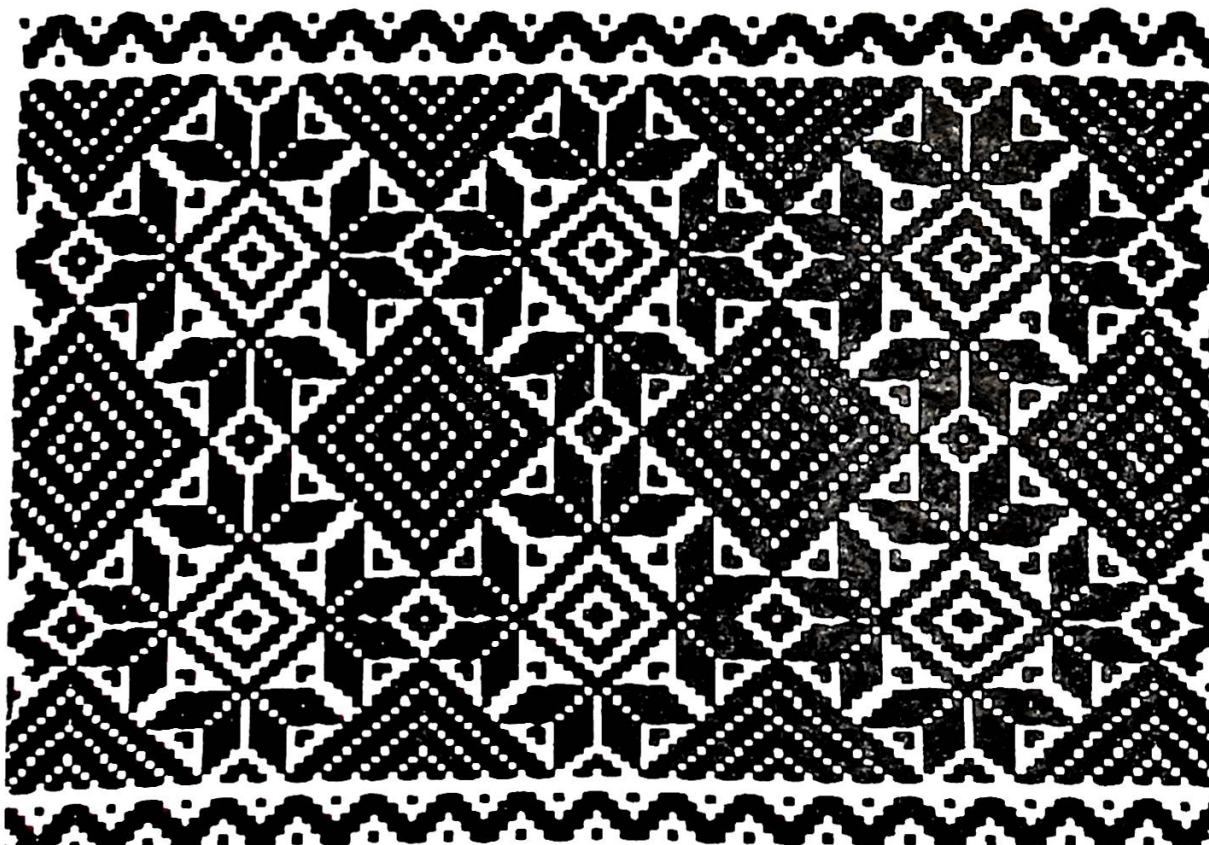
jobban elnedvesedik, másokban száraz marad. Akkor jobbról balra indulva megnézik, hogy melyik nedves, melyik száraz (az első január), eszerint az a hónap esős vagy száraz vagy félszáraz lesz. Egyes családoknál a hagymakalendáriumot szilveszterkor készítik el.

A legények sok tréfás dolgot elkövettek Luca estéjén. Például leányos házaknál elcserélték a kapukat, eltorlaszolták az ajtót, volt olyan, hogy szétszedték a kaput, és felvitték a ház tetejére, ahol ismét összerakták.

Advent az András-naphoz legközelebb eső vasárnapkal kezdődik, és tart karácsony napjáig. A keresztény tanítás szerint ez a várakozási idő a Megváltó születésére. A reggeli pásztormisékre, rorátékra (a latin „harmatozzatok” igéből) rendszeresen eljár a falu népe. Régen a hajnali misék alatt az ablakokat, ajtókat, de az istállókat is gondosan bezárták, mert a néphit szerint a boszorkányok a harangozás elől a házakba, istállókba húzódnak, és ott rontást tesznek.

Karácsony (dec. 25.) a legszebb egyházi ünnepünk, a szeretet ünnepe, amelyet a falu otthon és a templomban egyaránt megünnepel. Minden háznál megsütik az ünnepi kalácsot, gyerekes háznál karácsonyfa várja a Megváltó születését.

A karácsonyhoz több hiedelem fűződik: Nem szabad mosott ruhát kiteríteni, mert a kicsi Jézus megfázik. Ahány ruhát kiterítenek két karácsony

között (karácsony — gyertyaszentelő), a hagyomány szerint annyi állat fog elkárosodni, annyinak kerül rúdra a bőre. Ha karácsony előtt a fák zúzmarások, akkor jó gyümölcstermés lesz.

A legények régebben az esti időben, tehát az éjféli mise előtt az ablakok alatt karácsonyi énekeket énekeltek, és köszöntötték a családot. Utána regölesszerűen *szorító verseket* mondtak: ha egy csoport bent volt a házban, mert a gazda behívta, akkor a másik nem mehetett be, hanem az ajtón keresztül feleseltek egymással.

A csoportban volt egy külső és egy belső beköszöntő. Választottak egy énekkezdőt, egy mókamestert, egy nagyotmondót és egy tűzszerszót is. Ez utóbbi a mondóka végén puskaporral a pisztolyból nagyot puffantott.

A kántálókat különösen a leányos házaknál kolbásszal, töltött káposztával kínálták.

Ma a *kántálás* kiveszőfélben van, leginkább a cigányok járnak még el a házakhoz és a gyermekek a rokon családokhoz.

Tamási Áron legényke korában szintén járt kántálni. Ide írom azt a belső beköszöntőt, amelyet 1910-ben mondott:

*Abol a nap felkél, ama tájról jöttünk,
Hírmondás kedviért nagy utakat tettünk,
Mert szólott egy csillag éppen felkelőben,
Hogy gyorsan induljunk éjféli időben.*

*Napkelet országból így el is indultunk,
S ezen kedves házba hozott el az útunk.
Dícséretét zengjük Júda nemzetének,
Mert kinyílt virága Dávid vesszejének.*

*Származásunk felől sem hagyunk kétségben.
Vagyis bajban nőttünk, s tartós szegénységben;
S kik a jubnyáj után vénen vánszorognak,
Fiai vagyunk mi csordapásztoroknak.*

*Dehát ez voltunkat az Úr nem tekinté,
Hanem angyalával nekünk megjelenté,
Hogy földre lejöve világ megváltója,
Minek a mi nyájunk igaz szószólója.
Ámen.*

Sipos Feri bácsitól, a Tamási Áron sógorától hallottam 1970-ben a következő szorító verseket:

*Cigánydombon felnőtt egy bogáncskóró,
Tudom, belőletek sem lesz királybíró.*

*

*Hallottam híreket, olyan vitéz voltál,
A disznócsorda közt a legelső voltál.*

*

*Künn tágas, bent szoros,
A vaslapát felpofoz.*

*

*Láttam, hogy a vizet tűzzel meggyújtátok,
A Veres tenger ég bizonynyal, mondátok,
Hitvány lábassal a kőfalat rontátok.*

*

*Tudom, asszonyomnak vagyon magyarója,
Ha nem ad belőle, hulljon el a haja.*

*

*Szállj le, kolbász, a hiból, búj bé tarisznyámba,
Fél liter pálinka, ömölj a hurkámba.*

Id. Hadnagy Gábor mesélte 73 évesen, hogy mikor kisgyermek volt, 1930-ban karácsony estéjén kántáláskor mondta az alábbi verset:

*Fényes firtusokkal [!] tiündöklő nemes ház,
Kérlek, egy kevésbé beszédemre vigyázz,
Mert az én beszédem oly dolgot magyaráz,
Amely szívetekbe nagy dolgokat visz át.
Iskola ösvényén most kezdtem el jönni,
S ezzel a pár sorral elé fogok állni.*

A másik verselő itt félrelökte az elsőt, és így folytatta tovább:

*Állj félre, barátom, hogy tanítsam a gazdát,
Miképpen folytassa maga gazdaságát:
Mikor reggel felkel, friss vízzel megmosdik,
Fél liter pálinkát éhomra megiszik.*

*Ott a gazdaságnak a legelső pontja,
Ha a poharazást jó szorosán fogja.
Napjában az ágyban nagyokat aluszik,
Ott a hat ökörnek szarva ki nem törik.*

Régi szokás volt még, hogy karácsony estéjén a búzaarató kalákából hazahozott koszorút kiakasztották a madaraknak, hadd legyen azoknak is karácsonyuk.

Aprószentek (dec. 28.). Ezen a napon a leányos házakhoz, a szomszédokhoz, rokonokhoz gyerekek, de legények is jártak. Kis faragott pálcával vagy vesszővel kéredzkedtek be, s versikével köszöntötték a ház népét:

*Aprószentek, szent Dávid,
Isten éltesse sokáig,
Pénzben járjon bokáig.*

*Egy kis mustármagot hoztam, szabad-e elhinteni,
Szabad-e aprószentekelni?*

Az aprószentekelőket kaláccsal, pálinkával kínálják, a gyermekek cukorkát is kapnak, a cigányok pénzt.

Jelek a mindennapi életben

A **harangozás** a falu mindennapi életének elválaszthatatlan része. Minden híradáskor, legyen az szomorú vagy örvendetes, másképpen szólnak a harangok.

Hajnali harangszó üdvözli a napfelkeltét, adja hírül az alvóknak, hogy hál' istennek eltelt az éj, még egyszer felvirradtunk, illik felkelni.

A déli harangszó 12-kor szólal meg, a mezőn dolgozók leteszik egy pillanatra a szerszámot, vagy összekulcsolt kezüket a kapanyélre téve fohászt küldenek az élet és halál urához. Aztán utána néznek, hogy jön-e a délebéddel az ételhordó, mert falun 12-kor van dél, az ebéd ideje.

Az estéli harangszó a munka befejeztét és az egész napi törődés végét, a hálaadást jelenti.

Hármas harangszó jelzi a templomba menés idejét.

Tűz, árvíz, mozgósítás idején félreverik a harangokat.

Vihar elé mindig harangoznak, mert nemcsak Isten segítségét kérik, hanem azt tartják, hogy a harangszó oszlatja a felhőket, melyek vihart, jégesőt is hozhatnak.

Ha halottat visznek keresztül a falun, akkor a határhoz érkező halottas menet elé harangozni kezdenek, és addig húzzák, míg a menet elhagyja a falu határát. Tiszteletadás ez a halottnak, de az a hiedelem is kapcsolódik hozzá, hogy ellenkező esetben a jég elveri a termést.

A harangok azt is hírül adják, hogy ki halt meg.

Gyermeknek a kicsi haranggal kezdik, aztán a középsővel folytatják, majd a két harang összehúzzák. Ha nő a halott, a középharanggal kezdik, aztán a nagy harang következik és végül összehúzzák. Férfi halott esetén a nagy haranggal kezdik, a középharanggal folytatják és végül összehúzzák. A határon dolgozók is tudják tehát, hogy gyermek, nő vagy férfi halt meg.

Fancsali János bácsitól egy szép verset hallottam a harangszóról:

*Nálunk a harangszó elszáll a határig,
Ameddig csak elszáll, a zaj csönddé válik.
Leveszi kalapját a földműves ember,
A pásztor ilyenkor furulyázni nem mer.*

A falu mindennapi életéhez tartozó jelek a **keresztek** is, amelyekről más fejezetben már szó volt. Ilyen keresztek állnak a falu között is, de úgyszintén a falu határának kilenc dombján (az Ábel keresztfája, Akasztókeresztfa, Nyíresdomb keresztfája, Csihal keresztfája, Cseredomb keresztfája, Loki keresztfája, Előlátódomb keresztfája, Lencsés keresztfája és Kertszege ke-

resztfája). Van, amelyiket akkor állították, amikor azon a helyen valaki természetes vagy erőszakos halállal meghalt; más keresztet két vagy három falu határának találkozását jelzik. De mindenik szolgálja azt a célt is, hogy húsvét reggelén a határkerülők itt álljanak meg dicsérni az Istent, aki a földműves ember egyetlen segítője nehéz munkájában.

Amikor még hármashatár volt Farkaslakán, húsvét reggelén — ilyenkor már zsenge zöld színben tündökölt a búzahatár — a határkerülők a faluban lévő keresztelnél gyülekeztek, kora hajnalban. Aztán elindultak az alsó határra az alszegi (Avaszeg) Albert István, vagy Mihály Gerő háza előtt levőtől, a felszegi (Fesszeg) határra a Dakó Sándor, vagy Albert Dénes előttől, a Csere határra pedig a Fancsali András előtt állótól. A határkerülők lobogó zászlókkal, áhítatos imával és énekszóval megkerülték a búzahatárt. Minden keresztfánál megálltak, imádkoztak és énekeltek. A zászlókra kis fonott koszorút kötöttek zsenge búzából, a vezérlő keresztre nagy peracet sütöttek. Ha az alsó határon volt a sor, akkor a Loki keresztfánál találkoztak a szentléleki határkerülőkkel. A peracet kicserélték, zászlóikat meghajtották, vezetőik köszöntötték egymást. Aztán zsolozsmázva folytatták tovább útjukat igaz hittel, hogy új kenyeret ígér az Isten azoknak, akik tiszta magot vetettek.

A határkerülők vezetője minden évben változott; 1915-ben éppen Tamási Áron volt. A csoport énekszóval, imával, zászlókkal és kereszttel érkezett vissza a faluba, ahol a plébános várta őket az otthonmaradottakkal. Zászlóikat meghajtották egymás felé, aztán együtt indultak vissza a templomba.

Ez a szokás a kommunista rendszer és a kollektivizálás alatt szünetelt. Azóta csak a templomot kerülik meg.

A határkerülést a *Szülőföldemben* Tamási Áron is megörökíti:

„Messze, egészen a határ tetején kicsi sereget látok. Zászló lobog a kicsi sereg élén, akkoracska innét, mint a madár szárnya, csupán.

— A határkerülők! — szólok örömmel.

— Azok — mondja a sógor.

Ha olyan fülem volna, mint a lónak, most az ájtatos sereg énekét is hallanám bizonyosan. De mivel nem hallom, magam kezdem fújni itt a tornácon, ahogy tudom: „Hogy a földnek bő gyümölcsét adjad, áldjad és megtartsad: kérünk téged, hallgass meg minket...” S ahogy ott állok, egy régi húsvét jut eszembe, a háború első húsvétja, tizenötben. Az ötödik gimnáziumba jártam éppen, s a székelyharisnyaviseletet akkor tettem le húsvét napján reggel... Nagy napom volt ez a húsvét egyébként is, mert a határkerülőknek én voltam a vezére. Amikor kerülés közben a szomszéd falu csapatával találkoztunk, s meghajtottuk egymás előtt zászlainkat, én feleltem meg a másik falu szónokának. S mikor visszaérkeztünk a faluba, s

a pap előnkbe jött az otthonmaradt emberekkel, akkor is én mondtam a beszédet.”

Jelek voltak a ruházatban és a hajviseletben is. A leány koszorúba fonva viselte a haját, erről mindenki tudta, hogy *bajadon*. A megesett leányra azt mondták, hogy elveszítette valahol a pántlikáját. Az ilyenek a templomban nem szabadott elémenni, meg kellett állania hátul.

A legény, ha *elmátkásodott*, kedvesétől csipkés zsebkendőt kapott, amit a lábizsebében viselt, jeléül annak, hogy foglalt.

Köszönések, megszólítások

A köszönésnek a régi falu életében különleges fontossága volt, s részben van még ma is. Farkaslakán sem igen fordul elő, hogy az emberek köszönés nélkül elmennek egymás mellett, s a köszönést az idegentől is elvárják.

Reggeli találkozásnál régen az emberek így köszöntötték egymást: „Adjon az Úristen szerencsés mái napot”; „Adjon az Isten jó reggelt”; „Felkőtek hál' istennek”; „Fel, hál' istennek”; „Maguk is fel, hál' istennek”; „Eltöltötték hál' istennek.”

Nappali köszönés: „Adjon az Úristen szerencsés jó napot.”

Esti köszönés: „Adjon az Úristen nyugodalmas jó éjszakát.”

A leányka serdülő korában köszönhetett így: „Isten áldja meg.” Akkor már felnőttek körébe tartozónak volt tekinthető.

Ünnepnapokon: „Sok ez mái napot adjon az Isten szerencsésen eltölteni.”

Gyermekek és felnőttek az egyházi személyeknek vagy templomba menet egymásnak is így köszöntek: „Dicsértessék az Úrjézus Krisztus.” Amire a felelet: „Mindörökké ámen.”

Nadrágosok között vagy az utóbbi időben általánosan ez a köszönési forma terjedt el: „Jó napot kívánok”, vagy lefaragódva: „Jó napot!” A fiataloktól olyan szerencsétlen köszönési formát is hallani, hogy: „...kívánok”.

Még divatos a „Kezét csókolom”.

Két — régebben hallott — történetet iktatnék ide a köszönéssel kapcsolatban:

Hadnagy Gábor mondta el, hogy gyermekkorában a mezőre vitte őt a nagyapja szekérrel szántani. Szembe jöttek velük valami gyermekek, akik az iskolába mentek, de nem köszöntek. A nagyapja erre levette válláról az ostort, és akit elért, annak rászózott a hátára, hozzátéve: „Ezt azért kaptátok, mert nem tudtatok köszönni.” Hazafelé jövet ismét találkoztak a gyermekek-

kel, de azok most már hirtelen sorba állva hangosan köszöntek: „Dicsértesék az Úrjézus Krisztus.”

Sztojkané Pakot Etelka mesélte el, hogy leánya korában egyszer ugrabugrálva igyekezett hazafelé, és az egyik kapuban kinn ülő, beszélgető öregeknek elfelejtett köszönni. Az egyik öreg utána szólott és megkérdezte: „Ki leánya vagy?” „Én a Pakot Elek édösapámé” — felelte Etelka, de rohant is haza, hogy otthon elmondja: „Édösapám, bocsásson meg, elfelejtettem köszönni.” Amire Elek bácsi azt felelte: „Most az egyszer megbocsátok, mert bevallottad, de többet ne forduljon elé.”

Illendőségre tehát nemcsak az egyház, nemcsak az iskola nevelt. Az öregek szavának súlya volt a falu életében.

A gyermekek szüleiket „édösapám, édösanyám”-nak, a nagyszülőket „nannyó, apó, papó, anyóká”-nak szólították, a nagyszülők szüleinek megszólítása: „kosztnannyó, kosztnagyapó” volt.

A testvér élettársának megszólítása: „sógor, sógorasszony, ángyomaszszony”, a keresztszülőké: „koma, komaasszony” volt.

Kínáláskor azt mondták: „Használják Isten áldását.” A válasz: „Köszönöm, Isten fizesse.”

A falu szellemi vezetőit még az idős emberek is bácsinak nevezték, ami azt jelentette, hogy maguk közé fogadták.

Népi hiedelmek, varázsolások

A paraszti hiedelmek egy része még a pogány világkép maradványa, mások valamely vallási hittétel torzulásából jöttek létre, vagy olvadtak össze feltűnő, felindulást keltő jelenségek magyarázataként, háborúk, természeti katasztrófák kapcsán vagy olyan esetekben, amikor az emberek kikerülhetetlennek tűnő természeti jelenségekkel találkoztak. Ezek felölelik az életet, a környezetet, a használati tárgyakat, a termelést, a természeti világot. A velük kapcsolatos mágikus eljárásokat valamely szükséghelyzet hozta, amit aztán neveztek rontásnak, csinálmánynak, ráböjtölésnek (vihar, tűzvész, szerelmi varázsolás, tejjel kapcsolatos praktikák stb.).

A hiedelmek nagy része olyan személyekhez kötődött, akik a parasztság mindennapi életében fontos szerepet töltöttek be (pl. a bába, a gyógyító). Sok természeti eszközt mágikus tárgyként használtak, de okkal, céllal (köpés, bekerítés, kereszttrajzolás, füstölés, ólomöntés), ezek egy része időponthoz és helyhez kapcsolódott (kilencszer, hétszer, napkelte előtt, visszakézből, visszafordulásból). Az egyébként hétköznapi eseménynek így jutott nevezetes szerep.

A mindennapi élet céljait szolgálták a **varázsolások**. A termésvarázsolásnak más formáját alkalmazták vetéskor, aratáskor, állatneveléskor.

A varázsoló személyeknek titkos tudományt tulajdonítottak, s még emlékezni vélnek olyan öregasszonyra, aki nem tudott meghalni, míg át nem adta tudását valakinek.

Valamely eredmény eléréséhez elég volt az eredeti cselekvés utánzása, pl. a szemem keletkezett árpa gyógyításához az aratás mozdulata. Az átviteli varázsolás is fontos szerepet töltött be a kezdetleges közösség életében, ami azt jelentette, hogy a gyógyító vagy rontó hatást elő lehet idézni azon a személyen, akinek valamilyen tulajdonát megérintik.

A **rontást** a néphit szerint boszorkányok idézték elő a leggyakrabban, pl. kapcafőzés, megéttetés, szerelmi bájital formájában. Rontás eredményének tulajdonították az emberi, állati betegségeket, amelyeket az illető személy fölösleges jelenlétével, nézéssel, ráolvasással, ráböjtöléssel vagy a megrontandó személy valamely tartozékának megszerzésével ért el (mint haj, köröm, ruhadarab) s annak elhelyezésével. A néphit szerint a rontás elhárításának is megvoltak a hagyományos eszközei: fokhagyma, gatyamadzag, seprű, zöld ág, csinálmány. Akit meg akarnak rontani, annak valamilyen rongydarabját elviszik a varázslóhoz, az arra ráolvas, *megcsinálja*, aztán visszahozzák és leteszik az illető személy közelében olyan helyre, ahol valaki

hozzáférhet. Egy részüknek rontáselhárító szerepe volt: a rontás arra hárul, aki a tárgyakkal érintkezésbe került (gyermekágyas asszonynál rongyvetés, Szörnyőke kútjánál rongy akasztása az ágakra).

Századunkban a paraszti gyakorlatban már Farkaslakán is kevés a hiedelem vagy varázslás céltudatos alkalmazása, inkább szájhagyomány útján élnek.

A farkaslakiak, mint a természet ölén élő népek általában, szoros kapcsolatban vannak az állatokkal, növényekkel, természeti jelenségekkel, s évszázados megfigyeléseik alapján a velük kapcsolatos dolgokat ma is jól-rosszul próbálják magyarázni, vagy — mint már említettük — **hiedelmeket** fűznek hozzájuk. Ilyenek:

1. Addig nem lesz tavasz, míg a furulikak (a faépületek gerendáin a fűrők nyomai) meg nem telnek (nyilván hóval).

2. A farkas nem eszi meg a telet.

3. A halottak hetiben eltett savanyított káposzta megromlik.

4. A kotlót páratlan számú tojásra kell ültetni, különben nem kelnek ki a csirkék.

5. A május 9. előtt vetett fuszulyka hártás lesz.

6. A május 9. előtt vetett uborka nem virágzik.

7. A murkot bodzavirágzáskor kell másodszor vetni.

8. A szalonnát csak akkor szabad megkezdeni, mikor a kakukk megszólal.

9. A virágot, palántát újságkor (újholdkor) kell ültetni, mert jobban megfoganak.

10. Bodzavirágzáskor nem szabad tyúkot ültetni.

11. Ha a bagoly huhog a házon, ott valaki meghal.

12. Ha a fejüket összeütik véletlenül, akkor köpnek egyet, és azt mondják: „Anyád, apád meg ne haljon.”

13. Ha a gyermek a földön mászkál, vendég jön. („Ne mássz vendéget a házhoz!”)

14. Ha a jobb szemünk viszket, az sírást jelent, ha a bal szemünk, az örömet.

15. Ha a kakas kukorékol a tornácon, vendég jön.

16. Ha a kenyér a hátára fordul, vendég eszik belőle.

17. Ha a kovászt kölcsönadjuk, kőttés búzánk lesz.

18. Ha a kutya üvölt, rosszat érez.

19. Ha a macska a fűttő előtt mosakszik, hideget jelent.

20. Ha a szél megfújja a ruhát, a moly nem esik bele.

21. Ha a szén kiszökik a fűttőből, vendég jön.

22. Ha a tarka macska keresztülfut előtted az úton, az szerencsét hoz, ha a fekete, az bajt.

23. Ha a tojóludat fokhagymával megkenik, a gúnár nem hagyja el.
24. Ha a tükör eltörik, valaki meghal.
25. Ha a tűz zsémbereg, harag lesz.
26. Ha a vadgalambok az esztendő hatodik hetében visszajönnek, korai tavasz lesz. Ha nem, csak a tizenkettedik hétben jönnek vissza, s későn tavaszodik.
27. Ha a verebek verik a búzát napfelkelte előtt, akkor a búzatáblát csórén meg kell kerülni, s a verebek eltávoznak.
28. Ha az ajtó magától kinyílik, akkor vendég jön.
29. Ha az ember erősen dolgozhatnék, másnapra eső lesz.
30. Ha az orrunk viszket, bosszúság, ha a szemünk repes, öröm ér.
31. Ha elindulsz valahova, ne fordulj vissza, mert nem lesz szerencséd.
32. Ha este erősen ölelkezhetnék, akkor megváltozik az idő.
33. Ha ősszel sok alma terem, akkor más évben jó búzatermés lesz.
34. Ha újságkor pénz van a markunkban, s úgy látjuk meg, akkor egész hónapban pénzünk lesz.
35. Ha üres vödörrel találkozunk, nem lesz szerencsénk.
36. Ha valaki álmában húst lát, nagy kár éri.
37. Ha valaki álmában zavaros vízbe esik, akkor nagy betegség éri.
38. Ha valaki orvosságot kér, nem szabad megköszönni, mert nem használ.
39. Ha pénzt kapunk, oda kell varázsolni a többit is: „Pü-pü, apád, anyád idejőjjön.”
40. Ha viszket a bal tenyerünk, pénzt kapunk.
41. Ha valaki útnak indul, amíg el nem megyen, a szemetet nem szabad kidobni, mert nem lesz szerencséje.
42. Ha keresetlen patkót találsz, vedd fel, szerencséd lesz.
43. Ha valaki pénteken süt, szapul vagy vasárnap szítál, akkor az ördögnek hatalma lesz fölötte.
44. Március azt mondta volt, hogy ha február eleibe kerülhetne, akkor a borjút az anyjában megfagyasztaná.
45. Nagypénteken nem szabad tyúkot ültetni.
46. Napnyugta után nem szabad a ganét kihányni, sem a szemetet kiönteni.
47. Olyan hónapban, melyben R betű van, szerszámfát nem jó vágni, mert megberkesedik.
48. Retket akkor vetünk, mikor a hold kerek.
49. Szentéletlen cikót (barkát) nem szabad a házba vinni, mert nem kel pipe.
50. Tekeres héten nem szabad tyúkot ültetni, mert a csirkék tekeres

nyakúak lesznek. (Húsvét előtt van nagyhét, azelőtt fekete hét, azelőtt tekeres hét — mondta a 70 éves István Vilma.)

51. Újságkor nem jó meszelni, mert jobban jár a légy s a pók.

52. Újságkor nem jó disznót vágni, mert a hús megromlik vagy megavasodik.

53. **Esőt jelent:** Ha a macska mosdik a fűtő előtt. Ha a Gordon pipál. Ha a tyúkok nem ülnek el korán, vagy ha a fára ülnek. Ha a legyek csípnek. Ha a verebek csapatban csivitelnek. Ha a békák erősen brekegnek (kérlik az esőt). Ha a targyik (foltos szalamandra) hágóra megyen. Ha a marhák táncolnak a legelőn. Ha a varjak kárognak. Ha a juhok a kosár közepébe összebújnak. Ha a hajnal piros, de virradatra megfeketedik. Ha a nap homályba nyugszik le. Ha a ganén gomba nő. Ha a tyúkok a porban fürödnek. Ha eső után a földből sok giliszta jön ki, tovább tart az esős idő. Ha a föld szagjai jobban érződnek. Ha a kenyérből kijön az avas füstszag. Ha a kecseti, szentmihályi vagy malomfalvi harangszó hallatszik. Ha a varjak a falu fölött szállonganak, és szomorúan kárognak. Ha a zöld harkály kiált, három napon belül eső lesz.

54. **Jó időt jelez:** Ha a tücskök ciripelnek. Ha a köd leszáll a lankába. Ha a füst egyenesen felszáll. Ha a fecskék magasan repülnek. Ha a nap szépen visszasüt. Ha a tyúkok korán elülnek. Ha bő a harmat. Ha hajnalban köd van, de reggelre felszáll. („Hajnali vendég nem tart sokáig.”) Ha a juhok a kosárban a lésza mellé körülfeküsznek. Ha a tűz vígan ég, az idő megjavul. A gólya esős nyáron meghagyja összes fiókáit, de ha száraz nyár lesz, egyet kidob.

Gyermekszüléssel kapcsolatos hiedelmek

A gyermekáldás az élet csodálatos misztériuma mindig. Volt, hogy egyszerre született gyermeke a fiatal anyának és az édesanyjának. Ismerek olyan öregembert, akit csecsemőkorában az édesanyja távollétében (pl. be kellett mennie a városba) a nagyanyja is megszoptatott, lévén annak is kisbabája. Nem csoda, ha a születés körül titkok lebegtek, és a csodálatos anyatej megtartásáért varázslások történtek. A fiatal anyáknak mondanám: Nem volt anyatej pótló. Úgy érzem, ma sincs igazán, legalábbis az anya és gyermeke közötti bensőséges, gyönyörűséges kapcsolatot, ami a szoptatással kialakul, nem pótolhatja semmi.

Farkaslakán a gyermekáldással kapcsolatban a következő hiedelmek élnek:

1. A gyermekágyas asszony ágyára férfinak, de főleg a férjnek nem szabad leülnie, mert megnő, megdagad, megkel a csicse.

2. A gyermekágyas asszonynak nem szabad kútból vizet merítenie, mert a kút vize megbogarasodik; hat hétig nem szabad a kapun kilépnie, s a kerékvágást átlépnie.

3. A kicsi ágyára piros rongyot kell kötni, főleg az igézés ellen.

4. Amíg a gyermek a métert nem haladja meg, nem szabad megmémi, mert megcsökik.

5. Egy éves korig nem kell a körmöt levágni, hogy ne legyen tolvaj.

6. Ha gyermekágyas asszonyt látogatnak meg, eljövételkor rongyot kell vetni (dobni), hogy a kicsinek az álmát s az anyának a tejét ne vigyék el. A rongyvetés állhat annyiból is, hogy a távozó a ruhájából egy cémát húz ki, s azt eldobja.

7. Ha szoptató asszony látogat meg gyermekágyast, akkor az ajtófélfára tejet fej, hogy ne vigye el a másik tejét.

8. Keresztelés előtt a gyermek ágyában olvasót kell tartani, hogy a pogány kisedet a boszorkányok nehogy elváltsák.

9. Mikor az asszony felkel az ágyból, a seprűt a gyermek ágyán keresztül-fekteti, hogy álmát ne vigyék el.

Más hiedelmek, varázsolások

1. A legtöbb fejő asszony, bár nem tudatosan, de a tej habjába mártott ujjal még ma is keresztet rajzol a tehén oldalára. Régen azért tették, hogy a tejet ne vigyék el a boszorkányok. Sok életem ma is látható az istálló ajtajára mésszel rajzolt kereszt, mely távoltartja a gonoszt. Farkaslakán történt — a hiedelem szerint —, hogy egy ember tehenet vett a vásáron. Kipróbálták, sok tejet adott, s jól le is adta. Odament a szomszédasszony, hogy nézze meg, milyen tehenet vettek. Attól a pillanattól a tehén tipodott, rúgott, a tejet nem adta le. Elmentek Szentlélekre Imre Mózsi bához, mert ő tudós ember volt. Mózsi bá kioktatta őket, hogy egy hitvány vasekét tüzesítsenek meg, ássák el oda, ahol mindenki jár, a családtagok mind verjék el a földet felette. Meg is tették. Nem sokkal később fut hozzájuk a szomszédasszony valami okkal, s látták, hogy az arca el van égve.

2. A frissen borjadzott tehén tejét a boszorkányok elvihették, hogy az övékének több legyen. Ezt úgy akadályozták meg, hogy az előhasú tehénnél, mikor a borjú még szopott, a férfiú a tehén bal oldalán állva átemelte a borjút a tehén hátán. Az asszony a tehén hasa alatt visszaadta. Ezt háromszor

végezték el, s akkor a boszorkányok soha nem vitték el a tejet. Olyan tehénnél, ahol az első ellésnél már megtörtént a baj, begurítottak egy nagy kereket az istállóba és a poklát (méhlepény) a kerék torkán háromszor áthúzták, majd betették a hídlás alá. Hogy ennyi vajákolás volt a tej körül, az nem csoda, mert a legtöbb család mindennapi eledele a kenyér és a puliszka mellett a tej volt. Igen távoli, ősi gyökerei lehetnek ezeknek a hiedelmeknek, hogy minden vallásosság mellett is fogva tudták tartani a lelkeket.

3. A vásárba menőtől nem szabad megkérdezni, hogy hová megy, mert nem lesz szerencséje. Dódi Tamás báról mondják, hogy ilyenkor föltétlenül visszafordult.

4. A pajta küszöbére visszájára patkót ütöttek, hogy a boszorkányok ne vigyék el a lovat.

5. Azt tartották, hogy a boszorkány onnan ismerhető fel, ha a nyomába keresztbe lépnek s akkor feljajdul, mert ott van az orra.

6. Húsvét első napján a festős kanalat bevitték a templomba, s abban meglátszott a boszorkány, mert háttal ült az oltárnak.

7. Forgószélbe az ember a karjával keresztet ütött, vagy beledobta a fejszóját vagy köpött, mert a boszorkányok ott táncolnak.

8. Ha a kézen sümölcs volt, megsúrolták, és azt mondták: „Amit látok, újuljon, amit sűrlok, hervadjon.” (Közben nem néztek a sümölcsre.); vagy: „Jézus, Mária segíts.”

9. Az árpa a szemem keletkező gennyes pattanás, ennek learatása az aratás mozdulatát utánozva a következő szöveggel történt: „Árpa, árpa, learatlak, kévébe kötlek, kalangyába raklak, megsütlek, megfőzlek, tü-tü, ragadjon a papné fenekire.”

10. Igézet esetén vizet vetettek. A csésze alá a földre keresztet rajzoltak, majd a csészébe vizet öntöttek, ha volt, akkor szentelt vizet, azután forró szenet dobtak bele, s keresztet rajzoltak rá, majd még egy szenet bedobtak, arra két keresztet vetettek, s a harmadikra hármat. Ha a szén leszállt a víz fenekére, akkor rontás történt. Ezzel a vízzel keresztet kentek a megigézett homlokára, orrára, szájára, és itattak is belőle. Közben mondták a következő szöveget: „Szem meglátta, fül meghallotta, száj megigézte, Jézus, Mária, jöjj segítségére”; vagy: „Ha férfitől jött, kalap alá menjen, ha asszonytól jött, konty alá menjen.”

11. Ijedség ellen ólmot öntöttek a vízbe. Az ólmot előre megolvasztották, s az kiformálta az ijesztő alakját. Ilyenkor (főleg, ha kutyára gyanakodtak) kutyaszórt égettek, és azzal füstölték a beteget.

12. **Szerelmi bájital:** Ha a leány azt akarja, hogy a legény szívét maga felé fordítsa, valamit meg kell hogy itasson vele. Pl. pálinkát tölt át előre megszáritott lúdgégén, s azt megitatja. Ha a lúdgégét folyóvízbe tette egy

kő alá, és a víz elvitte, akkor a legény meghalt. Ha állóvízbe tette, akkor a legény elsoványodott, elsápadt, elfonnyadt. Ha viszont közben elvette a leányt feleségül, akkor a leány elévette a lúdgégét, s a legény meggyógyult.

13. *Csinálmányt* készített az, aki valakit meg akart rontani (ezt csak a tudós asszonnyal lehetett csináltatni). Különféle burjánokat, rongyokat összefőztek, kiöntötték este olyan helyre, ahol sokan jártak, s ha az illető rálépett, akkor megfogta a csinálmány, valami baja lett. Ha ártatlan volt, akkor nem lett baja. Úgy hitték, hogy segít szerelemfáltésnél, lopásnál stb.

14. *Kilenc keddet* fogadott az, aki nagyon haragudott valakire, vagyis kilenc kedden böjtölt, hogy az illetőt fogja meg az átok.

15. Égéskor, tűzvész esetén a lángok közé ép kenyeret dobtak *ráolvasó* szöveggel, s a lángok szétnyíltak és megfordultak. A ráolvasó szövegre vagy imára már nem emlékeznek, de a kenyér újbúzából kellett készülnön.

16. Fonal vetésekor azt mondták: „Szent Ilona, gyere segítségünkre.” Ekkor a fonal nem bomlott össze, a szövő pedig jól járó, könnyen szőhető lett.

Régi és népi ételek

A falut a valamikori életrendjéből lehet leginkább megismerni. Ezt az időt túlhaladta a fejlődés, mégis jó lenne tanulni az ófalu törvényeiből, a rendtartó székely falutól. Azért veszem magamnak a bátorságot s mondok el olyan dolgokat, amelyeket a fiatalabb nemzedék nem ismerhet.

Nehéz lévén Farkaslakán is az élet, csak az tudott egészségesen élni, aki megtanult takarékoskodni. A takarékoság is pontos szabályokhoz kötődött, s ezeket kötelező volt betartani a falu apraja-nagyja. A családon belül mindenki ebben nőtt fel, s nem is volt nehéz. Ez a takarékoság az élet minden tevékenységében megnyilvánult: sarlóval arattak, amikor jól megért a gabona, de akkor nagy gonddal és gyorsan, vigyáztak arra, hogy ki ne peregjen a szem. Aztán a tarlóról összegyűjtötték a kalászosokat, zsákban hazavitték, s a majorság elé szórták, az pedig kiszedegette a magvakat.

Ha valakinek a kaszálóján ösvény vezetett keresztül, a mellette lévő fűre nem volt szabad lépni, csak az ösvényen libasorban bandukoltak egymás után az arrajárók. Azt a gazdát, aki nem kaszálta simára a fűvet, vagy nem gereblyélt össze minden szálát, megszólta a falu.

Aki ellopta, eltulajdonította a másét, ha kiderült, a hátára kötötték az ellopott dolgot, s azzal végig kellett mennie a falun.

Az étkezésnek is megvoltak a maga törvényei, mert kevesebb volt az étkekből, és több volt a gyerekszám, amit be kellett dugni. Megkülönböztették a „költséget”, a tartalmasabb étkeket, mint pl. a hús, szalonna, tej, túró, tojás, zsír stb.; ezenkívül a puliszka, a kenyér, a pityóka is főételek voltak, de nem tartoztak a költségek közé. A költségeket szűkön ették és sohasem magára. Semmit sem dobtak el. Ami ehető volt, azt elégették, ami ehető maradt, azt az állatoknak adták. Elképzelhetetlen volt, hogy valaki egy kenyér- vagy kalácsdarabot eldobjon, vagy a búzaszemre rálépjen. A néphit szerint ugyanis a búzaszemen Jézus képe van. Sem az életem, sem az úton nem szemeteltek. Az ivóvizek tisztaságára is nagyon vigyázott mindenki. Munkaidőben, ünnepnapokon embernek, gyermeknek megvolt azért a kiadós étel, de sohasem dorbézoltak.

A következőkben csak a különleges, elfelejtett ételeket írom le, azokat, amelyeket ma nem vagy csak kevesen készítenek, mert a töltött káposztát, a sülteket, a réteseket mindenki ismeri.

Kiszi (kiszij). Tulajdonképpen erjesztett zablisztból készült kása. A szitált zablisztet este langyos vízzel összekeverik, és kevés kovászt is tesznek hozzá, ami reggelre megerjeszti. Akkor tiszta edény fölé szitát helyeznek, s

markonként szedve az áztatott zablisztet, a szita fölött kiszorítják belőle a levet, amellyel együtt a liszt is átcsorog a szitán, csak a héj marad vissza. Aztán az átszűrt lisztes levet egy fazékba főni teszik, közben állandóan kevergetik, s meleg vízből apránként töltenek is hozzá, hogy híguljon. Mikor a fakanálról már jó tapadósan csorog a pép, tányérba öntik, és hideg helyre helyezik. Állaga ekkor szürke, savanykás, kocsonyás pép. Evéskor a kanalat tejjel vagy cukros vízzel megnedvesítik, s azzal vágnak a kisziból egy fél kanállal, majd a kanalat telemerítik tejjel. Könnyen emészthető, tápláló, könnyűvé teszi az embert. A mai divatos nyugati reformétrendbe is be lehetne sorolni. Igaz, a szegény emberek étele volt, hiszen a sovány hegyi talajon leginkább zab termett és pityóka. Nagy hasat ezzel nem lehetett növelni. Innen a versike:

*Kiszi küszöbig,
Kása kapuig,
Puliszka a határig,
Kenyér a világ végéig.*

Puliszka. A székely családoknál megszokott étel ma is. Az alföldi „eresztett” puliszkától eltérően a következőképpen készítik: Lobogó vízbe sót tesznek, és egy kupacba beleöntik a fazékba vagy üstbe a kukoricalisztet, s ott főzik. Aztán kicsi székre ülve a fazakat két láb közé fogva egy keverővel addig keverik, míg a liszt, mely átfőtt, összekeveredve csomómentes lesz. A puliszkás fazakat törővel fogták körbe, vagy szalmából font puliszkakeverő kalapba tették, részint, hogy ne kormozzon, részint, hogy ne égessen. A végén lapockával csúcsosra simították a tetejét, majd visszatették a tűzre, mert meg kellett süllenie, különben nem borult ki a fazékból. A végén a puliszkalapítóra borítva szelő cémnával feldarabolták. Finom hideg tejjel, bárányhússal, paszulylevessel, töltött káposztával, nagyon ízletes paprikás csirkével. A túrós puliszka egyik reggeli vagy estéli eledele volt a farkaslaki embernek. A juhtúrós csavart puliszkát ma is több háznál készítik. A pakulár gömbölyítve szénre tette, majd a markába fogva vitte magával a juhokat terelgetni.

Túrós domikás. A vizet fazékban felfőzték, majd egy darab hagymát és petrezselyemlapit tettek bele. Aztán a kenyeret tányérba aprították, juhtúróval megszórták, s ráöntötték a levest. Öregasszonyok még ma is emlegetik, hogy a Nyárád mentéről Csíksomlyóra igyekvő búcsúsok, akik gyalog jöttek a keresztaljával, s megszálltak Farkaslakán, a szállásadókkal túrós domikást főztek.

Málé. A szitált kukoricalisztet összekeverték aludttejjel, olajjal, szódabikarbonával, sóval, tepsibe töltötték, és lerben megsütötték. Néha cukrot is

tettek hozzá, de a kukoricaliszt maga is édes ízű lesz, ha összekeverve egy ideig áll.

Pele. A mókushoz hasonlóan ez is fa odvában lakik, az odú ki- és bejáratát zöld levéllel takarja el. Az erdőn lakó emberek a felső lyukat bedugták, s pálcával addig kotorásztak a másikon, míg a pele kiugrott és megfoghatták. Fejbe koppantották, facsíptetővel a tűz fölé tartották, vagy kemencébe dugták. Olyan zsíros, hogy pillanatok alatt lesuvad a bőre. Azt ronggyal megfogták, lehúzták, a belét kidobták. Egyesek szerint nagyon finom hagymásan rántva; volt, aki káposztába is belefőzte.

Szilvaíz. A szilvát este kalákában kipattogatják. Másnap katlant raknak, abba teszik a rézüstöt, a szilvát állandóan keverve főzik (vagyis gügyülik). Egyesek a kimagolt szilvát előre ledarálják, mások rostán áttörik, hogy ne maradjon benne a héja. A híg lekvár a gügyű, mire vastagra fő, eljön az este. Konzerválása a sűrűre főzéssel történik, így éveken át áll. Cserépfazakakba szokták tenni, a tele fazakakat sütés után a kemencébe dugják, így vastag bőrt húz a tetejére. Sok háznál a szilvát vesszőből font aszalókban vagy kemencében aszalódeszkára téve aszalják is. Az aszalt szilva télen ízletes csemege, nagypénteken böjtös levest főznek belőle.

Málcsik. Nagypénteki étel. A laskát sós vízben megfőzték, olajjal leöntötték, vagy inkább csak hozzáértették, hogy böjtösebb legyen.

A túró. A juhsajtot megérlelik, leőrölik, sóval összegyúriák (a székely étrendben a mindennapi ételek egyike), és túrós dézsába vagy napjainkban inkább bőrhólyagba nyomkodva télire is elraktározzák. Egy kicsit megpimpósodhat (kék penész), megcsípősödhet, de nem kell nagyon válogatni; sokan szeretik is a csípős túrot.

Orda, zsendice. A juhtej származéka. A sajt készítés közben visszamaradt savót felfőzik, s eközben jön fel a tetejére az orda. (A juhtartásnál utaltam rá.) A savóban ordadarabkákat hagynak, ez a zsendice. Kitűnő eledel, édeskés íze van, magára is fogyasztható, de készítenek belőle (tojással, vaníliás cukorral elkeverve) ordás lepényt, ordás kalácsot, palacsintát.

Virics. A nyírfa törzsét megcsapolták, kis mélyedést, göböt vágtak rá, a kifolyó nedvet bodzafa csővel felszívták, vagy kis edényben összegyűjtötték, nyersen itták vagy erjesztették. A népdal is említi:

*Édes virics foly a fából,
Szeress engem igazából.*

Tökkása. Még annak az időnek emlékét őrzi, mikor csak takarmánytököt termesztettek, s valószínűleg az öregek kedvelhették. A friss, zöld tököt meghántották, feldarabolták, sós vízben megfőzték. Akkor leszűrték, összetörték, tejjel felengedték, zsályával ízesítették.

Az ételekhez fűződő mondókák:

*Kikiriki, kakóca, felkőttél-é, Mariska?
Ha felkőttél, gyűjts tüzet, tegyél puliszkavizet.
Ha nem egyéb, süss málét, s hívd bé Bálint Pistánét.*

*

Tejet ettem s puliszkát, attól nőtem ekkorát.

A kenyérsütést a végére hagytam. A kenyér igen fontos helyet foglal el még ma is életünkben, azért sorolom ide ételeink közé. Megszegése szertartásszerűen történt: még a protestánsok is keresztet rajzolnak rá a késsel, mielőtt megszegnék. Anyáink minden héten kenyeret sütöttek a nagy családnak. Ínséges időkben, a kollektivizálás előtt és alatt, sokszor nem volt liszt a falusi háztartásban, sorba állottunk kenyérért, s mit nem adtunk volna egy szelet piros héjú, foszlós bélű, kemencében sült házikenyerért. Most ismét sütünk, és örömmel látom, hogy fiataljaink közül is többen próbálkoznak vele. Honnan a tudása? Talán paraszt őseink utáni folyamatosság, az anyafölddel összekötő kapocs.

A kenyérsütés a szitálással kezdődik. A búzalisztet fűzfa vagy nyárfa sütőtekenyőbe szitálják. Este krumplit főznek, áttörik. Az előző sütéstől megmaradt kovászt (ma már élesztővel együtt) megáztatják, és a krumplival meg kevés liszttel megkeverik a liszt mellett a tekenőben. Reggel következik aztán a dagasztás: a megkelt kovászt langyos sós vízzel s a liszttel összegyúrnak. Addig gyúrnak — szokták mondani —, míg az eszterhéj megcseppen, ami itt verejtékben jelentkezik. A kemencében sütőággal hevítenek, a paraszat vonóval habargatják, majd penetővel (rúdra kötött kukoricalapi vízbe mártva) kisérik a kemence földjét, s amikor szikrázik (jól hevült, tehát forró a kemence), akkor bedugják a gibert, vagyis egy lemezzel elzárják a kemence kéményét, s hozzáfognak a bevetéshez. Van, aki a megkelt tésztát lisztes lapítóra kiszaggatja, de van, aki vízből vet be, vagyis vízbe mártott kézzel egyensúlyozza a kiszakított tésztamennyiséget, s a meglisztezett sütőlapátra téve teszi be a sütőkemencébe. Egy óra múlva meghúzogatja, egy újabb óra múlva egyenként kiszedi. Az égett fekete haját Farkaslakán is megverik és lereszelik. A tekenyőt közben vakaróval kivájják, az így nyert tésztamaradék lesz a következő kenyértészta kovásza. A kovászt régen nem szokták kölcsönkérni, ha folyamatosan sütöttek, nem is volt rá szükség. Így alakult ki minden családnál a saját kovász baktériumtörzse. Kövi Pált idézem: „Elszorulva gondolok arra, hogy a mai családok életében egyre ritkább az ilyen kovász. Anyám kis kovászkája volt a letéteményese a mi családi

összetartozásunknak, egyéni jellegünknek, jelképe hagyományainknak, folytonosságunknak, a szépségnek és szeretetnek, amit a család jelent.”

Káposztasavanyítás. Ez is hozzátartozott minden család őszi háztartási munkájához. A fejes káposztát szépen megtakarították. A torzsáját kicsit kifúrták és oda sót helyeztek. Közben előkészítették a káposztáskádat, ahová berakták szépen sorjában a fejeket. Elég sok kaprot, csombort helyeztek a káposzták közé, továbbá tormát, egyes házaknál még birsalmát is tettek bele, hogy szép sárga színt adjon a káposztának. Azután hagyták egy fél napig, hogy a só hatoljon bele, s akkor sós vizet töltöttek rá. Tetejét leszorították deszkával, melyet előre szépen megsúroltak, s erre egy tiszta nagy követ helyeztek. Lefödték a kádat. A káposzta eltevését halottak hetében nem szabadott végezni. Karácsony előtt volt már savanyú káposzta és finom savanyú káposztalé. Jó volt a cikakáposzta felaprítva vagy töltött káposztának. Fedezte a téli vitaminszükségletet. Ma is savanyítják a káposztát szinte minden háznál.

Még szeretném elmondani, hogy a régi falu étkezési rendjében, amikor eltették a hordó szekeret a másik esztendőre, mert nem volt tovább szükség rá, tehát *betakarodtak*, akkor eltűnt a háromszori terített asztal melletti étkezés. Hogy napközben faltak, *csamigáztak*, ami aszaltszilva, alma vagy sült pityóka volt káposztalével, szilvalével, egy kis savanyú káposzta, miegymás, azt nem tagadják, de háromszori kiadós étkezésre már nem volt szüksége a szervezetnek.

Tamási Áronra emlékezve

Farkaslakán ringott a bölcsője, itt domborodik sírhantja. A környező hegyek: Baknya-tető, Gordon, Firtos állanak őrt a völgy felett, ahol legnagyobb fia pihen abban az édes anyaföldben, amelyet olyan nagyon szeretett.

Életrajzírói annyi szépet írtak róla, hogy én azzal nem is merészkedem előhozakodni, inkább azt mondom el, amit személyes élményeim sugallnak, vagy amit falum lakóinak emlékezései alapján összeszedettem.

1955-ben találkoztam Vele először. Megtisztelte látogatásával szerény hajlékunkat, és beszélgetés közben éreztem szellemi nagyságának sugárzását. Akkor azt mondta, hogy leginkább a *Hazai tükör* című regényéhez kötődik, nem csoda, hiszen röviddel azelőtt jelent meg a könyv. Azokban az őszi napokban történt, hogy a férjem és Jakab Árpád kirándulni vitték el a szép Nyikó völgyébe; erről a kirándulásról írnám ide az emlékezést, Jakab Zsigmond naplóját idézve: „Szép napunk volt. Hazajött Budapestről Tamási Áron bácsi, s mi nem tudtuk örömünkben, hogyan fogadjuk. Elmentünk kirándulni a Nyikó völgyébe. Én voltam a kocsis, s olyan büszkén hajtottam a lovakat, mintha a székelyek királyát vittem volna. A víz mellett hátrafelé sarjúkaszálók állottak meg munka közben, s levett kalappal köszöntöttek. Az asszonyok, menyecskék ránk mosolyogtak. A fák még épek, a bokrok színesek. A vargacseresznye bogyói mint gyöngyszemek pirosnak fűrtösen. Vízlaposban Gyula bátyámék, akiket gyermekkorából ismert az író, nagy szeretettel fogadtak. Sétáltunk a kertben, megkóstoltuk a torzsátlan körtét, a ringlószilvát, vajas-mézes kenyeret ettünk. Szerette Áron, hogy olyan szép méhészetet, gyümölcsöst állított Gyula bátyám.

Aztán mesélt Pestről, az ottani életről, könyveiről. Elmondta, hogy négy évig egy sort sem közöltek írásaiból, nehezen éltek. Azután »megbocsátottak«, pedig nem kérte a bocsánatot. Érdemei elismerésül Kossuth-díjjal tüntették ki. A könyveit kiadták, melyeket szeret a magyarországi közönség. De csak korlátozott számban adják ma is ki, nem úgy, mint a marxista írók könyveit, és nem is terjesztik úgy. Most sem lehet kapni egyiket sem.

Ahogy beszélt, huncut, hamis mosoly játszadozott szája szögletében és a szemében. Megengedte, hogy lerajzoljam. Elmosolyodott, messzire nézett, és azt írta a rajz alá: »Mintha jóbarátok között a jövőbe szeretne látni.

Gyulaföld, 1955. IX. 13. Tamási Áron.»

Gyulaföld nevű helységnevének csak a Tamási tollán született, mert a tanya gazdája Vízlaposban Jakab Gyula volt, aki az író gyermekkori jóismerőse, pajtása.

Farkaslakán még sok öreg emlékezik vissza egy-egy kis eseményre, amikor látta vagy hallotta Tamási Áront. Most még elmondják a jelentéktelennek tűnő emlékeket, mégis úgy gondolom, hogy nekünk minden emlék drága, ezért én továbbadom őket.

1. Fancsali M. Albert mondja: „Édesapámnak jó barátja volt gyermekkorában, egyidősök is, mindkettőt Áronnak hívták. A Szabó-gátban fürödtek, hajigálózta a patakbeli kavicsokkal. Tamási volt a legjobb hajító, amit megnézett, azt el is találta.”

2. Fancsali Antal meséli, hogy édesapja, az öreg Fancsali Vencel bácsi egyidősforma volt a későbbi íróval. Egyszer fürödtek a Molnár Elek gátjában. A nyári napon még sok gyermek lubickolt a vízben. A gát tetejéről ugrottak, de ugrás előtt elkiáltották magukat: „Csiga-biga, bújj ki, két szarvadat dugd ki!”, s akkor a két ujjukkal befogták az orrukat, aztán be a vízbe, vagyis a víz alá, ahonnan rövidesen ki is dugták a fejüket, ami azt jelentette, hogy a csiga kidugta a szarvait. Ő azonban, mármint Vencel bácsi, nem dugta ki. Tamási Áron észrevette, lemerült, megfogta, és kihúzta az úszni nem tudó fiút. Egy későbbi nagy család leendő apját mentette meg — mondja a fia.

3. Pakot László bácsi elmondta, hogy az emberek, amikor hallották, hogy a fiatal Tamási Áron író lett, megdöbbenek, mert azt gondolták, hogy ilyen foglalkozás nincs. Talán később kezdték értékelni, hogy a világ becsüli. Mint kedves közülük való embert, mindig tisztelték.

4. Ágnes néni, Tamási Áron húga, férjével, Pakot Bonda Mátyással, a „szilaj sógorral” a Kalóz utcában lakott. Házuk egyszerű falusi ház magas tornáccal, melyen még Ágnes néni öreg korában is nyílt a muskátli. A földszinten kőből rakott pince s fönt két szoba. Az egyikben szívesen tanyázott Tamási, mikor otthon volt, mert Ágnesnek nem voltak gyermekei, itt tehát csendesesen, nyugodtan tudott dolgozni.

5. Orbán Áron bácsi a szomszédban lakott, ő meséli: „Az író a legtöbbször Ágneshez érkezett meg. Mi a szomszédban laktunk, sokszor bementünk beszélgetni. A kertben terítették, s ott mulattunk, énekeltünk. Ő velünk énekelt, de a táncban nem vett részt. Simó Mihály meghívta Bagzosba, s mi is mentünk vele, ők szekérrel, mi gyalog. Jóbeszédű asszonyok is jöttek, mint Erzsébet Juliska, Antiné Eszternén, Demény Péterné. Simó Mihály tárogatózott, s mi énekeltünk. Az abroszt a fűre terítették, rajta túró, sajt, orda, szalonna, néha palacsintát is sütöttek. Az író nagyon szerette hallgatni a beszédünket, néha elévette a ceruzát, s írt is valamit. Szép, magas, csinos feleség volt mellette, talán Erzsike.”

6. Apósomtól, id. Jakab Zsigmondtól hallottam, hogy a két világháború között ők családotól Brassóba költöztek, hogy a sok testvér között a birtok ne aprózódjon, és ott a vasúti műhelyeknél jó kereset is volt. Azonban az ekkor bekövetkező nyelvvizsgán apósomat elbuktatták, nem volt szükség

magyar emberre. Hazaköltöztek, s hogy munkatétele ne szakadjon meg, elment Kolozsvárra, megkérte Tamási Áront, hogy szerezne be a vasúti műhelyekhez. Neki ismeretsége nem volt a vasútnál, de jó barátság fűzte Lám Béla íróhoz, aki ott főmérnök volt. A Tamási ajánlatára azonnal fogadta is apósomat, aki még az orosz feleségre is emlékezett a Lám családnál jártában. Mindenkin segített az író, ha hozzáfordult és tudott segíteni.

7. Jakab Ottóné Ilonka mondja el, hogy ő kisiskolás volt, amikor hallotta, hogy hazajött az ÍRÓ. Író akkor csak egy volt a farkaslaki ember vagy gyermek számára, mert Ilonka szerint élő írot itt nem láttak soha. Így hát felmentek Ágnes nénihez, sokat leskelődtek a kapu előtt, hátha kijönne Áron bácsi és ők meglátnák. Egyszer kijött a tomácra egy kopaszodó férfi, mosdótálat tartott a kezében, és abból kiloccsantotta a vizet. Nagy volt a meglepetés és a csalódás, mert hogy az író is olyan volt, mint más ember.

8. Sztojkané Pakot Etelka azt meséli el, hogy amikor ő gyermek volt, mindig várták a nyár nagy eseményét, hogy hazajöjjön az író. Estefelé Tamási a feleségével, akinek Etelka szerint vörös haja volt (Magdó), mentek az édesanyjához a Nagy utcába. A gyermekek utánuk állottak, kísérték, de nem zavarta el őket, mintha nagyon szerette volna a gyermekeket, kedvesen beszélgetett velük, a felesége pedig fehér cukorkát osztogatott nekik, ami akkor a gyermek számára nagy örömet jelentett.

9. Orbán Feri bácsi rokona volt Tamásinak, és egyszer meglátogatta a hazatért írot, aki éppen a vackorfa alatt poharazott a varsági orvossal. Gyűszűnyi pohárból itták a pálinkát, s kínálták Feri bácsit is, de ő fölötte csodálkozott, hogy ilyen pici pohárból isznak, mintha orvosságot szopogatnának. Áron azt mondta, hogy az alkoholt csak úgy lehet használni, mint az orvosságot. Még azt is mondta, hogy ne búsuljon a nincsenért, csak egészség és békesség legyen a családban.

10. Jó barátunk, dr. Pál József mondta el, hogy ő mint a magyarországi szövetkezeti mozgalom vezető egyénisége egy alkalommal elvitte Pécs mellé szövetkezetet avatni, ahová az írot tiszteletbeli elnöknek hívták. A megnyitón Tamási szép beszédet tartott, ebben elmondta, hogy fiatal író korában a szülőfaluja, Farkaslaka meghívta a szövetkezet tiszteletbeli elnökének. Jakab Antal, a szövetkezet akkori elnöke kedves köszöntőt mondott, s neki mindig jólesett szülőfaluja bizalma. Az édesanyja — mesélte tovább Tamási Áron — ezek után azt gondolta, hogy ő ezután ingyen vásárolhat, ha már a fia elnök. De kis kosarával sírva ment haza a bevásárlásból, mert talán egy pár banival többet is fizetett, mint amennyit kellett volna. „Nekünk az a célunk, hogy ne sírjanak az édesanyák” — fejezte be szövetkezetavató beszédét.

11. Márton Géza szerint Aliz vagy Terézke olyan szép volt, hogy sok fiatal férfinak megdobogtatta a szívét. 1955-ben voltak együtt itthon, ekkor vitte el őket Géza szekéren — mely elé két szép csikót fogtak — Varságra Sári

János bácsihoz. Azt mondja, hogy a világ végére is elvitte volna, csak nézhesse. A szekéren Áron keveset beszélt. Varságra a Tatár útján, gyönyörű helyen vitt az út; az öreg nagy vadász hírében állott, farkaskoponyagyűjteménye párját ritkította. Két hetet töltött itt az író a feleségével, s akkor Géza utánuk menve hazaszekerezett, mert itthon lakodalomba hívták. Gyurkáné Nagy Lajosnak volt lakodalma, és unokatestvér lévén, Tamásiék el is mentek a lagzira. Tamási nem táncolt, de megkérte a fiatalokat, hogy feleségét táncoltassák meg, amit nagyon szívesen tettek. A csűr döngölt padlóján Alizka is nagyon szívesen járta a csárdást. Áront pedig állandóan körbevette egy csoport ember.

12. Illés Endre írásából olvastam, hogy a *Bodoru* című novelláját Alizkához írta eljegyzésükkor. Így ír: „Az íz és a kedvesség földjén, ahol a költő született, a szép és egyetlen lányt szívesen mondták Bodorunak.” Érdeklődésemre elmondta Demény Andrásné, hogy valóban volt ilyen szó a faluban, ahol annak idején nemcsak az egyetlen lányt, hanem az egyetlen, egy kicsit gyámoltalan fiatal állatot is nevezték bodorunak.

13. Többen emlékeznek, hogy Tamási Áron és felesége szívesen mentek hátra a Nyikó mellé, a patakban kimosták zsebkendőiket, és feltereggették a bokrokra, valószínűleg nem szükségből, hanem a víz és a fény szeretetéből.

14. Gáspár bácsitól, a Tamási öccsétől hallottam annak idején: Magdóval azon különböztek össze, hogy Magdó szívesen tartotta volna bent a házban a kutyát. Tamási, a világhírt ember azonban bizonyos szempontból ragaszkodott paraszt ősei törvényeihez, ahol szerették a kutyát, de lakásukat és fekhelyüket semmiképpen nem osztották meg véle.

15. Ágnes néni mondta el, hogy amikor bátyja haza-hazajött látogatni, szívesen vette kezébe a kaszát, hiszen legényül első kaszás volt a faluban. Egyszer ő elpanaszolta, hogy a lucemája valahol a kertek fölött nincs lekaszálva. Áron azt mondta, kiségi szívesen, de már nem emlékezik, hol is az a hely. Ágnes elmagyarázta. Áron kiment, s le is kaszálta a lucemát, de nem az Ágnesét, hanem a Hadnagy Simó bácsiét, ami az övé mellett volt. Simó bácsi haragudott, mert azt ő mának akarta meghagyni. Egy kicsi huzavona után abban egyeztek meg, hogy a gazda nem haragszik, de Áron sem kér pénzt a kaszálásért. Egy kicsit mindkettő nagyította a kárát. Másnap aztán Áron lekaszálta az Ágnes néni lucemáját is.

16. Orbán (Matyi) Sándorné Juliska néni mesélte, hogy a fia, Domokos és farkaslaki barátai összeverekedtek a farcádiakkal. Nagyon gyorsan börtönbüntetést szabtak rá, talán nem is jogosan. Ekkor érkezett haza Tamási Áron, aki rokonságban volt a családdal. Az anya sírva kérte, hogy valamilyen módon segítsen rajtuk. Áron elutazott Marosvásárhelyre, ahol Sütő Andrással megszabadították a fiút. Ma is hálásan emlékezik rá, pedig régen volt.

17. Erzsi néni, a Tamási legkisebb húga mondta el, hogy Orbán Domokos

nemsokára megnősült, ők is hivatalosak voltak a lakodalomra. Erzsi néni és Feri bácsi voltak a keresztszülők, őket a főasztalhoz ültették. Tamási Áronék is ott voltak. Feri bácsi kicsit illogatott, és szívesen énekelt olyankor. Másnap Áron üzent, hogy a sógor menjen le Ágneshez. Feri bácsi kicsit szorongott, mert röstellte azt, hogy megrészegedett. A sógor úr azonban, vagyis Tamási arra kérte, hogy énekelné el az esti nótát, mert neki nagyon tetszett. Feri bácsi húzódozott, nem akart énekelni, míg Ágnes feloldotta a helyzetet, szerzett egy kis italt, s töltött egy-egy pohárával. Így jegyezte le Áron a lakodalomban énekelt szép nótát:

*Jó estét, jó estét, de nem mindenkinek,
Csak annak a barna lánynak, aki engem szeret.*

*Hol van az a betyár, aki gyócsingbe jár?
Nem fekszik az én ágyamba minden kutyabetyár,*

*Mert az én ágyamban széna-szalma vagyok,
Minden széna-szalmaszálon piros rózsza vagyok.*

18. A Kalóz utca egyik szakaszán, a kovácsék háza előtt, ahol szélesebb a hely, vasárnap délutánokon összegyűltek a szomszédok egy kicsi terefére. Id. Kovács Albert, aki akkor már legényecske volt, és ő is ott lakott, emlékezik azokra az időkre. Tőle hallottam, hogy Tamási Áron közékül ült a kedves beszédet hallgatni, mikor ott tartózkodott Ágnes néninél. Mindig hoztak a számára széket, mások kövön, padon üldögéltek. Jókat kacagott az anekdotázók között, akik olyan jókat tudtak mondani, mint Erzsi Juliska néni, Pista Tamás Eszternén, Szabó Józsiné, s valószínűleg el is raktározta a hallottakat emlékezetében. Ilyeneket: Szabó Józsinét Faludi Mártának hívták. Beszélgettek és vitáztak azon, hogy melyik családban ki a gazda. Márta néni egyszer azt mondja: „Nálunk biza én vagyok a gazda.” Este hazamentek, s vacsora után Józsi bácsi szól a feleségének: „Márta, gyűjtsd meg a kijárólámpát, s adj enni a lovaknak.” Márta néni megijedt s könnyögtött: „Kicsi Józsi, tudod, hogy félek a sötétben.” Józsi bácsi nem engedett: „Semmi kicsi Józsi, a gazda lássa el a jószágot.” Éjfélkor ugyanez történt, mert a lovaknak akkor is enni szoktak dugni. Reggel, hajnalban ismét költi: „Márta, lásd el a lovakat, mert erdőre kéne mennyek.” Így ment egy hétig, s a másik vasárnap a kapu előtt, ahol ismét összegyűltek, Tamási előtt Márta néni megkérte Józsi bácsit, hogy az Isten megfizeti, vegye le róla a gazdaságot.

19. A következő történet is ott hangzott el: Márta néni s Józsi bácsi összevesztek, s a feleség el akarta hagyni az urát. Az első osztályú edényeket, vagyis a porcelánokat a kasztenen tartották, s a mindennapiakat a tálason.

Azt mondja Márta néni: „Józsi, oszd el becsületesen, amink van.” Józsi bácsi egyenként megfogta a kasztonen levő porcelán tányérokat, és a kasztonhez koccintva kétfelé törte. Az asszony sikoltozni kezdett, mire a férj azt felelte, hogy ő ennél becsületesebben nem tudja elosztani. Azóta mondják, hogy „Olyan, mint a Faludi Márta becsülete.”

20. Id. Fancsali Antalék egy alkalommal Simó Mihályt köszöntötték Szent Mihály napján. Hárman voltak muzsikások: Vencel, Anti és maga az ünnepe, Mihály bácsi; ő tárogatózott. Nagy társaság gyűlt össze, ott volt Tamási Áron is. Sok jó étel, ital volt az asztalon, de az író nem evett, nem beszélt, csak mosolygott és jegyezgetett. Egyszer Fancsali Antal megkérdezte: „Áron bácsi, hát se nem eszik, se nem iszik, mit csinál?” „Fiam, én három tehén árát írtam ma este itt össze” — felelte erre Tamási.

21. Id. Fancsali János bácsi 1942-ben Budapesten volt szabósegéd. Találkozott egy sorbaállásnál Pakot F. Fülöp bácsival, s ő nagyon örült a földinek, meghívta magához vasámapra. János el is ment, s ott találta Tamási Áront, aki jó barátságot tartott Fülöppel, talán a húst is nála vásárolta. Megkérdezte Jánost, hogy ki fia, s mikor megmondta, hogy az Andrásé, akkor szívesen emlékezett vissza az apjára. Mikor azt is megtudta, hogy KALOT (Katolikus Legény Egylet) tag, örült, és a lelkére kötötte Jánosnak: vigyázzon arra, hogy az egylet kötelez, mert a célkitűzése: Krisztusibb embert, Műveltebb falut, Életerős népet és Önérzetes magyart. Fülöp bácsival beszélgettek a régi Farkaslakáról, és egy Móka bácsit emlegettek, aki a fiatalokat arra tanította, hogy ha nincs pénzük, akkor mulassanak, vegyenek italt, de ha pénzük van, akkor vigyázzanak rá, takarékoskodjanak.

22. Egy másik alkalommal (János bácsi már itthon volt szabó; valószínű, hogy 1962-ben) Áron bácsi benézett hozzá a műhelyébe, melynek ablakán keresztül a kocsmára lehetett látni, ahol Kovács Juliska néni árult. Nézte a kortársakat, s csóválta a fejét. Egyszer kiment közéjük a kocsmá elé, azok nagy szeretettel fogadták, s volt, aki magázta. Erre azt mondta Áron, hogy olyan két pofot ad annak, aki őt magázza, s nem emlékezik, hogy együtt játszottak a porban, hogy a szeme kiszökik. „Aki idősebb, mint én, az nekem bátyám, aki fiatalabb, az nekem öcsém ebben a faluban” — fejezte be. Jánosnak pedig — hallva, hogy szószólóskodik — azt a tanácsot adta, hogy vigyázzon a lakodalmak rendjére, mert a templomban a papé szó, de a lakodalomban a szószólóé, és ő felel annak rendjéért és hangulatáért.

23. Orbánné Jakab Irma emlékezik, hogy édesapjával, Jakab Áronnal mentek a Lánchídon a negyvenes években, és szembe jött velük Tamási Áron Szeleccki Zitával. Nem szégyellette falusfelét megölelni és mindenről kifaggatni, ami Farkaslakán történt.

24. Ifj. Pakot Imre kisgyermekként az ötvenes években sokat járt a nagyapjával, Pakot Mátyással és Véri néniel Ágnes nénihez, mert a nagy-

szüleinek jó barátja volt. Tamásival sokat kártyáztak, máriásoztak. Imre most ötven felé jár, s még arra is emlékszik, hogy mikor átmentek, egyszer Sütő András is ott volt, akkor is kártyáztak, kukoricát is fejtettek.

25. Mátyás bácsi együtt gyermekeskedett Tamásival, ők a közeli utcában laktak, s a gyermekkori almalopásban ő is ott volt, állt a kertajtóban, míg Áron felmászott a fára. Tamási Áron sokszor meglátogatta őket, a két öreg nevelte az unokát, és sokat énekeltek, muzsikáltak. Véri néni nagyon szépen cimbalmozott. Imre így emlékezik: „Mámám cimbalmozott, s Áron bácsi hallgatta, egyszer azt kérdi: Imre, te tudsz-e cimbalmozni? Erre én nagy büszkén odaültem, s jól játszottam, mire az író megdicsért, szerette, ha a fiatalok átveszik az öregek tudását. Emlékszem, sokszor énekelte papóékkal azt, hogy

*Hej, búra, búra, búbánatra születtem,
Nem is édesanya nevelt fel engem,
Nem is édes, nem is egész mostoha,
Hej, azt szerettem, akit nem kellett volna.*

*Hej, a mindenit ennek a nagy világnak,
Rosszabbul megy dolgom, mint a kutyának,
Mert a kutya lefekszik a vackára,
Hej, én meg csak úgy járok a nagyvilágban.”*

26. Kovács Simóné Magdó néni emlékezik arra, hogy Márta néni (Tamási édesanyja) virrasztójában ő is ott volt. A család tagjai, a rokonok az első szobában ültek a halott mellett. A szomszédok a hátsó szobában, ide jött ki a ravatal mellől az író felesége, Terézke; nagyon sírt, nem tudták vigasztalni. Azt mondta, hogy ő nagyon sajnálja ezt a szegény öregasszonyt, aki igazán jó asszony volt, és nagyon jó fiat nevelt.

27. A sírt a rokonok, szomszédok ásták meg, ott volt köztük Dénes András is. Tőle hallottam, hogy amikor a sírásók hazajöttek, és leültek falatozni, Áron közéjük ült, beszélgetett velük. Szó hozódott az újságírásról. Márton Árpád kezdte mondani, hogy ő mit olvasott az újságban. „Árpád, te hiszel az újságoknak? — kérdezte Tamási. — Én is voltam újságíró, tudom, hogy azok kicsiből is nagyot csinálnak.” András szerint olyan „mély beszéde” volt, hogy minden szaván el lehetett gondolkozni.

28. Arra is emlékezik András, hogy szénahordáskor ott volt a mezőn, s azt a fényképet, amelyiket annyian ismerünk, mikor az illatos szénán feküdt, akkor fényképezte róla a felesége. Ugyanakkor az unokagyermeket orgonasípszerűen sorba állítva szintén ott fényképezte.

29. Erzi néni, a Tamási testvérek legkisebbike elmondta, hogy öreg

édesanyjuk Gáspárral lakott egy szobában. Egy kulcs megütötte nagyon a szemét, megoperálták, s az orvos eltiltotta a munkától. Azonban nem tartotta ki a két hetet, s nagyon beteg lett. Éppen akkor Áronék is itthon voltak a feleségével, összegyűlt a család többi tagja is. Este Áron a feleségével átment az első szobába lefeküdni, de az Áron testvérei ott maradtak az anyjukkal; még éltek négyen, Anna, Gáspár, Ágnes és Erzsi. Ők észrevették, hogy az anyjuk haldoklik, s áthívták Áront is. Ő anyja mellé lépve megfogta és megcsókolta a kedves kezeket, majd letérdelt az ágy mellé, s ott imádkozott egészen a halál bekövetkeztéig.

30. Erzsi nénitől hallottam azt is, hogy édesapjuk halálakor ő 16 éves volt. Áron bátyját hazahívták Kolozsvárról. Amikor megérkezett, apjuk már a ravatalon feküdt. Áron megcsókolta az arcát, és szomorúan vette tudomásul, hogy a szigorú apa, akit azért nagyon szeretett, nincs többé. Erzsi volt a legkisebb és még rendezetlen gyermek, így Áron a saját családi örökségét rá akarta ruházni, de az édesanyjuk nem ajánlotta, nem akart a többi testvér között békétlenséget.

31. Most többen mondják, hogy nem hagyott anyagiakat a falunak. Szeretném elmondani, amit egy idős asszonytól hallottam: Az ötvenes években javították a templomot, s nem volt pénz, csak amit a hívek adogattak össze. Tamási Áron itthon volt, s hallotta a gondokat, mert a lakosság is szegény volt abban az időben. Elment a paphoz, valószínűleg Kovács Antal plébános úrhoz, és adott az egyháznak háromszáz lejt, ami akkor nagy pénz volt, hiszen nekünk egy havi fizetésünk is ennyi lehetett. Viszont volt egy olyan kérése, hogy neve se írásban, se szóban ne szerepeljen sehol (gondolom, hogy az akkori viszonyok között tudott ebből kellemtelenség származni; az is lehet, hogy ő, a művelt ember nem akarta adományát dobra verni). A plébános úr titokban mondta el az asszonyoknak.

32. Kovács Albert (alsó) emlékezik, hogy egy mise előtt Kovács Antal plébános úr beszélgetett Tamásival, aki arra kérte, hogy a mise után jöjjön ki vele a két cserefához. Úgy is történt, s akkor hallották, rábízta a papra, hogy őt ide temessék. Utána bementek a paplakba, hogy írják is le. Sajnos a plébános úr még előtte meghalt.

33. Fancsali (U.) Dénesné, Eszti ke közel lakott családjával a Tamási házhoz. Ő nem beszélt az íróval, mert kicsi leányka volt, de emlékezik, hogy az embereket megszólította, megkérdezte, hogy vannak. Arra is emlékezik, hogy Márta néni, egy kedves, kicsi asszony, mindig ingszerű blúzban, lajbiban, ráncos szoknyában járt, és a szoknya fölött surc, vagyis kötény volt, mint minden valamirevaló asszonynak. Márta néni minden reggel — amíg bírta magát — a Nyikóból vitte fakártyában az ivóvizet. Ezt a kártyát úgy kisúrolták kőporral (a falról leomlott vakolat, mész és homok keveréke), hogy az gyönyörű sárga legyen, mert akinek a kártyáján egy kis piszonyat

volt, azt megszólták. Állítólag a legjobb ivóvíze a Nyikónak volt, s akkor még sem benne, sem a környékén nem lehetett szennyet találni.

34. Nagy Dénesné K. Magdó néniékhez sokszor eljárt még fiatal korában Tamási Áron. Közel is laktak, Dénes bácsi egykorú volt véle, és két jó lovat tartott, később ő volt a szövetkezet kocsisa. Az író szeretett beszélni a gazdával a lovakról, de politizáltak is. Dénes bácsi szilajkodott néha, ilyenkor jól közécsapott a lovaknak, s Tamási így beszélt hozzá: „Hallom, hogy betyár legény vagy. Szeretem, hogy szépek a lovaid, s jól gondozod őket.” Aztán eszébe jutott, hogy nagyon eltöltötte az időt, pedig segíteni akart az édesanyjának takarni, és sietve elment.

35. Fancsali Vérékó leánya korában az édesapjával, Józsi bácsival Mákföldjében lakott, a kedves erdőalji tanyán. Tamási sokszor meglátogatta a Vérékó édesapját. A már megöregedett asszony kedvesen emlékezik azokra az időkre: „Azt mondta Tamási Áron édesapámnak, hogy ha az Iligy kútjából ihatik, nem adná egész Budapestért. A hátára vetett egy szvettet, s összejárt a farkaslaki határon minden forrást. Nekünk cukrot hozott a zsebében. Egyszer azt mondta: Jó neked, Józsi, mert olyanokat szippanthatsz ebből a jó levegőből, amilyeneket akarsz, s aztán klánétálsz, s még az is van, aki járja. Igaz, volt is, mert ott voltunk mi hárman leánykákul. Kért egy csipor zsendicét, mert juhászokdtunk is, s mikor megitta, azt mondta: Ez a zsendice megérné Budapest 24 kerületét.”

36. Arra is többen emlékeznek, hogy a Gáspár bácsi leányának, Ilonkának kortársai közül többen összegyűltek gyermekkorukban vasárnap délutánokon játszani, és elkísérték Tamási Áront feleségével együtt Mordicába. Ott velük együtt játszottak, virágot szedtek, kellemes délutánokat töltöttek.

37. Dr. Bakk Elekné emlékezik, hogy a Tamási Áron apjának kedves dala a következő népdalunk volt:

*Erdő nincsen zöld ág nélkül,
Az én szívem bánat nélkül,
Bánat olyan, mint a jó szél,
Merre járok, mind engem ér.*

*Annyi bánat a szívemen,
Kétrét hajlott az egeken.
Ha még egyet hajlott volna,
Szívem kettéhasadt volna.*

*Bánat, bánat, csukros bánat,
Mért raktál szívemre várat?
Mért nem raktál olyan helyre,
Honnét madár sem jön erre?*

*Elbujdosnám, de nincs kivel,
Kenyerem sincsen, amivel,
Kérmék kölcsön, de nem kapok,
Mert tudják, hogy szegény vagyok.*

Tamási Áron a harmadik szakaszt jelöli, hogy éjszaka hallotta az ablak alatt elhaladó farkaslaki férfitől énekelni. Idézem írását:

„Egyszerre felkapom a fejemet, s úgy mondom magamnak:

Az apám nótája volt!

De ő nem ilyen megadással énekelte, hanem ingerkedve, mintha a lába előtt kutya helyett sárkány heverészett volna.”

Rokonomtól, dr. Mester Miklóstól hallottam, aki szintén Rugonfalváról származott, hogy a mátsfalvi születésű dr. Palló Imrével együtt néhány nappal halála előtt meglátogatta Tamási Áront. Tiszta, szép szavakkal az író akkor is székely népe sorsáért aggódott.

*

Végakarata szerint visszahozták hazai földbe. Halála után két héttel, Úrnapiján érkezett Székelyudvarhelyre, s dr. Bakk Elekné segítségével másnap indították Farkaslakára. Virágokkal és falusi szöttesekkel borított autón feküdt a koporsó, s idehaza várta a falu népe. A templomban ravatalozták fel, koporsója mellett égő gyertyát tartó székely ruhás férfiak állottak őrt. Tizenöt pap végezte a szertartást. Birton István, a falu plébánosa búcsúztatta. Akarata szerint a templom háta mögé, arccal kelet felé, két cserefa közé temették el. Temetésén a hatalom emberei a tömeg közé vegyülve és a kerítések résén sűrűn vigyáztak a „rendre”. Körben, a Farkaslakát koszorúzó hegyeken tombolt a vihar, de sírja még a koporsó leeresztése idején száraz volt. Kopjafa virraszt fölötte rövid szöveggel, mely szöveget ő készítette el:

*Törzsében székely volt,
Fia Hunniának,
Hűséges szolgája
Bomlott századának.*

A „bomlott” szót nem véshették rá, a tilalom csak 1989 után szabadult fel. Farkaslakán olyan híreket lehetett hallani, hogy Tamási koporsóját először a Zsil-völgyi Lupénybe szállították, mert Farkaslaka neve is román nyelven Lupeni. Jakab Simónak bizonyította Birton István plébános úr, hogy ez téves állítás, mert Farkaslakának nincs vasútállomása, tehát a két helységnevet nem téveszthették össze, továbbá a Budapesten való vonatra

helyezés után egy nappal Székelyudvarhelyre érkezett — bizonyítja a szállítólevél. Volt, aki azt gondolta, hogy Tamási nincs is a koporsóban. Egy kis műanyag lemez takarta azt a kis ablakocskát, mely a fa koporsófödél alatti fémborítóra volt helyezve. Az illetékesek látták a megtört, de felismerhető arcot a lemez alatt. A négy férfi: Dénes Gábor, Jakab Simó, Kovács Albert és Márton Géza vitte a vállán a koporsót, mely tanúságuk szerint súlyos volt, benne volt a halott.

1969–72 között készült el a Szervátiusz Jenő és Tibor szobrászművészek által kőből faragott emlékmű. A hatalmas trachit tömböt a „tizenhétfalusi” legelőről hozták, mely a Hargita oldalában terül el, és tizenhét falu tulajdona volt. A tömbön sokszor fogyasztották a pásztorok tarisznyába csomagolt ételmüket, ezért nevezték Úrasztalának. Az ebből a kőből készült emlékmű őrzi az örökkévaló falu ismeretlen arcait. Ott van Ábel Bolha kutyájával, Magdó és Móka, Jégtörő Mátyás, Tündöklő Jeromos, Szép Domokos Anna, Hűségés Mártonka, az ördög a csíki menyecskével, a rendes feltámadás. 1972 szeptemberében, az író születésének 75. évfordulóján avattuk fel az emlékművet. A borongós őszi napon a környék népe, de a messzi tájak emberei is összegyűltek, hogy fejet hajtsanak a nagy író emléke előtt.

Ugyanakkor megalakult a Tamási Áron Művelődési Egylet, mely célul tűzte „Az anyanyelvi kultúra ápolását, az emlékhelyek gondozását, a falu haladó hagyományainak felkarolását, a művelődési tevékenység fejlesztését”. Az egylet tiszteletbeli elnöknek megkérte Sütő András író, és elnöknek választotta Jakab Zsigmondot. A valamikori szülőház tisztaszobájában emlékmúzeumot rendeztünk be. Ez a szoba őrzi Tamási Áron még meglévő személyes használatú bútorait: a bölcst, az ágyat, a tulipános ládát, a későbbi író katonaládáját. Őrzi még szellemi hagyatékának itt meglévő darabjait: könyveket, leveleket, fényképeket.

Az ágyterítő, asztalterítő korabeli falusi hímes gyapjúszőttes, amit Nagy Imréné Eszter néni szőtt. A fejes párnák huzatait a vetettágyon Jakab Péterné Márta néni kézimunkázta, a kis saroktécát a Nagy Marci bácsi tanyai házából hoztuk, ahol Tamási Áron is sokszor megfordult. A berendezés kialakításában besegített az udvarhelyi és a csíkszeredai múzeum is. Az emlékház gondozását Tamási Áron öccse, Tamási Gáspár vállalta. Azóta Gáspár bácsi is békésebb hazába költözött, s helyét az író legkisebb testvére, Erzsi néni vette át. Az egylet vezetését is fiatalok vállalták: Tamás Zoltán iskolaigazgató, majd Gergely László, Hadnagy Géza, végül Blága Anikó. Lassan arra kellett szorítkoznunk, hogy legalább túléljük a hatalom szorítását. Mégis dolgoztak: a tanerők irányításával a művelődési csoportok sok Tamási-szindarabot mutattak be, volt táncsoport, népművészeti kör, énekkar, irodalmi körök. Megszaporodtak a székely ruhák. Ha valami hiányos volt, csak az vessen ránk követ, aki maga is megpróbálta azokat az időket.

Azóta sokszor emlékezett a falunk Tamási Áronra, a világ minden tájáról eljönnek sírjához, őrizni emlékét. Az egyik emlékűnnepélyen elhangzott beszédből idézek, melyet Farkaslaka szülötte tartott, Jakab Zsigmond:

„Próbáljuk megérteni, hogy Tamásitól sokat kell tanulnunk, így népünk szép, virágos nyelvét, és azt tisztán tovább kell adni gyermekeinknek, hogy bennük örök életet nyerjünk. Meg kell tanulnunk a becsületes életet, a jól végzett munka örömét. Meg kell őriznünk a természet szeretetét, az erdők, mezők, patakok tisztaságát, mert Isten a mi virágoskertjeinknek adta azokat. Őseink életének megismerése is szükséges ahhoz, hogy ezen a szép vidéken magunkhoz és hozzuk méltó életet éljünk...”

Az író és faluja kötődéséről végezetül két megállapítást írhatok ide:

„Felbecsülhetetlen nagy Tamási Áron cselekedete: egy népet kötött be olvasói, egy nemzet szívébe. Művészete mindenütt örökség, ahol az Ábelek igazát vallják. Kitéphetetlenül. Örökre. Sírja úgy lehet jelkép lesz, az otthont keresők és szépet óhajtók búcsújáró helye.” (Czine Mihály)

„Farkaslaka hűséges fia, az ófalu nagy költője sommázója. Ősök beláthatatlan seregének életét, aszúvá érett kultúráját hordozta és oldotta művekké [...] Ennek az ófalunak a lelkét arányozta az egyetemes emberihez, és mentette a most vajúdó új világkorszakba. Talán utoljára virágzott ki bennük népünk keleti bűbájú mesevilága, és lüktetett végső feszültséggel a ballada [...] Az ő mérete a magasság és a mélység, művei ebben a tekintetben állják a legszigorúbb mértéket.” (Féja Géza)

Utószó

Feljegyzéseim végére érve, mindenekelőtt azt szeretném mondani, hogy ha ezzel az írással valakinek egy kevés örömet szereztem, akkor elértem célomat.

Tudom, hogy munkám nem teljes, de szeretném hinni, hogy lesz olyan fiatal, aki kedvet kap, és gazdagítani fogja ezt az anyagot, olyan gyönyörűséggel, amilyennel én összehordtam, újraélve annak a falunak a múltját, amely Tamási Áront adta a magyar irodalomnak.

Szeretném megköszönni mindenkinek, aki segítségemre volt.

Először is megköszönném hitestársamnak, aki a csillagok felett bizonynyal vigyázta munkámat. A vele töltött negyven esztendő emlékei nélkül nem tudtam volna tető alá hozni szerény dolgozatomat.

Köszönöm gyermekeimnek, akik nem csak elnézők voltak irántam, mialatt az írással bíbelődtem, hanem biztatásukkal erősítettek is; barátaimnak, akik olykor fogyó lelki erőmet bizakodásukkal feltölteni segítettek, s még munkaeszközt is adtak a kezembe: Tankó Albertnek, Jakab Györgynek, Vinczefy Imrének, a farkaslaki iskola és a polgármesteri hivatal vezetőinek.

Köszönöm falustársaimnak, holtaknak és élőknek, volt tanítványaimnak, akik annak idején, amikor koptattuk az iskola lépcsőit, sok népi emléket összegyűjtöttek öreg szüleiktől, szomszédaiktól. Sokan közülük még ma is gazdagítanak a falu egykori életére, értékeire vonatkozó emlékekkel. Hadd írjam ki a nevüket: Albert Gyula, Albert Ilka, Albert Tamás, Demény Andrásné, Dénes András, Dénes Gáborné, Fancsali Ágoston, id. Fancsali Albert, id. Fancsali Antal, id. Fancsali Dénesné, id. Fancsali János, Hadnagy Gábor és Olga, István Mártonné és Vilma, Jakab Endréné, Jakab Ottóné, Jakab Simó, dr. Kaszapné Jakab Margit, id. Kovács Albert, Kovács Simóné, Kolumbánné Tamás Matild, Köllő Jakab Gizella, id. Miklós Antalné, Miklós Berta, id. Miklós Gáborné, Nagy Dénesné Magdó, ifj. Pakot Imre, id. Pakot László, id. Orbán Áron, Orbánné Jakab Irma, id. Orbán Sándorné, Sztojkané Pakot Etelka, id. Sztojka János, Simó Ignácné, Simó Réka, Sipos Ferencné Erzsí néni, Sipos Mátyás, id. Tamás Antal.

Köszönöm a farkaslaki és a szentléleki egyházközségek plébánosainak segítségét, azt, hogy lehetővé tették számomra egyes egyházi iratok tanulmányozását.

Köszönöm az udvarhelyi dokumentációs könyvtár (az egykori református kollégiumi nagykönyvtár) vezetőjének, Roth Andrásnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta a tanulmányozható forrásanyagot (*A Székelyföld leírását*

Orbán Balázstól, a *Székely oklevéltár* köteteit, a *Magyar Néprajzi Lexikon*t, Jakab Elek és Szádeczky Lajos munkáját, az *Udvarhely vármegye történetét*, Rugonfalvi Kiss Istvántól *A nemes székely nemzet képét*, Pálmay József könyvét a *Székely nemeseket*, Benkő Samu, Dávid László, Egyed Ákos, Haáz Ferenc Rezső, Imreh István köteteit. Mindezeket a magam — s remélem, az olvasó — számára is haszonnal forgattam.

Köszönöm Pozsony Ferencnek, a kolozsvári egyetem néprajz tanszéke előadótanárának és Murádin László nyelvjáráskutatónak, akik munkámat elolvasták és szakmai észrevételeikkel a végleges szöveg kialakításában hathatós segítséget nyújtottak.

Végül köszönöm a Tamási Áron Alapítványnak, elsősorban immár szintén néhai Tamási Áronné Bokor Ágotának, hogy a Farkaslaka monográfiájára kiírt pályázattal indíttatást adtak régóta halmozódó feljegyzéseim összegezésére és nyilvánosság elé bocsátására, majd a könyv megjelenését anyagi támogatásukkal lehetővé tették.

Isten tartsa meg az élőket egészségben, testi és szellemi erőben, halottainknak adjon áldott, békés pihenést.

Farkaslaka, 1997. szeptember 19.

Tájnyelvi kifejezések

- ákációs** — kötekedő, akadékoskodó
aprónép — gyemeksereg
békaláb — mezei zsurló
bennvaló — telek a házzal és a gazdasági épületekkel
berkesedik — taplósodik, rostosodik
bogyán — goromba
bornyú — borjú
bornyúkötélen van — a házaselettől eltiltott gyermekágyas asszony férje
bornyúvirág — lóhere
bossbokor — borókafenyő
burján — gyom
búros (fa) — terebélyes koronájú (fa)
bütü — valaminek a vége, hátsórésze
cefermenta — fodormentafaj
cigánvirág — gyermekláncfű
cikó — fűzfabarka
cimborabíró — a közös munkára szövetkezett emberek feje
cimboraság — közös munkára társult emberek
csáklyázik — korcsolyázik
csamiga — csemege
cseszle — apró légy
csipor — csésze
csóré — meztelen
csügör — almalé
dehenyálás — a juhaggyú olvasztása
dekret — zakatol
disznóköltés — télen elfogyasztandó füstölt disznóhús
disznószőcs — sündisznó
durga — durva gyapotfonal
dürücköl — durvára ványol
egérfarkú fű — cickafark
élet — belsőség
elkárosodik — kárbavesz, megdöglik (az állat)
elkódorog — elkóborol
erdőlés — erdőjárás tűzifáért
esment — ismét
esztena — a juhász és a juhnyáj szálláshelye
eszterenga — a juhakolnak az a része, ahova a juhokat fejés előtt betereleik
farkaskaptány — farkascsapda
farkasorgonálás — farkasüvöltés
feje a pataknak — a patak forrásvidéke
felkötötte — felkötötte
fenyőboss — a borókafenyő termése
figurázik — ugrándozik, táncol
firkol — szorong
fődi kutya — hörcsög
fuszulyka — paszuly, bab
fűrűlik — lyuk a gerendán, fűrőlyuk
füttő — kályha
gané — trágya
gargoncáskodik (a kutya) — mérgesen ugat
gereben — kenderszálat fésülő, finomító háziszerszám
giber — a kemence kéményét lezáró vaslemez
göbő — gubbenő, mélyedés a patakmederben
guzsaly — faragott rúd, melyre a fonni-valót kötik
guzsalyülő — őszi kikerics
gyalogkapu — utcaajtó
gyalogszék — hátnélküli konyhaszék, hokedli
habargat — ide-oda huzogatva, taszigálva elegyenget, elterít (szenet)
hadigyom — háború idején elszaporodó gyom
hágyászkodik — kiabálva veszekedik
háj-hájgat — hesseget
hajít — dob
hajítófa — állatterelő rövid bot, pálca
hajonfejen — hajadonfőtt
harisnya — férfi posztónadrág
házsátéros — veszekedős, házsártos
hiju — padlás
hóharmat — dér
hullaték — ürülék (állati)
izék — takarmány maradéka
járom — iga
kabala — vétek a vetőszegen
kádárvilág — margaréta
kaláka — társas ingyenmunka
kapacán — az állat orrába fűzött karikához kötött rúd, amellyel kivezetik az istállóból (pl. a bikát)
kapuzábé — kapufélfa
kászu — fakéregből készült edény
kelenta — sajszorító

kengyel — a székely harisnya nadrágszárára varrt posztócsík a boka rögzítésére
kidurrant — becsap, rászed
kisuvad — kicsúszik, kicsuszamlik
kócs — kulcs
kókácsol — félrejár, csavarog
komárnyik — féleresz a juhakolban, ahol a juhokat fejik
kompona — 1. kétkarú, serpenyős mérleg fából; 2. súlymérték (56 dkg)
kóvályog — nem leli helyét
kujtorog — céltalanul járkál
kurti — rövid kabát
kuttog — kuporog
kutyagol — fárasztóan, gyorsan megy, gyalogol
küsdég — kicsi
langallik — lángol
lapi — levél
lapias — levélmintával díszített, leveles (kendő)
lapocka — kanálszerű, de lapos faeszköz a puliszka elsimítására
lésza — vesszőből font szárító a szilvának
lisztláng — a liszt legfinomabb része, finomliszt
locsa — moslék (a disznóké)
lőtő — lejtő
lúd — liba
lúdgége — a liba nyelőcsőve
magon köt — magról kelt
major — fejőpásztor a juhoknál
máncélus — kápolnavirág, nárcisz
masina — gyapotfonal
matyuka — a bot végén levő bunkó, furkó
meddű — olyan juh, amelyik nem fiadzik
megberkesedik — megkérgesedik (a szerszámfa)
megcsökik — alacsony marad
megéhesedett — megéhezett
métő — métely
miesnap — hétköznap
millérhely — kisebb farakás (a széngettéskor)
móna — molnár
monyitor — juhászbojtár
nyűgöl — panaszkodik, zsémbel, nyűgösködik
nyüslet — izeg-mozog, nem tud helyben maradni
nyüves — férges, kukacos
orgonál — üvölt (a farkas)

orsó — fonóeszköz, erre tekeredik a fonal
osztováta — szövőszék
öl — hosszmérték (1,89 m)
ördögborda — páfrány
ördöglöttetű — kékingő
pakonya — hunyor
pakulár — juhász
parézik — legel
patkány — vakondok
penető — amivel kiseprik a felhevített kemence alját
pilláncsol — pislog, időnként fel-fel lobban (a tűz)
pimpó — kék penész (a túrón)
pipe — kisliba
pirimók — aprólékos, pontos
pityóka — burgonya
pocegér — patkány
pocita — a gyermekágyas asszonynak vitt étel
pókarongy — pólya
porongy — fűzfavessző fonáshoz
pök, pökik — köp
prézsmítál — sokat beszél
radina — gyermekágyas asszony meglátogatása
rizámlik — irtózik
rabcson — vadrepce
seggvakaró — vadrózsabogyó
senyved — elfonnyad
sifoner — szekrény
sing — hosszmérték (62 cm)
singég — sing hossznyira
súga — szétterülő, kavicsos patak rész
suhutt — sehol
suvad — lehúzható valamiről
süllen — rotyog, meleg hatására elválik a fazéktól a puliszka
sültelen beszéd — nem komoly, ostoba beszéd
sümölcs — szemölcs
szokmány — hosszú posztókabát
szöszmötöl — lassan keresgél
szűjfű — szurokfű
szuszék — a hombárnál kisebb liszt- vagy gabonásláda
szusztera — lámpagyújtáshoz használt pozdorjaszál
ták — bocskorba való posztóbetét
takar, takarás — (szénát) gyűjt, gyűjtés
tanorok — a kaszálót körülvevő gyepe
taplocás — mocsaras (hely)
tatar — elhanyagolt, rendetlen (ember)

- tekenő** — teknő
tekereshét — sátorosünnep előtti harmadik hét
tengetőpénz — dohányra, pálinkára adott szükös pénz
terü — teher
tipod — toporog
tohonya — nagydarab lágy ember
topicás — mocsras
töllesztő üdő — törlesztési határidő (adósságé)
tövös — egyfajta ételízesítő növény
újság — újhold
urusság — orvosság
- vadvackor** — apró vadkörte
vaksi — rövidlátó
vállu — vályú
véka — űrmérték (20 liter)
vezsegetés — hessegetés (származású szó)
világot látott — világosságot látott
virics — a nyírfa héj alatti leve
zavara — egyszármazú léceskapu
zuvat — pletyka
zsémbereg — senyved, sír (a tűz)
zsendice — ordás savó
zseréb — 30 szál, azaz 10 ige a vetősze-
gen